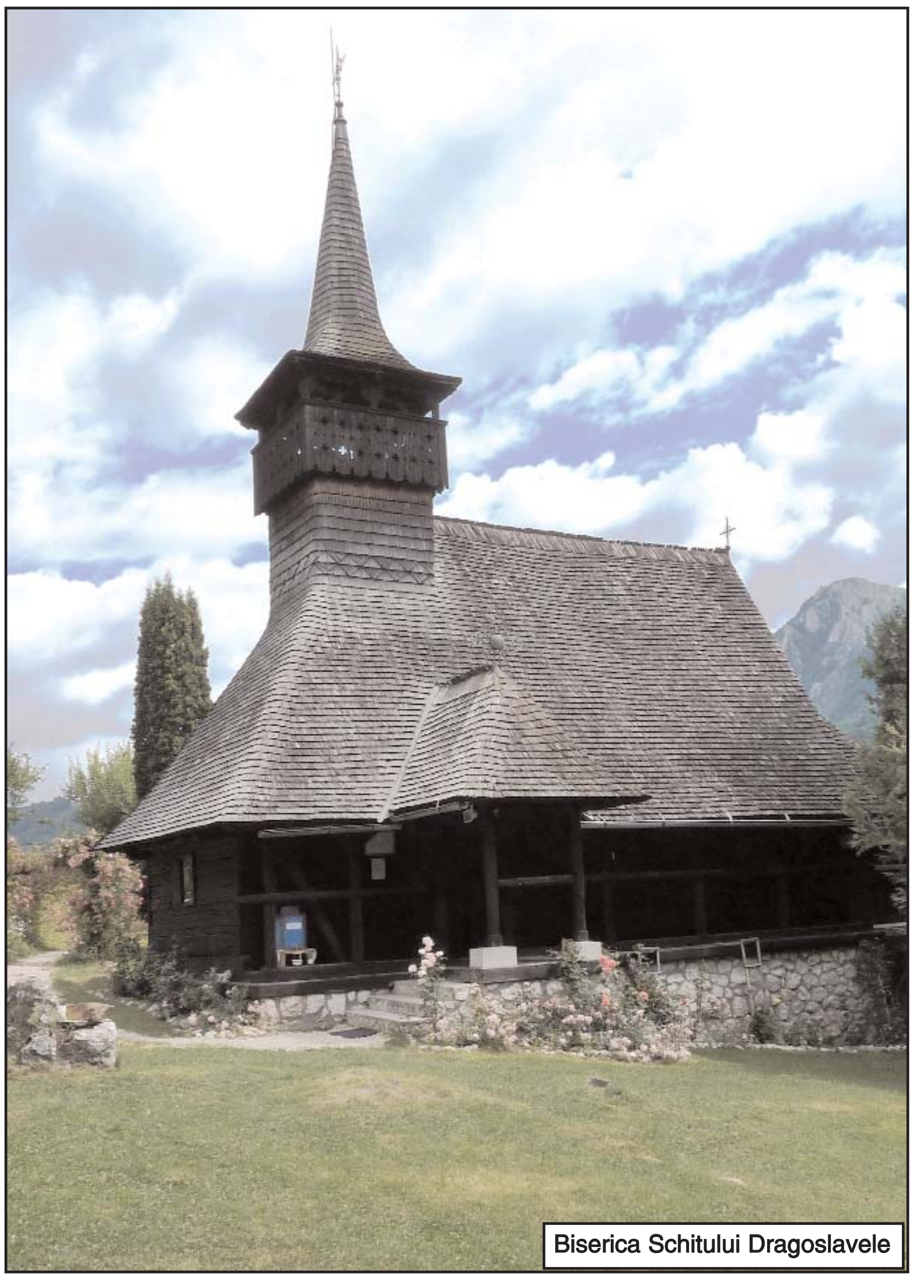
CURTEA DE ARGEȘ
ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 2 (63) ■ Februarie 2016

Biserica Schitului Dragoslavele

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

SFP, câteva precizări

Gheorghe PĂUN

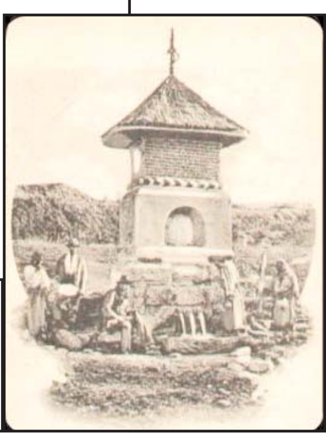
O vorbă a lui Gandhi către adepții strategiei sale a acțiunii nonviolente (chiar și în lupta împotriva violenței) spune ceva de genul „mai întâi vă vor ignora, apoi vor râde de voi, apoi vă vor lovi, apoi veți învinge”. În privința demonstrării faptului că partidele sunt inutile (și dăunătoare, dar asta e mai simplu de arătat) se pare că lucrurile o iau de la sfârșitul spusei lui Gandhi spre început: avem deja un guvern *nepolitic* (nu folosesc termenul *tehnocrat,* veți vedea imediat de ce), partidele se străduiesc din răsputeri, prin reprezentanții lor cei mai vizibili, parlamentarii, să se compromită definitiv (ajunge să privim legile votate în ultima vreme, de la pensiile pentru ei și primari la câinii de la stână), prin lume lucrurile merg în aceeași direcție (un sondaj de opinie din vara trecută, vezi *Le Parisien* din 14 iunie 2015, www.leparisien.fr, arată că francezii au mai puțină încredere în partidele lor decât avem noi în partidele noastre: nu sunt credibile 94%, nu sunt oneste 93%, nu sunt capabile să propună soluții eficiente 91%, nu sunt apropiate de preocupările francezilor 90%, nu sunt purtătoare de idei noi 86%, nu sunt moderne 85%, nu sunt utile 72%... și e la fel și în alte țări). Cel puțin în Europa, se fac pași nesperați către SFP (Societatea Fără Partide – reamintesc „manifestul” din septembrie 2012, reamintesc precauția că SF se poate citi și science-fiction...).

În acest context, mă simt dator să aduc un număr de precizări, unele cerute de discuții pe care le-am avut cu diverse persoane, unele mai deschise-pregătite să calce pe un teren mai degrabă tabu, pentru mintea noastră bine programată istoric și manipulată mediatic, altele mai puțin pregătite (poate membri de partid?... boală curată, ne încredințează Simone Weil). O fac pe scurt, enumerând subiecte de dezbătut:

Pentru că tocmai am invocat-o pe Simone Weil, care explică pe îndelete ce spun eu în fugă: partidele nu (mai) au nicio legătură cu democrația, (aproape) indiferent de înțelesul pe care-l dăm termenului, ba chiar dimpotrivă; partidele nu produc ideologie, de multe decenii, partidele nu mai sunt nici vectori ideologici.

La vremea „societății informaționale”, digitalizate, nu mai e nevoie de intermediari, tot poporul se află „în agora”, fiecare suntem la distanța unui buton/ecran, a unui click, de fiecare. Suntem sau vom fi foarte curând, evoluția e clară, rapidă, ireversibilă.

Dispariția partidelor nu înseamnă deloc dispariția politicii, nici măcar a politicienilor, ci doar a politicienilor de tip tradițional, înregimentați, gândind cu mintea partidului, interesați mai ales de buna funcționare a partidului, de putere.

Societatea fără partide nu înseamnă *tehnocrație,* nici în sensul mișcărilor de peste ocean, de prin anii '20, '30 ai secolului trecut (foarte simplificat: guvernare mai ales prin ingineri – ulterior, economiști –, oameni ai tehnicii, gândind preponderent în termeni cost-eficiență), nici în sensul „guvernelor tehnice” constituite în unele țări, în perioade de criză, nici nu trimite direct la *meritocrație,* fie ea de tip chinezesc tradițional (autocratic, deci nu democratic). E mai aproape, dar fără a se suprapune, de ceea ce se întâmplă de ani buni în Singapore („statul administrativ”) și, parțial, în China.

SFP înseamnă pur și simplu democrație fără partide, alegeri (pe categorii-profesii-asociații, nu mai reiau sugestiile din „manifest”, punct de plecare și ilustrare a principiului de bază). Alegeri (pentru Parlament) directe la modul cel mai propriu, aproape ochi în ochi alegător-ales. După alegere, acces direct la cel ales, posibilitatea de a-l observa, evalua, eventual schimba. O deplasare spre democrația participativă.

Lipsa partidelor nu ar trebui să favorizeze derapaje de tipul apariției dictatorilor sau a anarhiei mai mult decât le favorizează, uneori întreține, existența partidelor. Am mai propus acest test: ori de câte ori auziți ceva rău la televizor, la nivel de țară (nu numai la noi), întrebați-vă care e rolul partidelor în apariția răului respectiv, întrebați-vă dacă el mai putea apărea în lipsa partidelor. Veți avea o revelație (cum o revelație trebuie să ne fie faptul că sintagma „voința politică” e o simplă mărturisire că politicienii iau decizii „cum vor ei”, folosind alte criterii decât binele, necesitatea, eficiența, fundamentarea de orice fel).

Lipsa partidelor ne ferește și de *mediocrație* (de la mediocru, nu de la medie, vezi editorialul din luna august 2013), ba chiar și de parlamentocrația aproape imposibil de contracarat într-o democrație în care societatea civilă („mișcările”, ar spune Johan Galtung) este insuficient de matură și de organizată. Priviți comportamentul parlamentarilor și al Parlamentului în întregime, în atât de multe ocazii.

Ceea ce fac eu, aici, nu e o pledoarie, ci doar o constatare. Nici măcar nu prezic – ci pur și simplu prevăd, întrevăd. *Pledez,* însă, pentru conștientizare. Punerea în discuție a posibilității funcționării unei societăți fără partide înseamnă deja parcurgerea a jumătate din cale. Totdeauna, ieșirea dintr-un blocaj mintal este o jumătate de cale, o revelație este un pas spre soluție...

Desigur, există o serie de premise care trebuie asigurate pentru a trece la o societate fără partide, dar le voi aminti într-un număr viitor.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

A aștepta să culegi altceva dintr-un pământ decât ceea ce a fost semănat în el ar fi o copilărie. Ni se vorbește de o eră nouă, ni se vorbește mai cu seamă de o epocă a neatârnării depline ca rezultat al politicii exterioare, de dispariţiunea vechilor deosebiri de clasă, de dezrobirea ţăranului ș.a. ca rezultat al politicii dinlăuntru, și aceste mari schimbări se susţine că s-ar fi făcut în adevăr, că s-ar fi împlântat oarecum aceste rădăcini în pământul dreptului public român, că trăim într-o lume hotărâtor nouă, într-o eră liberală. Noi aflăm din contra că, orice săpătură am face, dăm de aceleași rădăcini vechi care formau corupţiunea în trecut și că, asemenea cuvintelor din dicţionarul nostru modern, multe nume s-au schimbat, esenţa însă a rămas aceeași.

Se știe de ex. că în trecut, deci în veacul al optsprezecelea și într-o parte a veacului al șaptesprezecelea, arareori înainte, domnia, adică stăpânirea Ţării Românești, se cumpăra prin peșcheșuri plătite turcilor sau prin augmentarea tributului. Astăzi stăpânirea constituţională nu mai e în chestie, dar cea reală este reprezentată prin ministeriu. Azi nu se mai dau peșcheșuri se va zice; nu mai plătim tribut. Ce puţin cunoscător de esenţa lucrurilor ar fi cel ce ar susţine-o asta! Dar ce era peșcheșul pe lângă răscumpărare, dar ce era tributul pe lângă enorma anuitate plătită pentru concesia Stroussberg? Tributul se plătește și azi; el e cu mult mai oneros decât în trecut, numai se plătește unei puteri mult mai mari decum era turcul.

Cât despre starea dinlăuntru, toată lumea știe că organizarea actuală a muncii agricole e o formă mult mai oneroasă și mai vexatoare a clăcii vechi, mai ales în Moldova, dar și în mare parte a Ţării Românești. Cu toată egalitatea, biciul subprefectului joacă și azi pe spetele ţăranului ca-n vremea Regulamentului.

Astfel, oricare ar fi formele în care se îmbrăca viaţa publică și orice numiri s-ar da acelor forme, substratul lor organic este același ca și în trecut. A-l boteza din nou pe un om nu va să zică a-l schimba; a pune numele de regim democratic unei oligarhii vechi nu va să zică a schimba starea de lucruri. Singura schimbare, nu de esenţă, o aflăm numai în înmulţirea oligarhilor și în înrăutăţirea lor. Deja Regulamentul Organic a făcut din ciocoii vechilor boieri o pătură nouă de oligarhi. Constituţia a făcut din progenitura foarte numeroasă a acestora o pătură oligarhică și mai mare. Pentru acești oameni există statul român. Ei îl stăpânesc și-l exploatează; despre o ridicare a stării de cultură a poporului, despre îmbunătăţirea existenţei lui morale ori materiale nu e nici vorba. Casa ţăranului e durată astăzi ca acum 500 de ani, plugul lui e același ca sub Mircea Vodă, pe când plugăria era o ocupaţie secundară și păstoria cea dintâi. Iar deosebirile, câte sunt, sunt toate în rău.

Pe lângă sărăcire se adaogă o degenerare din ce în ce mai simţită a rasei și mână-n mână cu aceasta merge creșterea mortalităţii și scăderea nașterilor.

Revoluţia socială inaugurată la 1848 s-a petrecut înlăuntrul și în folosul claselor dirigente ale societăţii noastre americane. Nu emanciparea poporului se cerea de către patrioţi, ci egalitatea lui Carada și Cariagdi cu boierii mari ai ţării; nu condiţii de înaintare a poporului a voit cineva, ci dreptul cenușerului de visterie de-a ajunge ministru. La o organizare sănătoasă a naţiei n-a gândit nimenea și, când vedem cu ce elemente avem a face, putem zice că nici nu se va gândi nimenea.

(*Timpul,* 16 aprilie 1881)

A discuta cu ignoranţa și cu reaua-credinţă e o foarte spinoasă misiune.

În unul din numerele trecute am emis o teorie, naturalistă oarecum, asupra esenţei unora din așa-numitele acte mari ale patrioţilor. Am arătat de ex. că revoluţia socială la noi a pornit de sus și n-a însemnat decât o înmulţire a oligarhilor vechi, de rasă, prin elemente de o extremă incertitudine de origine, provenienţă și merit. (...)

Aristocraţia adevărată, după a noastră părere, are un mare și esenţial rol în viaţa unui popor. Dar pentru a fi adevărată îi trebuie anume condiţii de existenţă, și mai cu seamă trei, fără de care ea cată a fi privită ca uzurpaţiune. Se cere să fie istorică, puţin numeroasă, în posesiune de mari bunuri imobiliare.

Sub „istorică” înţelegem că trebuie să fi răsărit din dreptul public propriu al unui popor și câștigată prin merite pentru el. E preferabil ca aceste merite să se datorească mai mult caracterului decât inteligenţei. Căci un caracter drept, viteaz și generos se moștenește și e o mare calitate politică, pe când inteligenţa se poate recruta din tot ce produce mai bun o generaţie, ea e aliata naturală a acestor

caractere, dar din nefericire nu se moștenește cu atâta siguranţă. Apoi aristocraţia trebuie să fie puţin numeroasă, pentru ca alături cu ea să aibă loc meritele personale din orice generaţie; în fine trebuie să fie în posesiune de mari bunuri imobiliare, pentru că asemenea bunuri nu sunt supuse pericolului pierderii, îl fac pe om neatârnat de jocul banului și-l pun în legătură cu brazda și cu populaţia istorică a ţării.

Dacă croitoria și ceasornicăria sunt meșteșuguri ce corespund cu anume bresle de oameni, și politica generală a unui stat, modul de a asigura tuturor cetăţenilor măsura cea mai mare de bunăstare și de liniște e un meșteșug, care corespunde c-o breaslă. De aci vom vedea că statele c-o

oligarhie avută și puţin numeroasă au avut un trai lung și strălucit pe pământ. O mână de patriciani au făcut din Roma o împărăţie universală și tot o mână de patriciani au condus soarta rasei engleze, care-n două sute de ani a ajuns a fi cea mai răspândită, mai puternică și mai avută din rasele europene.

Cum că tot ce e organic e menit morţii e sigur; deci și statele și formaţiunile etnice. Cestiunea e în ce condiţii un stat trăiește mult și în ce condiţii bolește și cade repede. De câte ori vom deschide istoria vom vedea însă că statele scad și mor sau prin demagogie, sau prin despotism, și că existenţa normală și regulată, asigurarea celei mai mari libertăţi de dezvoltare e oligarhia celor drepţi prin caracter, sprijiniţi de cei înzestraţi cu minte.

Nicicând, dar absolut nicicând n-a existat rivalitate între aristocraţia de naștere și aristocraţia intelectuală; dar amândouă acestea au aflat adesea un dușman în aristocraţia averii mobiliare, a banului. Posesiunea acestuia se datorește unei mișcări universale, cosmopolite a bunurilor; întâmplarea și adeseori calităţi rele favorizează câștigarea lui; oamenii pe care el îi ridică n-au nevoie de nici una din laturile care dau mărime fiinţei omenești, nici de caracter, nici de inteligenţă.

La români îndeosebi observăm cea mai mare putere politică și relativ cea mai mare avere în timpii oligarhiei, în timpul dinaștilor munteni și moldoveni. Îndată ce ridicarea pe scara socială nu se mai datorește caracterului, ci altor aptitudini, statele încep să dea îndărăt, până ce în fine cad cu totul sub domnia turcească, reprezentată prin fanarioţi. În timpul de cădere vedem domnia cumpărându-se cu bani, cu tribut și peșcheș. (...)

Care să fie însă cauza acestei scăderi?

Noi credem că următoarea. Boierii erau puţini, erau avuţi, nu costau aproape nimic din munca publică, dovadă ridicolele bugete ale domniilor naţionale. Liberali și patrioţi de meserie, care trăiesc de la ţară, sunt câtă frunză și iarbă, plus milionul de străini imigrat pe căile ferate Stroussberg, care împreună cu declasaţii societăţii române, formează clasele consumatoare faţă de singurul producător, ţăranul. Sunteţi scumpi împreună cu prietenii d-voastră cu tot, onorabili patrioţi!

(*Timpul,* 26 aprilie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Știinţe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Judeţean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeș, Banca Transilvania, Curtea de Argeș, IBAN: RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Noli tangere

Horia BĂDESCU

„E o comuniune mistică între pământul în care ne-am născut și sufletul nostru – scria Nikos Kazantzakis, pe care-l citam, într-un alt context, în acest colț de pagină. …Sufletul și țărâna par a fi din aceeași substanță, pornesc spre același asalt; sufletul nu e decât capătul cel mai îndepărtat al victoriei."

Adevăr profund, care modifică și proiectează în alt orizont înțelesul adaptării la mediu. Există neîndoielnic nu doar o adecvare anatomică la specificitatea toposului originar, ci și una psihologică, tradusă în constante comportamentale și estetice. Relieful, expresie a dinamicii telurice, se prelungește și o prelungește pe aceasta într-un mod de a fi omenesc. Oamenii munților au vigoarea aspră a stâncii, agilitatea, tenacitatea și rectitudinea bradului, vitalitatea dezlănțuită a forțelor din adâncuri care au urcat piscurile spre cer. Oamenii șesurilor au lentoarea apelor line și nostalgia vastelor câmpuri care se varsă în infinitul orizontului, lenevia vicleană a plăcilor tectonice adormite deasupra lavei. Uraniscul montan se deschide ochiului pe verticală și înalță sufletul spre transcendent, cel câmpenesc își așază clopotul peste respirația adâncă a unei interiorități deschise *transcendentului care coboară,* ca să folosim expresia lui Blaga. Toposul românesc, în ansamblul lui, țese însă înaltul și largul în acea geografie specifică pe care același Blaga o numea „spațiul mioritic" și pe care geniul brâncușian a transpus-o în verticalitatea Coloanei Fără Sfârșit. Căci, în fond, dealul și valea, suișul și coborâșul, alternanță fundamentală a lumii create, nu fac decât să transpună în imaginar eternul drum către orizontul fără de capăt al universului, asalturile și popasurile interioare către necunoscutul în care se află acel ceva către care ne mână setea de noi înșine cei adevărați. Iar în acest topos, sufletul românesc își așază parcursul existențial între izbucnirile dionisiace ale dansului și liniștea sfâșietoare a doinei, între bocetul cosmic al mult hulitei Miorițe, imn al transcendenței imanente, și dezmierdul sublim al pruncului sfânt, „Dumnezeu cel mititel", care traduce acea atât de particulară intimitate cu sacrul, organică viețuire ce subsumează și fasonează dogma în spiritul originar al ortodoxiei. Arheitatea spiritualității României profunde își află rădăcinile în arhaitatea structurilor reflexive pe care se așază aceasta, pe nucleii emoționali constituiți din coexistența cu sacrul, înțeles ca esență a umanului.

Din această perspectivă, ortodoxia românească nu poate fi și nu este posomorâtă, cum se înverșuna mai deunăzi cineva, cu naiv zel, să ne facă să credem. O probează luminoasa primire a sacrului în zugrăveala bisericilor noastre, suferința senină, dacă îmi e permis acest oximoron, a reprezentărilor hagiografice, geamănă dulcei suferințe eminesciene, bucuria culorii cu care se încarcă iconostasele, pridvoarele și sixtinele murale ale mănăstirilor. O mărturisește viețuirea momentelor de amplitudine, sărbătorile sacre, în ruralitatea de până mai ieri și, încă, de astăzi a satelor.

Ortodoxia noastră păstrează în străfundul ei filonul transcendent originar, ceea ce eu aș numi creștinismul cosmic, cel despre care filosoful francez Jean Biès, citat nu demult tot aici, spunea: *Ortodoxia românească,... în care transcendentul este așa de omenesc, fără a pierde însă nimic din dimensiunea lui divină, a știut să boteze arhaicul; vechile mituri sunt aici tot atâtea „bunevestiri".*

Este acea „bunăvestire", subsumată în transcendența copleșitoare a Mioriței. A bietei Miorițe incriminată ca dăunătoare ortodoxiei românești. A Mioriței din a cărei strâmbă lectură s-au zămislit acuzele neantului valah, ale fatalismului și defetismului nostru funciar, dar pe care Theodor Codreanu o citea, seducător, în cheia jertfei asumate christic. Obstinația cu care se eludează realitatea timpurilor verbale în care se consumă drama mioritică și, mai ales, incapacitatea multora de a-și apropia sublimul viziunii sale, mi se pare de neînțeles. Dar transcendentul nu coboară în noi decât dacă potirul sufletului se deschide și se înalță, deopotrivă, spre el.

Epăcat că nu știm să redăm conștiinței europene miturile Meșterului Manole și Mioriței, mituri fondatoare pentru noi, majore pentru bătrânul continent, care vorbesc, cu asupra de măsură, despre jertfa creatoare, fără de care omul derogă de la condiția sa, și despre tragicul trăit nu în mistica lui *misterium tremendum,* ci a lui *misterium mirum!* Sunt mituri care egalează în profunzimea lor copleșitoare toate celelalte paradigme zămislite de spiritul european. Ele fac parte, însă, din acel orizont de umanitate de care trebuie să te apropii cu bunăcuviința, cu sfiala cu care pipăi absolutul. Fiindcă, precum spune Isus, în romanul lui Eric-Emanuel Schmitt, *Evanghelia după Pilat:* „Ca să trăiești pe lumea asta, nu trebuie să atingi ceea ce e mai presus de tine." *Noli tangere!* nu privește doar cercurile lui Arhimede.

O teorie a păcii

Johan GALTUNG

Demarăm din acest număr încă un „serial Galtung", de data aceasta reluând (evident, cu acordul autorului) fragmente din lucrarea de mare impact *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală și culturală,* numărul 10 în seria de cărți publicate de TRANSCEND University Press (2013). O carte tehnică prin unele locuri (pe care le vom ocoli, odată cu o parte dintre notele și anexele de specialitate), din care multe sunt de aflat și de învățat. Sperăm ca, la fel ca în cazul autobiografiei lui Johan Galtung, derulată (parțial) în revistă în ultimii ani și publicată în volum de Ed. Tiparg, Pitești, în 2015, cititorul să primească cu bucurie această nouă invitație în *universul Galtung.* (Gh.P.)

Prolog: Spre o pace directă, structurală și culturală
Trei forme de violență, trei păci: pentru ce, cum, de ce e atât de dificil?

În acest prolog, violența și pacea sunt puse în relație cu castele, *brahmani-kshatriya-vaisya-sudra* (cler-aristocrație-comercianți-popor); fiecare castă este specializată într-o formă de violență, poporul și natura fiindu-le victime.

Violență brahmanică. Un exemplu

Bula papală *Inter Caetera* (4 mai 1493) începe prin a-i lăuda pe „foarte dragii fiu și fiică întru Hristos", *los reyes católicos,* Ferdinand și Isabela (papa Alexandru al VI-lea era din Gandia, Spania), pentru răspândirea credinței catolice și a religiei creștine „și pentru că națiunile barbare au fost înfrânte și aduse la credința adevărată". Apoi, papa devine mai precis: „așa cum cu atâta glorie pentru Numele Domnului ați dovedit în scoaterea regatului Granadei din jugul sarazinilor", „tot așa l-ați ales pe fiul nostru iubit, Cristofor Columb, să caute cu sârguință acele ținuturi și insule de peste mări unde nimeni nu a navigat până acum și să descopere ținuturi și insule nedescoperite până acum, unde locuiau atât de mulți oameni care trăiau în pace, fără să poarte haine și fără să mănânce carne, dispuși să îmbrățișeze credința catolică și să fie educați spre o bună morală".

Și continuă, menționând cum Columb „a construit o fortăreață bine echipată, unde a lăsat ca garnizoană mai mulți creștini, tovarăși de-ai lui, care să caute și alte ținuturi și insule necunoscute, și mai îndepărtate. În insulele și țările deja descoperite a găsit aur, mirodenii și foarte multe alte lucruri de valoare – și a adus sub stăpânirea voastră amintitele ținuturi și insule, împreună cu locuitorii lor, și le-a convertit la credința catolică".

Apoi devine și mai precis, încheind cu atribuirea, „vouă și urmașilor și succesorilor voștri, regi ai Castiliei și Leonului, pentru totdeauna, toate drepturile, jurisdicția și tot ce au ele, toate insulele și ținuturile găsite până acum sau care vor fi găsite, cele descoperite deja sau care vor fi descoperite".

„Vă numesc pe voi stăpânii lor, cu putere deplină și *cu autoritare/jurisdicție de orice fel"* (subl. n., J.G.).

„Prin urmare, nimeni să nu încalce sau să îndrăznească să contravină acestei recomandări, povețe, cerințe, cadou, dar, atribuire, constituție, delegare, decret, mandat, interdicție și dorințe a noastră. Dacă cineva va îndrăzni să încerce așa ceva, să știe că va avea de a face cu mânia Dumnezeului Atotputernic și a binecuvântaților apostoli Petru și Pavel."

Pe scurt, Pământul aparține Domnului, papa este administratorul voinței lui Dumnezeu, iar el deleagă regilor Spaniei *întreaga jurisdicție.* Rezultatul: legitimarea colonialismului și a imperialismului pentru secolele care au urmat.

Violență aristocratică. Un exemplu

În *Narcissus Empire*, Linda Ryan (1999) trece în revistă câteva „teatre de intervenție umanitară".

Irak 1991: în timpul Războiului din Golf, 180.000 de oameni au fost uciși de „comunitatea internațională" iar 80% din infrastructura țării a fost distrusă, cu un cost estimat de 150 de miliarde de dolari.

Somalia 1993: 4.000 de persoane au fost ucise de trupele ONU în 12 luni, 700 într-o singură noapte, cea de 5 septembrie. Proza umanitară este revelatoare: „N-am provocat durere nenorociților ăstora", a spus Clinton. „Atunci când oameni de orice fel ucid pe cineva dintre noi, ei trebuie uciși în număr și mai mare. Cred în uciderea celor care încearcă să ne facă rău. Și nu pot să cred că noi putem să ne împiedicăm de niște... (obscenitate omisă)." (George Stephanopoulos, *Journal of International Strategic Studies Association,* 1999)

Irak 1992-1999: în jur de 500.000 de persoane au murit din cauza lipsei hranei de bază și a medicamentelor în timpul sancțiunilor economice.

Iugoslavia 1999: 2.000 de civili și 600 de militari au murit în timpul bombardamentelor NATO care au distrus 44% din industria Serbiei.

Linda Ryan citează un dialog între un pilot și AWACS (sistem de comandă și control al Aviației SUA):

Pilotul: Sub mine sunt coloane de mașini, un fel de tractoare. Ce e asta? Aștept instrucțiuni.

AWACS: Vezi tancuri? Repet, unde sunt tancurile?

Pilotul: Văd tractoare...

AWACS: Ce fel de convoi e ăsta? Sunt civili? Pe dracu, asta e tot ce știu sârbii să facă. Distruge ținta!

Pilotul: Ce să distrug? Tractoarele?! Repet, nu văd niciun tanc. Cer instrucțiuni suplimentare.

AWACS: Asta e o... țintă militară perfect legitimă. Distruge ținta. Repet, distruge ținta!

Pilotul: OK, am înțeles. Lansez.

→

Homo sapiens

În acest ucigaș schimb de replici, ofițerul AWACS a devenit o victimă a propagandei occidentale privindu-i pe sârbi, care i-a dezumanizat pe aceștia la un asemenea nivel că nu mai rămăseseră sârbi umani. Pilotul, la 900 și ceva de metri altitudine, avea o privire mai de aproape, dar nu a fost luat în seamă și în cele din urmă atacă. El nu va primi un monument pentru asta, dar se poate ca într-o bună zi să înțeleagă ce a făcut și, în buna tradiție a veteranilor SUA, să revină la locul violenței, căindu-se și încercând o reconciliere. *Brahmanii* din spatele „uciderii umanitare” nu vor evolua probabil atât de departe cu umanismul.

Pe scurt: armament postmodern, ucigând combatanți și civili deopotrivă, prin intermediul acestor *kshatriyas* de ultimă oră, fără niciun cod al onoarei care să-i mai limiteze. Un mare pas înapoi.

Violență a comercianților. Un exemplu

Programul pentru dezvoltare al ONU face un serviciu imens omenirii prin publicarea *UNDP Human Development Report.* În fond, dezvoltare = dezvoltare umană (și, ca o condiție, dezvoltare la nivelul naturii), pentru ce altceva? Anuarele se concentrează pe nevoile și drepturile de bază ale omului în general, arătând că toate țările au deficite care se pot remedia printr-un fel sau altul de dezvoltare.

Violența *vaisya* este astăzi cunoscută ca neoliberalism de piață, cu ideologia economismului ca legitimare, răspândindu-se din centrul Vestului în toate colțurile lumii prin globalizare, ucigând economiile care nu sunt de piață, reducând rolul statului ca actor economic prin privatizare, producând șomaj prin productivitatea ridicată a muncii. Cu pământul, apa și semințele puse pe piață, agricultura pentru consum direct este problematică. Prin privatizare, capacitatea statului de a asigura educația de bază și serviciile pentru sănătate este serios redusă. Pentru cei care pot cumpăra alimente și sănătate nu e nicio problemă. Ceilalți vor muri de foame și din cauza bolilor care ar putea fi prevenite, altfel spus, din cauza *violenței structurale.* Rata curentă a deceselor de tipul acesta este de 125-140 de mii pe zi.

O economie mondială care distribuie avuția atât de prost că trei persoane pot avea la fel de mult ca jumătate dintre țări este perversă. Același lucru rezultă din faptul că jumătate din populația lumii are un venit zilnic sub 2 dolari, iar 1,7 miliarde de oameni au mai puțin de un dolar pe zi (1997). Cu raportul puterii de cumpărare dintre cei 20% din vârf și cei 20% de la bază crescând cu 3,1%, iar economia mondială cu numai 2,8%, cei de la bază se scufundă, iar baza bazei moare.

Pe scurt: la rădăcina tuturor acestor lucruri stă obsesia economiștilor și mass-mediei privind produsul național brut pe cap de locuitor și, în particular, creșterea financiară a capitalului (Dow Jones, Nikkei) și numai rareori privind distribuția. Economia mondială este scandaloasă.

Pacea brahmanilor. Ce s-ar fi putut întâmpla? O alternativă: o bulă papală creștină moderată

Alexandru al VI-lea, servitorul servitorilor Dumnezeului creștin, către regii catolici al Castiliei, Leonului, Aragonului și Granadei:

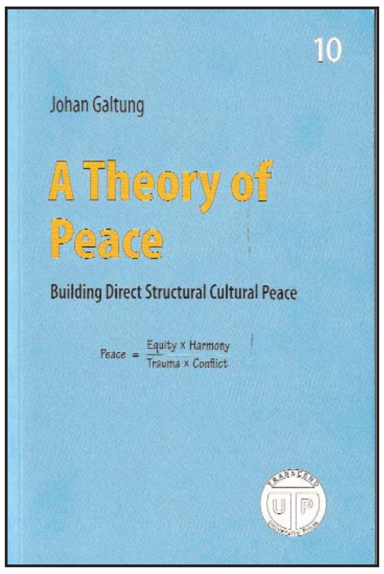
Ni s-a dat nouă un dar remarcabil, să călătorim cu corabia, conduși de stelele Atotputernicului peste oceane vaste, spre insule depărtate și pământuri diferite de ale noastre din Europa și locuite de oameni și popoare diferite de ale noastre din Europa.

Vă mulțumim Vouă, Dumnezeului Tată și Mamă, Fiului și Duhului Sfânt pentru acest minunat prilej de a ne îmbogăți prin a întâlni alți oameni, sărbătorind diversitatea oamenilor, a dragelor animale și plante, a mărilor și pământurilor de sub magnificul cer luminat de Zeul Soare.

Vom învăța din Adevărurile lor, din felul în care ei văd lumea și toate miracolele acesteia. Le vom oferi lor Adevărurile noastre, pentru ca ei să le cântărească și judece conform fructelor acestor Adevăruri. Împreună, vom progresa cu toții, spiritual și material, învățând unii de la alții prin cuvânt, *dia logos,* și prin schimb de produse, *dia materialis.* Ce ocazie minunată și provocatoare pentru noi toți să ajungem la o înțelegere mai adâncă decât ar fi vreodată în stare separat oricare segment al umanității.

Noi, Alexandru al VI-lea, servitorul servitorilor Dumnezeului creștin, vă propunem vouă, regi al Castiliei, Leonului, Aragonului și Granadei, să:

– Vă apropiați de aceste popoare, descoperite deja sau care vor fi descoperite, cu adâncă umilință și respect, niciodată impunându-le ceva, prin putere de orice fel, prin forță sau amenințarea cu forța, prin daruri sau promisiunea unor daruri, ci să vă angajați într-un schimb prietenos, bazat pe reciprocitate și numai dacă ei vor asta. Dacă ei nu vor, să-i lăsați în pace. Spuneți-le unde puteți fi găsiți dacă își vor schimba hotărârea. Și întrebați-i ce i-ar putea face să se răzgândească, pentru a înțelege motivele pentru care ei nu ne primesc, așa cum am vrea noi să-i primim pe ei.

– Învățați de la aceste popoare. Am aflat că ei trăiesc în pace, merg dezbrăcați și nu mănâncă deloc carne. Încercați să învățați de la ei cunoștințele și înțelepciunea care i-au condus spre o viață în pace, ceva care atât de mult lipsește din păcate în partea noastră de lume. Este acest lucru legat prin ceva de celelalte două puncte? Rugați-i cu umilință să fie învățătorii voștri în dificila artă a armoniei.

– Nu construiți vreodată vreun turn fortificat sau vreo garnizoană, ci cereți-le permisiunea să trăiți printre ei, pe riscul vostru, nu al lor.

I-ați alungat și ucis pe sarazinii musulmani care au ocupat, neinvitați, pământurile voastre, și la fel pe evrei și pe evreii *marranos.* Vă sfătuiesc să chemați înapoi cât mai mulți evrei și arabi, să se așeze pe pământurile voastre, să vă îmbogățească cu idei din Cărțile lor Sfinte și, în Alhambra din Granada, să continue minunatul dialog dintre religiile abrahamice, cu speranța că veți ajunge și mai în profunzime și mai sus ca niciodată în înțelegerea Creației care ne unește pe noi toți.

Problemă: bula aceasta ar fi fost utilă – dar ea nu a fost niciodată scrisă.

Pace aristocratică. Ce s-ar fi putut întâmpla? O alternativă: o menținere ONU a păcii moderată

În afară de violență, au existat multe alte probleme serioase în regiunea Golfului, în Somalia și Iugoslavia. Cum ar fi putut fi ele rezolvate, fără sau numai cu un nivel redus al violenței?

O soluție ar fi fost să fie implicat ONU mai mult și SUA mai puțin, dacă ONU ar fi avut abordări alternative de pace. Iată câteva:

– Violența se află la baza conflictelor; părțile cu obiective incompatibile trebuie identificate. Ca urmare, „drepturile egale la autodeterminare” pentru toate națiunile care coabitează, dificil, în Iugoslavia ar fi putut schimba Croația într-o federație cu o parte sârbească; croații din Bosnia-Herțegovina s-ar fi putut alătura Croației, sârbii ar fi avut propria lor Republika Srpska, iar bosniacii un stat-oraș centrat pe Sarajevo. Iar Kosovo putea deveni o federație cu cantoane sârbești. La fel pentru Irak. Dar nu și pentru Somalia: poate o federație non-teritorială, bazată pe clanuri.

– În timpul medierii ar fi putut fi necesare forțe de menținere a păcii, dar nu de impunere a ei.

– Forțele de menținere a păcii puteau fi bazate pe arme ușoare, pentru auto-apărare, adăugând o poliție convențională pentru controlul mulțimilor, educație pentru nonviolență și medierea conflictelor. Tuturor membrilor forțelor de menținere a păcii trebuia să li se dea să joace un repertoriu larg, dar lipsit de violență.

– Un număr foarte mare de apărători ai păcii, un fel de „covor albastru” în locul „căștilor albastre”, atât de dens încât să rămână puțin spațiu pentru violență.

– Cel puțin 80% dintre apărătorii păcii să fie femei, care sunt interesate mai mult de oameni și mai puțin de echipamente și, de asemenea, sunt mai puțin luate ca ținte.

– Violența, mai veche sau mai recentă, lasă traume în urmă. Trebuie adăugat un antrenament privind procesul de reconciliere, bazat pe adevăr, cu confesare-căință-compensare în schimbul restituirii, împreună cu reconstrucția în colaborare și rezolvarea în colaborare a conflictelor.

Ce se va întâmpla atunci cu soldatul? Poate că acesta va deveni un soldat nou, priceput în ceea ce privește tehnicile violenței, înțelegându-i mai bine pe cei care le folosesc, dar antrenat în nonviolență, la un nivel mai înalt de empatie cu toate părțile și creativ în a găsi soluții. Cooperând cu non-soldații în menținerea păcii, nu numai cu poliția, ci și cu civilii, inclusiv cu cei ce refuză serviciul militar. Tot timpul, păstrând paritatea între genuri.

Există multe lucruri care așteaptă să fie făcute, multe drumuri sunt de parcurs.

O alternativă: economie blândă

Cum ar putea comercianții contribui la o economie mai umană? Ei produc și distribuie bunuri și servicii pentru consumul uman final. Bunurile și serviciile sunt puse la dispoziție spre vânzare prin intermediul pieței și ele sunt cumpărate dacă există o cerere care este susținută de puterea de cumpărare.

Răspunsul general este, desigur, de a produce bunuri și servicii care să satisfacă nevoile de bază la un preț pe care să și-l poată permite cei mai mulți dintre oameni. Asta lasă însă un mic spațiu pentru profit. Și totuși, prima companie farmaceutică ce va renunța la patente, lăsând disponibilă tehnologia medicală generică, păstrând doar o mică nișă, va fi o binecuvântare, inclusiv pentru ea însăși. Același lucru e valabil pentru companiile alimentare care ar pune pe piață băuturi cu gust, nutritive, netoxice și ieftine, altfel decât Coca-Cola.

Și de ce să nu se schimbe producția locală și comerțul local prin preluarea de pe Internet a mai multă tehnologie, care să îmbunătățească vechea tehnologie, producând mult mai mult local, pentru a cumpăra direct de la producătorii locali, care s-ar întoarce astfel și la vechiul model al producției pentru propriul consum și pentru schimb direct cu alți producători locali?

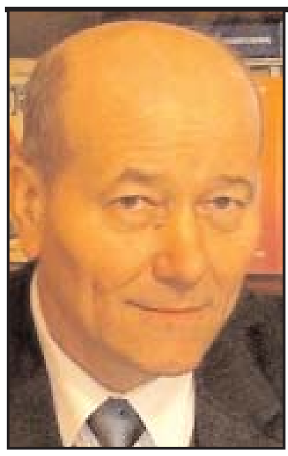
În același timp, introducând un fel de monedă locală, care să dea posesorului dreptul la reduceri de preț, stimulând astfel economiile locale.

Produsele trebuie etichetate, astfel încât consumatorii să știe de cât de departe au fost aduse ele sau părțile importante ale lor. Privilegiind ceea ce „provine de la 100-50-10 km” se va reduce sarcina indusă de transport asupra mediului și solicitarea corpului nostru de către chimicalele care asigură acum produselor o „viață de raft” îndelungată și-i va mobiliza pe producătorii și pe comercianții locali, și la fel comunitatea locală, transformând-o dintr-un „dormitor” orientat spre consum într-o comunitate organică, vibrantă. (Pentru detalii privind „economia soft” a se vedea *Economia păcii,* TRANSCEND University Press, 2012.)

Pe scurt: o nouă viață pentru comercianți, la nivel global, național și local. La fel ca pentru soldați. Și pentru papi. Transformare, nu desființare.

→

Homo sapiens

Cuvântul poate zidi, dar poate și distruge

Mihail ORZEAȚĂ

Experiența transmisă din generație în generație a contribuit la construirea și dezvoltarea unei civilizații materiale care a permis oamenilor să sondeze cosmosul și microcosmosul, să mărească speranța de viață, să îmbunătățească nivelul de trai, să evite epidemiile de ciumă care au devastat unele comunități umane în Evul Mediu, să realizeze solidaritatea cu cei aflați în suferință indiferent de originea lor etnică, de confesiunea religioasă, de rasă, de sex ori de convingeri politice. Toate programele și măsurile prin care au fost și sunt soluționate problemele cu care se confruntă omenirea au fost inițiate de cuvânt, adică prin comunicare.

Din păcate, îndemnurile la reținere și toleranță, în situații conflictuale, respectiv la ajutorarea semenilor noștri aflați în momente dificile nu au avut și nu au de fiecare dată efectul scontat, pentru că interesele oamenilor sunt diferite și nu de puține ori contradictorii.

Am avut și voi avea mereu respect pentru oamenii care își „cântăresc vorbele". În primul rând, pentru că, din nefericire, cuvântul nu mai este întotdeauna cel care zidește. În al doilea rând, pentru că dictonul *verba volant, scripta manent* nu mai are aceeași relevanță ca atunci când a fost emis. În era globalizării și a informației, în care ne aflăm, *verba volant* prin eter, dar poate fi oricând regăsită în memoria unui calculator, pe un CD, stick de memorie ori alt tip de suport electronic. Practic nu există ziduri, garduri și orice alt tip de bariere sau baraje care să poată stăvili integral propagarea cuvântului în spațiul virtual. Frontierele devin irelevante pentru vorbele care „zboară" pe calea undelor spre destinatari. În același timp, vorbele lansate în eter de stațiile radio și de televiziune ori de către un individ care folosește internetul pot fi receptate ori interceptate și de alți oameni decât destinatarii, iar efectele asupra acestora din urmă pot fi imprevizibile.

În *Biblie* (*Evanghelia după Ioan*) este scris acest îndemn: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce primul piatra". O piatră aruncată poate să spargă un geam, să rănească ori chiar să trimită în neființă un om. Un cuvânt „aruncat" fără să fie bine „cântărit" înainte (adică să fie estimate efectele pe care le poate produce) poate face infinit mai mult rău decât o piatră, un bolovan sau chiar o stâncă. Un cuvânt „aruncat" în eter poate ajunge atât la destinatari, cât și la alți oameni, care pot deveni „victime colaterale" sau se pot simți ofensați și stimulați să ia atitudine ori să întreprindă măsuri de sancționare împotriva emitentului ori chiar a comunității din care acesta face parte. Prin vorbele care „zboară" în spațiul virtual s-a realizat mișcarea „occupy streets", a fost inițiată „primăvara arabă", s-au convocat protestatarii antiglobalizare, anti-NATO, anti-G7, antiausteritate etc. În prezent, rețelele de socializare sunt canalele de comunicare prin care „zboară vorbele" pentru fapte bune, dar și pentru distrugerea păcii sociale din comunitățile umane.

Cuvintele care rănesc ori distrug au efect de bumerang pentru că cei mai mulți dintre cei care se simt lezați de înțelesul acestora vor să se răzbune ori să „spele rușinea" pricinuită de cuvintele ofensatoare. În funcție de cutumele culturale ale celor afectați, reacțiile se pot încadra în „legea talionului" („ochi pentru ochi și dinte pentru dinte", așa cum se întâmplă în vendetta italiană și kanunul albanez), în amenințări, avertismente sau în măsuri cu caracter punitiv, gen sistarea relațiilor diplomatice, sancțiuni economice, politice, culturale și chiar militare.

Lista situațiilor conflictuale între comunitățile umane generate de cuvinte care rănesc este lungă. Numai în ultimele decenii istoria a consemnat numeroase situații în care opiniile unor oameni care și-au folosit dreptul la exprimare liberă au generat reacții violente din partea semenilor lor care aveau opinii diferite. „Versetele satanice" ale lui Salman Rushdie i-au atras condamnarea la moarte de către ayatollahul Ruhhollah Khomeini. Caricaturizarea profetului Mohammed de către jurnaliștii din diferite state creștine a declanșat furii și atacuri devastatoare ale musulmanilor asupra consulatelor și a ambasadelor statelor respective, în urma cărora și-au pierdut viața sute de persoane. Lansarea pe YouTube a filmului *The Innocence of Muslims* a stârnit un val de proteste violente în majoritatea statelor musulmane și atacarea consulatului american de la Benghazi (Libia), soldată cu uciderea ambasadorului Washingtonului și a altor trei diplomați. Mai recent, o inițiativă similară a caricaturiștilor de la revista pariziană *Charlie Hebdo* a fost urmată de atacul terorist din ianuarie 2015 al unor musulmani, atac în care au fost uciși mai mulți membri ai colectivului redacțional.

La nivel statal există adevărate „războaie ale declarațiilor" între SUA și Federația Rusă, între NATO+UE și Rusia, între Ucraina și Rusia (toate pe tema intervenției militare a Kremlinului în treburile interne ale Ucrainei și anexării Peninsulei Crimeea), între Turcia și Rusia (pe tema doborârii unui avion de luptă rusesc de către aeronave militare ale Turciei), între China și SUA (pe tema pretențiilor teritoriale ale Chinei în Marea Chinei de Sud), între India și Pakistan (pentru încorporarea Kashmirului), între R.P.D. Coreeană și SUA (pe temele programului nuclear coreean și a amenințărilor proferate de conducerea de la Pyongyang la adresa SUA și a Coreei de Sud), între Iran și SUA, între Iran și Israel (ambele pe tema programului nuclear iranian), între Siria și Israel (probleme teritoriale și acuzele statului evreu la adresa conducerii siriene că are un program de dezvoltare a armelor de distrugere în masă), între Turcia și Armenia (pe tema dispariției fizice a aproximativ 1,8 milioane de armeni care locuiau în 1915 pe teritoriul Imperiului Otoman, conform lui John Kifner, *Armenian genocide of 1915. An overview, The New York Times,* http://www.nytimes.com/ref/times/topics_armenian.genocide.html, considerat genocid de conducerea de la Erevan, în timp ce oficialitățile turce recunosc pierderea vieților a aproximativ „500.000 persoane, nu numai de naționalitate armeană", din cauza războiului și nu din cauza represaliilor armatei otomane împotriva etnicilor armeni, conform lui Gianni Valente, *Armenian Genocide is the centre of a "geopolitical game", Vatican Insider, La Stampa,* 30.03.2015, http://vaticaninsider.lastampa.it/en/world-news/detail/articolo/armeni-armenian-armenios-40092/).

Multitudinea și magnitudinea conflictelor deschise și a celor latente, existente pe tot globul, mă determină să cred că ne dorim o pace perpetuă, dar ne îndreptăm spre o civilizație a violenței. Prognozele din ce în ce mai dese și alarmante privind declanșarea unui nou război rece ar trebui să ne facă să luăm atitudine și să îi determinăm pe decidenții statelor lumii să înțeleagă că umanitatea nu are nevoie de noi „Cortine de fier", de export de ideologie și de „pierderi colaterale", ci de comunicare interumană și intercomunitară directă și neîntreruptă, bazată pe respect reciproc, moderație și voința de a rezolva problemele litigioase pe cale pașnică.

În condițiile când „teroriștii unora sunt luptătorii pentru libertate ai altora" și „ceea ce este legal într-un stat poate fi ilegal în altul", consider că este necesară „cântărirea vorbelor", pentru a evita producerea unor efecte nedorite.

Prin cuvintele scrise în acest articol, aș vrea să reamintesc tuturor celor ce îl vor citi că mesajul pictorului spaniol Francisco de Goya, „Somnul rațiunii naște monștri!", a fost, este și va fi mereu actual.

O structură a păcii; o cultură a păcii

Violența și pacea își au sălașul în formațiunile sociale.

Structurarea indo-europeană pe caste și clase a furnizat epoci de aur pentru cele trei elite pentru a-și dezvolta diviziunea muncii în a purta războiul contra oamenilor de rând; folosind cuvinte, gloanțe și bani, în interiorul și în exteriorul propriilor țări, specializându-se în violență culturală, directă și structurală. Castele războinicilor tradiționali își asumau riscuri, fiind conduse de idealuri legate de curaj, onoare și demnitate. Toate acestea au fost sacrificate pe altarul modernității de *brahmanul* militar german Karl von Clausewitz (1789-1831; în *Despre război* el vede războiul ca o continuare a politicii „prin alte mijloace", ba chiar „prin toate mijloacele necesare", deschizând astfel calea războiului total).

Dar cele umane adăpostesc puncte contrare, dialectice. Și vocile păcii culturale, directe și structurale se fac auzite. Alternativele sugerate mai devreme nu sunt chiar atât de utopice. Ele promit să devină realitate: mai multe cuvinte în căutarea păcii, mai puține gloanțe în căutarea morții, mai mulți bani pentru pace ar schimba ordinea, cultura și structura socială.

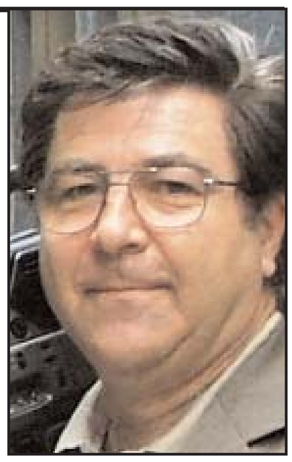
Sublinierea unor asemenea schimbări ar duce și la o altă imagine asupra omului de rând. Nu ca persoană care să fie sacrificată ca soldat sau civil și exploatată ca muncitor sau consumator în cadrul structurilor economice violente justificate de brahmani precum politologii sau economiștii. Oamenii de rând ar fi respectați ca niște cetățeni cu drepturi umane de bază inalienabile. Nevoile lor umane de bază ar deveni nenegociabile. (Nevoile umane de bază sunt *umane*, resimțite la nivel individual ca *nevoi,* condiții necesare pentru a fi uman, și ca *fundamen-tale,* nenegociabile. Ele sunt concrete, nu abstracții precum „națiunea" pentru brahmani, „statul" pentru aristocrați, „piața" pentru comercianți, „clasele" pentru oamenii de rând – ducând la naționalisme antagonice, războaie interstatale, hipercapitalism cu suprabogați și mizerie, și luptă de clasă. Nevoile de bază și drepturile la viață fac uciderea oamenilor și a naturii mai puțin simplă.)

Acestea sunt discursuri care se tot aud în zilele noastre. Suntem pe calea cea bună. Dar multe dintre elite trag înapoi, găsind căi noi – cum ar fi terorismul de stat – prin care *brahmanii, kshatriyas* și *vaisyas* să sacrifice oameni și să-i exploateze, în numele unor abstracții precum națiunea, statul și piața. Iar oamenii de rând ripostează în numele clasei lor, prin terorism.

Violența îi lovește pe oamenii de rând, în particular, pe femei, mai mult decât lovește elitele. Pacea protejează oamenii de rând, fără a sacrifica elitele. Revoluțiile violente sacrifică elitele, care apoi ripostează, în forță. Sunt argumente puternice pentru o pace prin mijloace pașnice.

Ce înseamnă asta mai exact, vom vedea.

Valoarea imaginii în mass-media

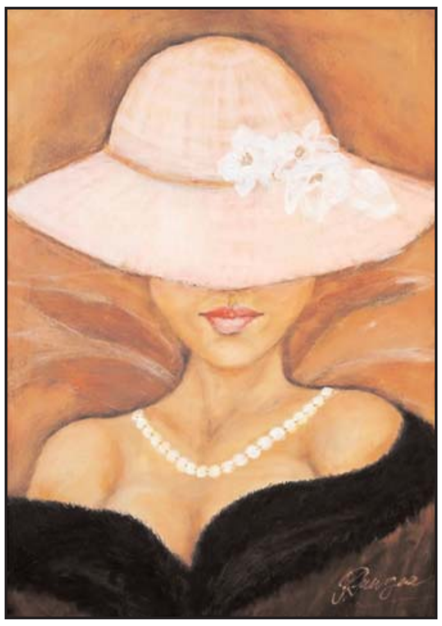

Nicolae MELINESCU

De ceva vreme, imaginea, ca prezenţă de semnificant factual şi emoţional în spaţiul public şi intim, a pătruns ca o a doua natură în definirea, conservarea şi înţelegerea lumii înconjurătoare. În perioada modernă, imaginea a însoţit dezvoltarea presei, de la vignete, caricaturi şi ilustraţii, până la transmisiile şi video-produsele de pe web. Fotografia şi, ulterior, imaginea în mişcare au extins mijloacele de comunicare în masă şi au alimentat dezvoltarea cinematografiei ca artă şi a televiziunii, ca *medium* cu funcţie informativă, educativă şi de divertisment.

O analiză a comunicării mediatice poate, din start, să-i sperie, dar să-i şi tenteze aventuros pe cei veniţi din afara industriei, să dea o mână de ajutor sau, pur şi simplu, să-şi dea cu presupusul, ca şi cum practicienii profesionişti sunt prea absorbiţi de propria meserie şi de propriile proceduri ca să mai vadă clar încotro se îndreaptă. Nu de puţine ori produsul celor dintâi demască o percepere superficială a produsului comunicaţional, lipsiţi fiind de înţelegerea din interior a mecanismului de realizare şi difuzare a mesajelor audio-vizuale. Ca să-i salveze pe outsideri de capcanele edictelor docte, dar inconsistente, Nikos Metallinos (*Television Aesthetics,* Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, NJ, 1996, pp. 114-115) atrăgea atenţia încă din 1996, când se consuma trecerea de la paleo-televiziunea lui Umberto Eco la neotele-viziune, că, „pe lângă cunoaşterea de sine, înţelegere şi experienţă, precum şi perceperea de către individ a modului în care funcţionează societatea, instituţiile şi media, dezvoltarea standardelor necesare pentru recunoaşterea şi apreciera fenomenului televiziune necesită şi înţelegerea aspectelor tehnice ale acestui medium (componenta sistemică), dar şi aspectele creative sau editoriale (componenta programatică). Îndeplinirea acestei cerinţe este absolut crucială pentru că se concentrează direct asupra celor două importante zone de studiu – procesele şi efectele [televiziunii] – şi ajută la dobândirea valorii judecăţilor legate de capacităţile tehnice, estetice şi critice ale imaginii de televiziune."

Pornită ca un mijloc de divertisment, ca un fel de cinematograf în sufragerie, televiziunea s-a maturizat rapid, după faza de pionierat dintre cele două războaie mondiale (la noi au avut loc prezentări publice experimentale în Cişmigiu, în 1930 şi 1937), a părăsit tehnicile împrumutate de la filmul artistic, ceva mai bătrân, şi-a descoperit propriul limbaj şi propria gramatică vizuală şi a coborât în actualitate, pe care nu a tratat-o şi nu o tratează nici în prezent din postura unei cutii de rezonanţă, pentru că jurnalisul de televiziune, de informaţie, de investigaţie sau de opinie lucrează cu ştirea, acel pachet de noutate absolută, de maxim interes pentru un public receptor cât mai numeros şi mai divers. Esenţială pentru oricare dintre formele adoptate de individ sau de un organism comunicaţional, o operaţiune fundamentală rămâne verificarea informaţiilor şi, atunci când e posibil, chiar „triunghiularea" lor din surse diferite, autorizate, competente şi imparţiale. Faţă de alte *media* (rog să-mi fie permisă folosirea pluralului latin), în televiziune comunicarea informaţiei se efectuează prin doi vectori fundamentali: imaginea şi cuvântul. Dacă în cazul mijloaclor precedente – tipar şi radio – cuvântul a fost elementul constructiv comun şi unic, imaginea purtătoare de mesaj informaţional, nu artistic, a rămas specifică producţiei audio-vizuale. Ea a fost calibrată în numeroase feluri, dar, pentru concizia argumentaţiei, preluăm ideea lui Jean Jacques Wunenburger (*Filozofia imaginilor,* Polirom, Iaşi, 2004, p. 13), care propune „să numim imagine o reprezentare concretă, sensibilă (ca reproducere sau copie) a unui obiect (model, referent), fie el material... sau ideal, prezent sau absent din punct de vedere perceptiv şi care întreţine o astfel de legătură cu referentul său încât poate fi considerată reprezentantul acestuia şi ne permite, aşadar, să-l recunoaştem, să-l cunoaştem şi să-l înţelegem". Astfel definită imaginea ca unitate fundamentală a jurnalismului de televiziune, acesta din urmă depăşeşte cu mult statutul de rezoneur, de amplificator al unor interese şi opinii filtrate de reporter, redactor sau corespondent şi devine o oglindă a faptului curent, în cazul relatării, şi o lupă îndreptată asupra acestuia în cazul comentariului, al analizei sau al diagnozei. Din această perspectivă, nu se mai pot aborda mass-media în sens unitar şi limitativ, pentru că ele există prin diversitatea comunicatorilor cu statut public, de stat sau privat. De aici porneşte multitudinea orientărilor editoriale, de la comunicatorii credibili, consacraţi şi influenţi, până la tabloidele de supermarket. Formulările atotcuprinzătoare de genul mass-media preferă senzaţionalismul, episoadele violente care produc ceea ce psihologii au numit *video malaise,* devin extrem de riscante. O întâmplare dramatică, un accident sunt prezentate de un comunicator public în spiritul unui mesaj educativ, exemplar, care să transmită implicit ideea „să nu faci aşa pentru că poţi provoca o tragedie!" Un comunicator senzaţionalist va recurge la o prezentare emoţională, şocantă, tabloidizată, accentuând componente extreme: morţi, răniţi, pagube, excese fără precedent.

Imaginea poartă o forţă intrinsecă şi aceasta nu se reduce doar la impactul imediat. Remanenţa factuală, emoţională, estetică alcătuieşte ceva mai mult decât un suport vizual care ar putea conduce spre trăsături dualiste ale comunicatorilor. Si aceasta pentru că imaginea este unică, decupează din scena reală un fragment faptic şi temporal, identificat prin însuşi actul înregistrării acestui fragment pe un suport vizual. Că imaginea poate fi interpretată dualist sau multi-perceptiv depinde, pe de o parte, de caracterul (tipul de proprietate) al entităţii comunicaţionale şi, pe de alta, de puterea receptorilor de decriptare corectă a mesajului, în funcţie de gradul de cultură, de interese individuale şi de grup, de modul în care aceşti receptori sunt obişnuiţi şi dispuşi să accepte convenţia numită relatarea de televiziune. Convenţie, pentru că un public familiarizat cu mesajele audio-vizuale acceptă faptul că un eveniment durează în realitate mult mai mult decât două minute ale unui reportaj sau ale unei relatări în direct. În aceste condiţii, imaginea nu poate fi duplicitară. Duplicitară poate fi, sau doar ne apare, pespectiva editorială – una vedem şi alta relatăm – sau dispoziţia publicului – acceptă sau respinge veridicitatea mesajului.

Rolul video-jurnalismului, termen care îl substituie tot mai frecvent pe cel de ştiri şi actualităţi, a fost descris prin trei funcţii:

– *Agenda setting,* descrisă de McCombs şi Reynolds drept „capacitatea media informative de a influenţa relevanţa subiectelor de pe ordinea de zi a publicului". (M. McCombs, D. Shaw, „The agenda-setting function of mass-media", *Public Opinion Quarterly,* Oxford Univ. Press, 36 (2), Summer, 1971, pp. 176-187.) Cei doi cercetători americani au conceptualizat o stare reală de fapt şi anume că, prin alegerea şi difuzarea anumitor ştiri, editorii din grupul de redactare şi prezentatorii emisiunilor de ştiri deţin un rol important în modelarea realităţii politice. Receptorii mesajelor mediatice iau cunoştinţă de desfăşurarea anumitor evenimente şi stabilesc propriile criterii de ierarhizare a lor la nivelul individului.

– *Gatekeeping,* termen explicat de Kurt Lewin în 1951 ca un proces prin care decidenţii editoriali stabilesc temele, evenimentele şi subiectele care devin ştiri sau reportaje. Aceştia, denumiţi şi forţe, nu numai decidenţi, limitează autonomia comunicatorilor individuali şi modifică în mod substanţial structura noutăţilor difuzate. (Pamela J. Shoemaker, Tim P. Vos, Stephen D. Reeses, „Journalists as Gatekeepers", în Karin Wahl-Jorgensen, Thomas Hanitzsch, eds., *The Handbook of Journalism Studies,* Routledge, New York and London, 2009, pp. 78-85.) Axel Bruns a adus un corectiv în 2002, argumentând că în condiţiile digitalizării apare necesar termenul de *gatewatching,* aplicabil în urma extinderii influenţei industriei de relaţii publice şi a cosmetizării de către aceasta a evenimentelor teoretic interesante pentru ordinea de zi a publicului. (Axel Bruns, „Gatewatching Not Gatekeeping: Collaborative Online News", *Media and Communication,* Queensland University of Technology, Brisbane, 2002.)

– *Debate forum,* funcţie dezvoltată după publicarea, în 1962, a lucrării lui Jurgen Habermas, *Sfera publică şi transformarea ei* (traducerea în limba română editată de comunicare.ro, Bucureşti, 1993), care a consacrat spaţiul mediatic, alături de altele, ca perimetru al dezbaterii nu numai pentru obţinerea unui consens, ci pentru prezentarea şi promovarea ideilor. Conceptul a generat un nou format al emisiunilor de televiziune, impropriu numit *talk show.* În 1951, când a fost lansat, canalul american WJK-TV şi Joe Franklin au propus un program de discutare între personalităţi de mare competenţă şi autoritate a unor teme de actualitate. Calitatea de spectacol, de show, era conferită de admiterea publicului în platou şi participarea unor membri ai acestuia cu întrebări şi comentarii. Ulterior, a fost practicată varianta cu intervenţii ale telespectatorilor prin telefon şi, mai nou, prin skype.

Contribuţia acestor funcţii ale mass-mediei, foarte folosită şi de televiziunile din România, a fost promovarea caracterului interactiv şi dezvoltarea jurnalismului de opinie prin extinderea participării comunicatorilor la nivelul oamenilor obişnuiţi din afara industriei media. Trecerea în revistă a acestor funcţii, precum şi analizarea fenomenului comunicaţional din perspectiva diversităţii surselor şi a emiţătorilor de mesaje extind discuţia despre beneficiile şi neajunsurile mass-mediei dincolo de un restrictiv dualism care se referă limitat şi incert la forme extrem de diverse de transmitere şi decodificare a mesajelor mediatice. Analiza lor sistematică şi imparţială presupune şi o distincţie între televiziunea devenită clasică prin folosirea semnalului analog, paleo-televiziunea lui Umberto Eco, şi televiziunea secolului XXI, susţinută de semnalul digital şi de globalizare, ceea ce s-ar putea numi neoteleviziune. Şi aceasta are o viaţă scurtă, pentru că extinderea platformelor digitale – laptop, notebook, tabletă, phabletă, smartphone, smartwatch – înlocuieşte treptat neo-televiziunea cu „al treilea ecran", portabil, comod, conectat permanent, independent de priza electrică din perete (cu excepeţia perioadelor de reîncărcare a bateriilor). Nu este numai o translaţie tehnologică.

Video-jurnalismul produce două efecte:

– Amplificarea interactivismului prin capacitatea receptorilor de a deveni şi emiţători de mesaje, extindere care l-a determinat pe Axel Brundel să lanseze în 2007 conceptul de *produtilizatori:* receptorii produc, la rândul lor, mesaje, după ce le-au utilizat pe cele primite. Este o treaptă net superioară feedback-ului care rezuma doar o reacţie la un mesaj mai vechi.

– Incluziunea, atragerea în procesul comunicaţional a unor indivizi şi entităţi din toate domeniile, din toate zonele globului, care se autoinclud în circuitul informaţional universal în funcţie de interese, de gradul de culturalizare şi de tradiţia din care provin.

Homo sapiens

Reflecții despre Evanghelia după Luca
Lazăr și bogatul (II)

Cristian BĂDILIȚĂ

(Luca 16, 19-31) 16,19 *Era un om bogat, care se îmbrăca în porfiră și vison; zi după zi petrecea cu strălucire.* **20** *Iar un sărac, pe nume Lazăr, zăcea la poarta lui plin de bube,* **21** *tânjind să-și umple burta cu cele ce cădeau de la masa bogatului. Ba veneau și câinii de-i lingeau bubele.* **22** *A fost așa: săracul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam. A murit și bogatul și a fost îngropat.* **23** *În hades, aflându-se în chinuri, și-a ridicat ochii și-l vede pe Avraam de la depărtare și pe Lazăr în sânul lui.* **24** *Și, strigând, a zis: „Tată Avraame, fie-ți milă de mine și trimite-l pe Lazăr să-și înmoaie vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta."* **25** *A zis Avraam: „Copile, amintește-ți că le-ai primit pe cele bune în viață, iar Lazăr, aidoma, pe cele rele. Acum, aici, el este mângâiat, iar tu ești chinuit.* **26** *Pe lângă toate acestea, între noi și voi s-a statornicit o prăpastie mare, așa încât cei care vor să treacă de aici la voi să nu poată, nici de acolo să nu străbată la noi."* **27** *Atunci (bogatul) a spus: „Te rog, tată, să-l trimiți la casa tatălui meu,* **28** *– am cinci frați –, să le dea mărturie, pentru ca nu cumva să ajungă și ei în acest loc de chin."* **29** *Zice Avraam: „Îi au pe Moise și pe profeți: să asculte de ei."* **30** *Dar el a zis: „Nu, tată Avraame. Doar dacă cineva din morți va merge la ei se vor converti."* **31** *I-a zis: „Dacă nu-i ascultă pe Moise și pe profeți, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morți."* (Traducerea mea, C.B.)

16,22 „A fost dus de îngeri în sânul lui Avraam": se atestă credința că sufletul mortului e luat de îngeri și dus să se „odihnească împreună cu părinții", după expresia din Vechiul Testament: Gen. 15,15; 47,30 etc). „Sânul": gr. *kolpon.* Sau „piept". A sta „la pieptul cuiva" (precum ucenicul cel iubit la pieptul lui Isus) denotă o relație foarte apropiată. Toți drepții ajung la pieptul părintesc al lui Avraam. Termenul poate fi tradus și prin „poală", așa cum sunt și reprezentările iconografice. De ce „sânul" sau „poala lui Avraam"? Pentru că, în tradiția iudaică, Avraam este socotit părintele tuturor credincioșilor. „Sânul lui Avraam" echivalează cu raiul creștin? Se pot face speculații. Dar nu trebuie uitat că ne aflăm într-un registru literar. Isus povestește o parabolă care reflectă o anumită credință, dar nimic altceva. „A fost îngropat": despre bogat ni se spune, sec, doar că „a fost îngropat".

16,23 „În hades, aflându-se în chinuri, și-a ridicat ochii și-l vede pe Avraam de la depărtare și pe Lazăr în sânul lui": versetul furnizează câteva informații prețioase despre cum își reprezentau iudeii din vremea lui Isus lumea postumă. Asemenea descrieri se găsesc mai ales în apocrife (1*Enoh*, *Testamentul lui Avraam* sau *Apocalipsa lui Pavel*). Bogatul își ridică ochii, așadar, hadesul e așezat sub locul unde se află Lazăr, în „sânul lui Avraam". Bogatul îl poate zări (de la depărtare) pe Avraam, îi va putea și vorbi, dar nu ajunge până la el. Îl vede și pe Lazăr, dar nu-i vorbește. Între cei doi n-a existat niciun fel de comunicare în viața pământească, nu există nici postum. Bogatul vorbește numai cu Avraam. „Sânul": aici e plural, „sânurile lui Avraam", sugerându-se că există mai multe „locuri" în poala patriarhului, unde sunt primiți cei drepți. „Sânul lui Avraam" poate fi socotit o „sală de așteptare" a Judecății clasa I. Nu e un purgatoriu, ci un loc unde cei drepți se bucură deja de protecție divină (îngerii îi aduc acolo; nu sunt chinuiți precum cei din hades; se odihnesc după chinurile din timpul vieții). Dar sentința definitivă nu a fost încă dată.

16,24 „Trimite-l pe Lazăr să-și înmoaie vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta": pentru prima dată, bogatul îl vede pe Lazăr. Cât trăise nu-l văzuse. Acum, la nevoie, îl vede. Îl și recunoaște. Știe cum îl cheamă. Nu degeaba se află în hades. Îl ignorase *cu bună știință* pe flămândul plin de bube care zăcea la poarta sa. Dar nu i se adresează direct lui Lazăr. După ce nu i-a vorbit toată viața, să-i vorbească tocmai acum și încă pentru a-i cere o favoare? Bogatul îi vorbește lui Avraam sperând 1) că patriarhul îi va fi aliat, 2) că Lazăr îl va asculta pe patriarh. Dar patriarhul i-o taie scurt, amintindu-i că s-a bucurat de tot ce n-a avut Lazăr în viața de pe pământ. Conform parabolei, bogatul e chinuit de „văpaie". Nu e vorba de focul gheenei, care-i arde veșnic pe cei păcătoși după Judecată. Aici văpaia trimite la ideea lipsei de „confort" (în opoziție cu tihna și „confortul" din „sânul lui Avraam"). Bogatul e în moarte și cere apă, simbol al vieții.

16,25 „Copile, amintește-ți": Avraam nu-i răspunde bogatului ca un judecător, ci ca un tată (în fond, el este tatăl tuturor, inclusiv al celor din hades). Un tată cinstit și drept, care-i amintește copilului că și-a primit „bunătățile" (așa ar trebui înțeles termenul grec) în viața de pe pământ. Lazăr și-a primit „relele". Dar bogatul nu ceruse decât o picătură de apă, făcând apel la mila patriarhului. Prin urmare, el știe că-și merită pedeapsa. Refuzul îl trezește, el își amintește că mai are pe pământ cinci frați, care, dacă nu se convertesc la timp, riscă să-i împărtășească soarta postumă. „El este mângâiat, iar tu ești chinuit": așadar „sânul lui Avraam" este un loc de mângâiere, unde cei drepți sunt consolați după chinurile îndurate pe pământ, în vreme ce locuitorii hadesului sunt „puși la munci" după petrecerile din viața de pe pământ.

16,26 „Pe lângă toate acestea": *litt.* „între toate acestea". „Între noi și voi": *litt.* „la mijloc între voi și noi". Echitate și simetrie. Lumea de dincolo este împărțită în două jumătăți perfect egale, despărțite de „marea prăpastie". „S-a statornicit": gr. *esteriktai,* „a fost stabilită". Nu ține de voința lui Avraam. Prăpastia „a fost decisă" prin decret divin, iar acest decret nu poate fi încălcat. „Prăpastie": gr. *chasma, hapax legomenon.* E o barieră de netrecut între cele două „etaje", unde se află bogatul și Lazăr, deși, cum reiese din text, între ele se poate comunica verbal și vizual. Niciun locuitor din hades nu poate ajunge în sânul lui Avraam și invers: chiar dacă ar vrea, Lazăr nu-i poate duce apă bogatului. Fiecare cu lumea lui, ermetic închisă.

16,27 „Te rog, tată": Avraam îi spusese „copile" bogatului; acesta îi spune acum „tată" (tatăl credincioșilor). Dacă nu mai poate face nimic pentru sine, măcar să-i ajute pe frații săi rămași în viață. „Să-l trimiți": din nou, rugămintea îi este adresată lui Avraam, nu direct lui Lazăr. Avraam joacă rolul de intermediar. Cum să-l trimită? Majoritatea exegeților prespun o viziune prin somn ori sub forma unei năluci (precum Samuel care i se arată lui Saul). Ultimul verset al parabolei se referă la înviere: dacă evreii nu cred în Moise și în profeți, nu vor crede nici într-un înviat din morți. Consider, așadar, pe baza unei lecturi a întregului fragment și în ciuda *opinio communis,* că bogatul îi cere lui Avraam să-l învie pur și simplu pe Lazăr și să-l trimită pe pământ. Într-atât este de înfricoșat de soarta care-i paște și pe ei. „Am cinci frați": se poate presupune că tatăl murise, iar frații, mai mici, rămăseseră în grija bogatului.

16,28 „Să le dea mărturie": precum dăduse celălalt Lazăr, înviat de Isus după patru zile, fratele Mariei și al Martei. Poate exista vreo legătură între cele două personaje omonime? Lazăr înviat, conform relatării evanghelistului Ioan, era un prieten al lui Isus. Avea o familie și un anumit statut social. Nu era un sărman cerșetor. A murit pe neașteptate, iar Isus l-a înviat când trupul a început să-i putrezească. Datorită acestei învieri, mulți iudei au crezut, iar autoritățile căutau să-l omoare (pentru a elimina una dintre mărturiile cele mai elocvente despre puterile lui Isus). Lazăr din parabola noastră rămâne în „sânul lui Avraam". Nu va fi înviat „spre mărturie". Luca vrea să scoată în evidență validitatea Legii și a profeților.

16,29 „Îi au pe Moise și pe profeți: să asculte de ei": una dintre temele majore ale iudaismului din vremea lui Isus și ale creștinismului. Cât de fiabile sunt Legea și profeții? Pentru a fi socotit adevărat, un fapt trebuie atestat de cel puțin doi martori. De aceea Avraam citează și Legea și Profeții (cele două părți ale Scripturilor). Exegeții propun o serie de referințe din Vechiul Testament cu privire la comportamentul față de semeni. Dar nu aceasta e problema. Problema care-l înfricoșează pe bogat e soarta păcătoșilor după moarte. El vrea să fie trimis un mort înviat pe pământ, pentru a le povesti exact ce li se va întâmpla păcătoșilor dacă nu se vor converti. Tocmai de aceea răspunsul lui Avraam ridică o problemă și stârnește revolta bogatului. Unde se găsesc, în Lege și în Profeți, informații despre pedepsirea celor păcătoși pe lumea cealaltă? La ce texte se referă exact Avraam? Greu de precizat. Legea și Profeții dau numai avertismente.

16,30 „Nu, tată Avraame. Doar dacă cineva din morți va merge la ei se vor converti": bogatul se revoltă în fața răspunsului evaziv al lui Avraam. Se presupune că știe foarte bine Legea și Profeții, ca orice evreu, dar n-a descoperit nicăieri o descriere a chinurilor pe care le îndură el în prezent. De aceea îl roagă insistent pe Avraam să trimită pe pământ un mort înviat, a cărui mărturie nu va mai putea fi tăgăduită.

16,31 „Dacă nu-i ascultă pe Moise și pe profeți, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morți": Avraam o ține pe a lui. Tot ce este necesar pentru mântuire se află în Legea lui Moise și în cărțile profeților. E suficient ca oamenii să creadă și să respecte spusele acestor doi „martori".

Se creează astfel o diversitate infinită, alimentată de creșterea cantitativă fără precedent a publicului, prin accesul tot mai ușor la platformele digitale și la rețelele sociale și prin capacitatea de a comunica dinspre orice punct către orice punct al planetei. Această diversitate extrem de cuprinzătoare presupune acuratețe și rigoare în analizarea mass-mediei și a efectelor lor sociale și comunicaționale. Ignorarea întâmplătoare sau intenționată a noilor dimensiuni de penetrare a video-jurnalismului în sfera publică nu face decât să compromită irevocabil demersurile superficiale, din exterior, presărate cu edicte creponate. Fenomenul comunicării în masă le-a pus probleme analiștilor odată cu extinderea acestei comunicări prin apariția statelor națiune și cu dezvoltarea unui nou sistem în interiorul relațiilor internaționale. Stadiul atins de acestea în perioada actuală formulează noi provocări pentru comunicatorii care se află în fața a două procese:

– păstrarea identității și a spiritualității naționale;

– încorporarea în structuri și organizații care pot să coordoneze rezolvarea unor probleme globale pe care, singur, niciun stat, oricât de puternic, militar, financiar, economic sau diplomatic, nu le poate soluționa.

În ambele procese mass-media sunt producători și distribuitori de mesaje, iar cele audio-vizuale sunt cele mai convingătoare și cele mai frecvente. Tratarea acestora la modul superficial sau canonic nu slujește nici amplificării rolului benefic al mass-mediei și nici la simplificarea problemelor de comunicare și de persuasiune. Cu cât sunt mai raționale, mai argumentate și mai aprofundate, evaluările demersurilor mass-mediei pot construi atitudini și evoluții cu rezultate previzibile și constructive.

Prinţul Nicolae

Mihai NEAGU BASARAB

Ramura prinţilor de Hohenzollern care a domnit în România începând din 1866 cuprinde un şir de patru regi şi mai mulţi prinţi şi principese, dintre care principele Nicolae se remarcă în cadrul dinastiei prin calitatea de regent în timpul minoratului nepotului său, Regele Mihai I.

Regatul României reprezintă punctul maxim de înflorire economică, socială, politică şi culturală al unui vechi popor est-european. Un merit deosebit în realizarea acestei situaţii revine dinastiei. Primii doi regi, Carol I şi Ferdinand, au reuşit independenţa României în 1877 şi împlinirea României Mari în 1919, pe lângă o sumedenie de succese privind modernizarea ţării, datorită nu în ultimul rând germanităţii lor. Primii doi regi ai României au smuls această frumoasă şi bogată ţară de sub influenţa Turciei şi a Rusiei şi au aşezat-o în rândul ţărilor civilizate ale Europei, mai ales alături de Germania, Franţa şi Austria; aceasta din urmă stăpânise deja, timp de mai multe secole, principatul Transilvaniei şi, perioade mai scurte, alte teritorii româneşti.

Carol al II-lea, fratele mai mare al prinţului Nicolae, a reuşit, primul din dinastie, o autohtonizare perfectă, fiindu-i accesibile, dintre însuşirile românilor cristalizate în coasta Levantului, şi multe dintre defecte.

Regele Mihai a estompat mult din amintirea tatălui său. El a întruchipat calităţile pozitive ale românului, din păcate, în condiţii istorice potrivnice. Era atât de frumos în tinereţe, încât multe adolescente românce îi ţineau fotografia pe noptieră. Vitregiile celui de Al Doilea Război Mondial şi, mai ales, ale păcii care l-a încheiat au făcut din regele Mihai un erou ca de poveste, cam ceea ce dorise să ajungă Carol al II-lea, fără să reuşească, deşi dispunea de o inteligenţă ieşită din comun. Să precizăm şi că primii doi regi erau catolici, iar următorii doi ortodocşi.

În acest context, prinţul Nicolae, născut la 15 august 1903 la Sinaia, este, probabil, personajul cel mai complex din familia regală a României, existenţa sa exprimându-se tumultos atât în registrul realităţii istorice, cât şi în cel al miturilor şi poveştilor. El a fost un fel de Prâslea cel voinic din basmele românilor, ajutând orice grupare autentic românească aflată la strâmtoare, în patrie sau în exil. A susţinut moral şi material atât de consistent şi încontinuu exilul, încât a fost bănuit şi ca organizator al ocupării Legaţiei române de la Berna, în 1955, deşi cei cinci autori ai acestui atac curajos acţionaseră absolut independent. Prinţul Nicolae venea des la Freiburg şi cumpărase chiar clădirea în care a fost primul sediu al Bibliotecii Române de aici.

Datorită faptului că era de o vitejie absolută, ceea ce presupune simultan şi aproape pleonastic nu numai absenţa fricii, ci chiar a prudenţei, o serie de demagogi l-au ponegrit şi continuă încă să-l denigreze, marginalizându-l în cadrul dinastiei şi contribuind nu numai la falsa cunoaştere a lui, ci şi la neglijarea studierii vieţii şi activităţii acestui foarte important român.

Ca inteligenţă, Nicolae nu era cu nimic mai prejos decât Carol al II-lea. Absenţa lăcomiei îi permitea chiar să se descurce mai bine în domeniul ştiinţelor, având mintea liberă de obsesia agoniselii. Chiar pregătirea lui şcolară a fost mai temeinică, la celebrul Colegiu englez Eton şi la Şcoala navală de la Wembley. Dorise în adolescenţă să frecventeze o facultate de medicină, dar statutul casei regale nu admitea decât studii militare.

Revine în ţară în 1927, ca regent în perioada minoratului nepotului său, regele Mihai (până în 1930).

După cum ne informează Horia Nestorescu-Bălceşti în monumentala sa *Enciclopedie ilustrată a Francmasoneriei în România,* din ordinul prinţului Nicolae, contraamiralul Păiş, pe când era numai comandor, intră în francmasonerie, pentru a-l informa pe prinţ despre „ceea ce se petrece în lojă". În perioada cât Nicolae a fost regent, scriitorul Mihai Negru de la *Universul,* venerabilul Lojii „Cavalerii Steagului" din Bucureşti, l-a sensibilizat pe prinţ cu principiile francmasoneriei.

Ca fapt greu de explicat, din punct de vedere masonic, se menţionează faptul că la 5 iulie 1930 i se înmânează prinţului Nicolae exemplarul nr. 53, cu numele inscripţionat „S.A.R. le Prince Nicolas de Roumanie", din *Principales résolutions adoptées par les conférences internationales des SS.: CC.: confédérés du Rite Ecossais ancien et accepté, 1875-1922.* Pentru a dobândi un asemenea exemplar numerotat era necesar ca prinţul să fi fost deja mason de gradul 33.

După mărturia orală a lui Marcel Schapira, prinţul Nicolae a fost iniţiat în Franţa, în timp ce era regent, în cadrul Lojei „La Nouvelle République" din obedienţa „Grande Loge de France", ajungând într-un timp relativ scurt să primească şi gradul 33 de la René Raymond.

Şi în ultimul lui exil, la 31 mai 1949, Suveranul Mare Comandor al Supremului Consiliu de gradul 33 al Elveţiei, Paul Collet, însoţit de Marele Cancelar-Secretar General L. Morf, l-a primit la Lausanne pe prinţul Nicolae (cu secretarul său particular, masonul Jean Mătăsaru), în calitatea prinţului de Mare Inspector General al Supremului Consiliu pentru Franţa.

Marcel Schapira, în *Histoire abrégée de la R.:L.:>>La Roumanie Unie>>717,* citat de acelaşi neobosit istoric al masoneriei H. Nestorescu-Bălceşti, îl menţionează în lista membrilor Supremului Consiliu pentru România în exil pe prinţul Nicolae, cu gradul 33, ca Suveran mare Comandor de Onoare, alături de René Raymond, Suveranul Mare Comandor al Supremului Consiliu pentru Franţa.

Aceste înalte demnităţi masonice ale prinţului Nicolae explică multe dintre victoriile sale în slujba României, în perioada ultimului său exil. Astfel, „Centrul Român de Cercetări" înfiinţat la Paris în 1949, sub preşedinţia lui Mircea Eliade, a obţinut graţie prinţului patronajul faimoasei „Académie de Paris", care a refuzat Fundaţiei Culturale Carol I, ctitorită de regele Mihai, girul său moral.

Mulţi se încăpăţânează să vadă în prinţul Nicolae un dezechilibrat care conducea maşina cu o viteză excesivă, călcând prin localităţi orătănii şi compatrioţi, conform zvonurilor răuvoitoare răspândite de duşmanii masoneriei. Portretul prinţului Nicolae nu poate fi decât ratat de către orice utilizator de clişee. Este trist că destui istorici îl minimalizează pe marele prinţ, când elogierea lui nu poate suporta exagerări. Mihai Fotin Enescu citează singura obiecţie adusă de prinţ regelui Ferdinand, cu tot cultul pentru memoria tatălui său: „aceea de a fi concediat în 1920 guvernul «Federaţiei» prezidat de Alexandru Vaida. Cu îndepărtarea acelui guvern de largă coaliţie şi înlocuirea lui cu un guvern pastiş, bazat pe un partid hibrid ca al lui Averescu, au fost compromise funcţionarea democraţiei parlamentare şi echilibrul organic între forţele politice în România de curând întregită."

Despre relaţiile oculte ale prinţului Nicolae mărturiseşte şi „Fundaţia de Cultură Românească Principesa Ioana", aprobată să funcţioneze conform Legii din Baden din august 1918, cea mai severă din toată Germania. Emigraţia rusă luptase 50 de ani fără succes ca să obţină aprobarea pentru o fundaţie conform legii respective.

Consider că este bine să se ştie că prinţul Nicolae a reuşit să facă atât de mult pentru cea mai oropsită parte a emigraţiei române, tocmai în calitatea lui de mare francmason, deşi aceşti compatrioţi nu cunoşteau acest fapt, mulţi dintre ei fiind, în principiu, ca naţionalişti, antifrancmasoni. Ar fi cazul, în acest moment, să lămurim o problemă esenţială. Masoneria, ca organizaţie transnaţională, are o orientare internaţionalistă, mai ales în ţările dezvoltate ale lumii, pe care mondialismul nu le periclitează, cum se întâmplă cu ţările mici, ameninţate să-şi piardă identitatea, aici patriotismul cuvenindu-se să fie mai „fierbinte". Naţiunile importante sunt ca marile fluvii aproape de vărsarea lor în mare: nu li se mai poate întâmpla nimic „rău". Naţiunile mai mici, sau mai noi, sau mai puţin dezvoltate sunt ca râurile năvalnice de munte, cărora orice stâncă mai mare prăbuşită în albie le poate schimba cursul, identitatea.

În aceste circumstanţe, patriotismul excesiv al prinţului Nicolae n-are nimic paradoxal, ci întregeşte apartenenţa prinţului la masonerie, în continuarea figurilor emblematice ale luptătorilor români de la 1848 şi din perioada Primului Război Mondial: Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Christian Tell, C.A. Rosetti, fraţii Golescu, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Vaida Voevod.

Am stat în ultimii 15 ani de vorbă cu mai bine de 20 de partizani înfocaţi ai prinţului Nicolae. Majoritatea au murit. Erau oameni de dreapta, naţionalişti, care detestau bolşevismul şi plângeau soarta României, pe care o iubeau, aşa cum o lăsaseră, cu mai multe decenii în urmă. Atitudinea lor faţă de masonerie era totuşi diferită, pe undeva în directă legătură cu înţelepciunea şi cultura lor.

Am acum în faţă un amplu manuscris al prinţului Nicolae, redactat în cursul anului 1939, privind un „Program de măsuri imediate ce vor trebui luate" pentru construirea unei Românii puternice.

Prinţul Nicolae era conştient (sau informat, ca francmason), că, în circa un an, regele Carol al II-lea îşi va pierde coroana, datorită faptului că dictatura lui regală era incompatibilă cu evoluţia circumstanţelor istorice europene. Considerat de mulţi impulsiv şi nesocotit, Nicolae construieşte scenarii pentru şapte variante deosebite de abdicare. În toate aceste variante, instaurarea programului de redresare naţională reală constituie o constantă a mersului evenimentelor care trebuiau pegătite pentru salvarea statului şi naţiunii. Concluziile autorului manuscrisului, pe marginea celor şapte variante descrise, sună astfel: „A. Pentru moment, nu pot conta pe nimeni. B. Trebuie contat pe obişnuita laşitate şi tembelism. C. E totuşi nevoie de sprijinul unei mari puteri. D. Planul de luptă, ipotezele nu se pot contura decât în principiu. E. În momentul oportun, trebuie acţionat cu hotărâre, putere şi precizie. F. Grija ca imixtiunea unei puteri străine să fie minimă, fără periclitarea independenţei." Prinţul alcătuieşte şi lista persoanelor de la care trebuie scos adevărul asupra abuzurilor dictaturii regale: Puiu Dumitrescu, Urdăreanu, toţi guvernatorii Băncii Naţionale şi miniştrii de Finanţe începând din 1931, Blank, Auschnit, Malaxa, Balif, Cesianu, Tătărăscu, Franasovici, Tabacovici. Pentru lămurirea asasinării lui Duca, prinţul numeşte doi martori-informatori: Puiu Dumitrescu şi Tilea, iar pentru desluşirea uciderii lui Codreanu: Urdăreanu, Moruzov şi miniştrii zilei respective. Înainte de începerea unei noi etape istorice, prinţul consideră necesară dezvăluirea publică a tuturor afacerilor dubioase muşamalizate de Carol al II-lea.

Istoria de lângă noi

În privința organizării interne, prințul Nicolae apreciază ca absolut obligatorii: fixarea de prețuri maxime și minime, desființarea polițiilor urbane și municipale, precum și a vămilor de la barierele orașelor și municipiilor pentru taxe de intrare; reglementarea funcționării halelor, oboarelor și abatoarelor; colectarea, pasteurizarea și repartizarea laptelui (controlul de stat al igienei); abolirea cărăușiei și înlocuirea ei prin societăți de camionaj la prețuri fixe, marfa fiind asigurată automat; standardizarea camioanelor după sistemul american (inclusiv piese de schimb și cauciucuri); funcționarii de stat, inamovibili, nu pot face politică și avansează, ca militarii, numai pe posturi vacante, prin concurs de acte; problema recensământului trebuie rezolvată cu seriozitate; toate taxiurile vor avea aceeași culoare. Desigur, nu putem menționa aici în întregime prevederile, manuscrisul prințului fiind foarte amănunțit, dar încerc să evidențiez meticulozitatea întreprinderii, care dovedește importanța deosebită pe care o acorda autorul nevoii de a instaura o ordine de tip modern, funcțională, în haosul românesc al epocii.

Când Nicolae ia, pe 14 pagini format A4, Constituția în vigoare, articol după articol, modificând 19 dintre 100 de articole, și aplică același regim și Statutului Familiei Domnitoare, aici intervenind chiar mai consistent, ne putem da seama de imensa tulburare de mentalitate pe care o produsese dictatura carlistă. Și ne mai putem da seama că, dacă o minte strălucită ca a prințului Nicolae, după numai 9 ani de domnie a fratelui său, alunecase atât de tare în „cadrul dictaturii regale“, cât de greu e azi, pentru români, să se târască afară din acest prelungit postcomunism al zilelor noastre.

Primul proiect de modificare a Constituției conține un număr mic de intervenții în text (sub 20% dintre articole), în comparație cu un mai amplu proiect, pe 61 de pagini, care, de fapt, propune o Constituție absolut nouă. Din acest prim proiect, să reținem articolul 27, care vine cu reglementări preventive pentru delincvență, cu peste un deceniu înainte ca, la Paris, avocatul V.V. Stanciu să fundamenteze știința prevenirii criminalității și să înființeze o asociație internațională a juriștilor angajați în acest domeniu.

Proiectul de Constituție cu 226 de articole este foarte amănunțit și, în același timp, mai general în formulări, în sensul că e de presupus că, între cele două redactări, timp de câteva săptămâni, prințul a studiat mai multe constituții românești și străine pentru a dobândi limbajul juridic și gândirea legislativă optimă. În esență, pentru România momentului istoric 1939, Nicolae consideră că statul corporativ este forma de organizare cea mai potrivită. Având în vedere caracteristicile poporului român, prințul consideră că statul trebuie să se implice activ în problemele economice, pentru a bloca unele excese nefaste ale concurenței și a sprijini unitățile de producție care străbat perioade mai dificile. Articolul 134 prevede: „Proprietatea, capitalul și munca exercită o funcție socială, sub un regim de cooperație economică și de solidaritate“. În mai toate titlurile Constituției apare clar armonia care ar trebui să existe între imperativele statului și libertatea cetățeanului. Astfel, Titlul IX, „Despre educație, despre învățământ și despre cultura națională“, cuprinde 6 articole, dintre care redăm trei: „Art. 144. Învățământul primar elementar este obligatoriu și poate fi dat acasă, în școli particulare și gratis în școlile de stat (oficiale). Art. 145. Artele și științele vor fi încurajate și protejate în dezvoltarea lor, în învățătura și difuzarea lor, cu condiția ca Constituția, Monarhia și acțiunea coordonatoare a statului să fie respectată. Art. 146. Învățământul de stat are ca scop în afară de educația fizică și perfecționarea facultăților intelectuale, să formeze caractere, să dezvolte valoarea profesională precum și toate virtuțile morale și civile. Acestea sunt orientate către principiile doctrinei și moralei creștine.“

Constituția prințului Nicolae, cu 19 titluri, lasă deoparte doar câteva articole ale Titlului X, „Despre domeniul public și privat al Statului“, asupra cărora voia probabil să mai reflecteze. Anumite cuvinte franceze în textul Constituției (*taux* pentru taxe, în Titlul XVI, Despre finanțe) ne lasă să bănuim că între textele inspiratoare a fost și Constituția Regatului Belgiei, cum se mai întâmplase în România.

În același manuscris urmează, după textul Constituției, un alt amplu sector de 33 de pagini cu următoarele capitole: Armata (3 pagini), Aeronautica (14 pagini), Marinele (5 pagini), Paramilitara și Postmilitara (2 pagini), Apărarea Națională (9 pagini). De fapt, este vorba despre amănunțirea, în lumina prevederilor constituționale, a unor aspecte de strictă actualitate în acel moment. Desigur, prințul Nicolae nu face presupuneri privind tabăra învingătoare sau alături de cine trebuie să mergem noi, românii. El fixează necesarul pe arme al armatei române, cu scopul ca patria să devină o forță militară importantă în marea conflagrație care se anunța pentru orice conștiință lucidă a epocii.

Sunt de părere că redactarea acestui manuscris reflectă, pe lângă o serie de însușiri intelectuale personale remarcabile, și apartenența la masonerie a prințului, care dovedește o perfectă cumpănă între respectarea intereselor statului și tolerarea tendințelor liberale, atâta vreme cât acestea nu ating intensități tiranice. Corporatismul și cooperativa mi s-au părut întotdeauna expresiile economice tipice ale masoneriei puternice și sănătoase. Ce-a reușit comunismul să facă din cooperativă nu constituie decât ilustrarea perfectă a cunoscutului dicton „Drumul spre iad e pavat cu intenții bune.“

Impresionant este spiritul gospodăresc al prințului, care amintește nu numai cantitativ și calitativ nevoile armatei române, ci fixează și sediile aerodromurilor militare, garnizoanelor, cu posibilitățile logistice optime de aprovizionare completă. Și toate acestea, la vârsta de numai 36 de ani, într-o perioadă în care procesul de maturizare a individului dura mai mult decât astăzi.

Ca francmason, Nicolae nu putea fi oportunist. El voia tocmai ca oportuniștii să n-aibă motive să aibă dreptate. Discuțiile sincere în legătură cu anumite aspecte din proiectul său de Constituție sunt astăzi evitate, așa cum în anumite familii ipocrite nepoții n-au voie să știe de ce boli au suferit și au murit bunicii lor. Spre regretul francmasonilor înțelepți, în ciuda progreselor tehnice tot mai importante, omenirea, în domeniul înțelepciunii pare a refuza creșterea, nu reușește să se coacă, să devină mai luminată. Ne zbatem între respectarea doctrinei și acceptarea unor adevăruri care nu ne convin întotdeauna. Prințul Nicolae, ca om pragmatic și francmason de gradul 33, a încercat să se adapteze realităților vremii sale pentru a le da o orientare civilizată, împiedicând abuzurile și instaurarea consecutivă a nedreptății. Nu a avut puterea să înfăptuiască ceea ce a vrut. A-l condamna neînțelegând sau a mima neînțelegerea față de lupta lui dreaptă înseamnă a contribui la menținerea unui haos care nu poate decât să dăuneze oricărei națiuni și omenirii, în general.

Poate că ar trebui să menționăm și faptul că, după moartea primei lui soții – principesa Ioana, arhimilionara Thereza Figueira de Mello, mare proprietară de câmpuri petrolifere în Venezuela, a acceptat să devină soție de prinț în exil, iar după moartea lui Nicolae l-a îngropat lângă prima lui soție, în cimitirul din Lausanne, în iulie 1977.

În numeroase întâlniri cu refugiații români din Freiburg, prințul Nicolae găsea pentru fiecare un cuvânt de îmbărbătare, un palton în pragul iernii, o sumă de bani, în măsură să-i facă pe toți recunoscători și plini de încredere în dinastia pe care o reprezenta. La 20 de ani după moartea sa, în restaurantul Luisenhöhe un veteran mi-a spus: „Stați pe scaunul pe care stătea prințul Nicolae, când venea la Freiburg. Să vă poarte noroc!“ Asta arată cât de puternică este încă amintirea prințului în memoria celor care l-au cunoscut. Ar fi păcat ca detractorii lui să-și impună punctul de vedere. Încă un aspect al realității istorice, important pentru români, ar fi astfel falsificat, lumina adevărului ar pâlpâi din nou.

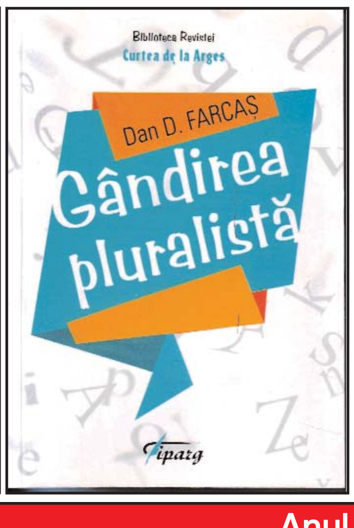
Biblioteca revistei

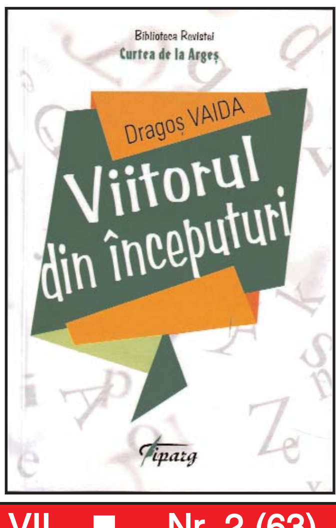
În afara revistei ca atare, în biblioteci – particulare, de instituție sau publice – rămân și cărțile născute din rubricile ei. Numărăm deja șase volume, patru apărute în seria intitulată chiar „Biblioteca revistei *Curtea de la Argeș*“, publicată de editura care tipărește și revista, Tiparg, Pitești, alte două volume fiind publicate de alte edituri – dar le considerăm și pe acestea „ale revistei“, ca făcând parte din biblioteca ei.

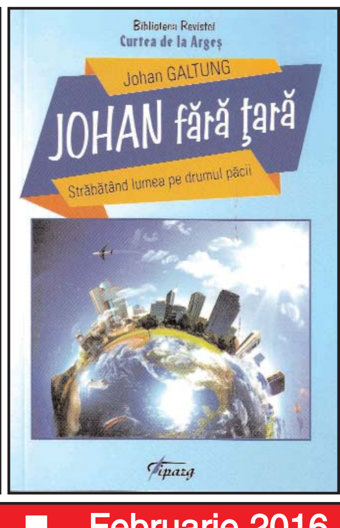
Le enumerăm, spre știința cititorului (toate editurile au pagini web la care se pot face comenzi pentru procurarea acestor volume):

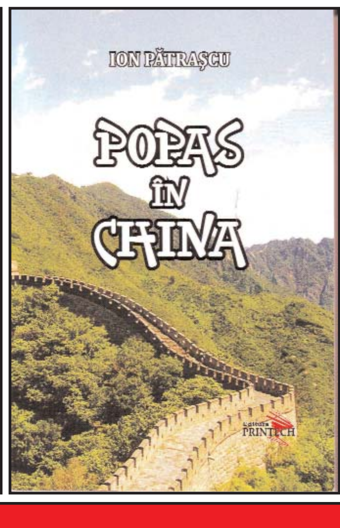
1. **Gh. Păun, ed.: *Seniori ai culturii,* vol. I, Ed. Tiparg, 2014.**
2. **Dan D. Farcaș: *Gândirea pluralistă,* Ed. Tiparg, 2014.**
3. **Dragoș Vaida: *Viitorul din începuturi,* Ed. Tiparg, 2014.**
4. **Johan Galtung: *Johan fără țară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* Ed. Tiparg, 2015.**
5. **Ion Pătrașcu: *Popas în China,* Ed. Printech, București, 2015.**
6. **Nicolae Melinescu: *Nevoia de românism,* Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2015.**

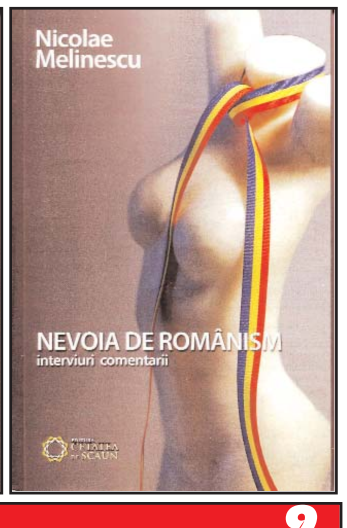

Istoria de lângă noi

„Vămile Pământului” (III)

Constanţa VAIDA HALIŢĂ, Dragoş VAIDA

În ziua aceea memorabilă de 22 decembrie, o mare vie, mişcătoare, de oameni, se adunase în Piaţa Palatului, cu feţele către balconul Comitetului Central. Priveau figura descompusă a Marelui Conducător. El, care dictase, doar cu gestul mâinii, dărâmarea unor întregi cartiere, înlăturarea oricărui opozant din calea lui, era acum redus la starea jalnică a unei fiinţe neputincioase. Uitătura speriată, împrăştiată din dreapta în stânga, neînţelegând, refuzând să vadă. Mâna atotputernică mai ieri împărţea cu disperare câte o sută de lei supuşilor, ca să tacă, să plece acasă şi să bea o bere de Anul Nou. Apoi, vuietul acela al mării dezlănţuite! Cineva din spatele lui, de după perdea, îl trage înăuntru, la adăpostul fortăreţei. La urmă, o plecare laşă, ruşinoasă, furişată, cu elicopterul.

Ce bucurie am simţit, ce uşurare! Am scăpat de el! Cât de bine ar fi fost dacă totul s-ar fi terminat atunci şi zborul ar fi continuat până departe, dincolo de orizont, dincolo de viaţa noastră, fără să însângerăm ziua Crăciunului...

Aşa a fost în zilele acelea, în care credeam că va fi bine, că blestemul care ne marcase timp de aproape o jumătate de secol a fost dezlegat, că suntem din nou liberi, demni şi curaţi. Că vom reînnoda firul rupt al destinului nostru european. Că ne vom exprima liber şi că vom putea renunţa la supravieţuirea sub masca disimulărilor schizoide. Că vom întoarce pagina neagră a mizeriei şi umilinţelor, fără ură şi răzbunare, dar cu luciditate şi dreptate. Ţările occidentale, vechile noastre prietene şi rude, ne vor îmbrăţişa cu drag, după o aşa lungă absenţă. A urmat însă *iarna vrajbei noastre şi primăvara înşelăciunii,* „Duminica orbului”. O ultimă izbucnire a revoltei, a refuzului de resemnare în faţa minciunii, cinismului şi mistificării, a bucuriei furate, este îngropată în Piaţa Universităţii, în straturile de panseluţe, sădite de grădinari şcoliţi, în pământul încă proaspăt udat de sânge. Spiritele luminate din FSN nu au realizat consultarea socială care ar fi fost necesară.

Suntem liberi!? A căzut zidul Berlinului, s-a rupt „Cortina”! Ne suim în tren, avion şi coborâm la Viena, Paris, aşa cum făceau părinţii noştri înainte de război, cu lei în buzunar, valabili pe orice piaţă europeană. A, nu! Fiecare ţară occidentală a rupt o bucăţică din fosta îngrăditură şi şi-a confecţionat propriul ei gard, mai subţire, ce-i drept, mai permisiv, mai adecvat unor târguieli personale pentru săritul pârleazului. Se instituie regula listelor de ordine, de la ultimele ore ale zilei precedente, de-a lungul noptii, la primele ore ale zilei următoare, în faţa consulatelor, a cozilor interminabile şi (atenţie!) a invitaţiilor oficiale necesare cu „antet” – după modelul binecunoscut al Securităţii – din partea rudelor, prietenilor, cetăţeni respectabili de „dincolo”.

Prima noastră tentativă este abordarea Consulatului Austriei. Ca Hänsel şi Gretel din povestea cu specific local, ciocănim şi noi, timid, la uşa căsuţei de turtă dulce a prietenilor noştri central-europeni. Bunicii noştri ardeleni fuseseră odinioară cetăţeni ai Imperiului şi speram că memoria istorică nu este prea scurtă. Nu doream decât o viză de tranzit către Italia, fiind invitaţi de

Consiliul Naţional al Cercetării, Roma. După desfăşurarea unei stratageme pe cât de complicată pe atât de ridicolă, forţând nota, am obţinut vizele, cu menţionarea precisă a datei intrării şi ieşirii din teritoriul statului austriac, una dintre vize cam şchioapă, pe un paşaport lipsind una dintre aceste date.

Criza de timp, dar mai ales ideea reluării formalităţilor ne-au determinat să plecăm la drum în aceste condiţii. Drum lung, via Ungaria şi popas de noapte înaintea graniţei cu Austria într-o parcare la Győr. A doua zi era duminică şi am socotit că este un moment favorabil trecerii frontierei la primele ore ale dimineţii, când fiecare grănicer, obosit, abia aşteaptă să plece acasă, iar superiorii dorm şi nu trebuie deranjaţi. Tanţi la volan, a coborât geamul la control şi, cunoscând „limba de Germania” (după cum o numeau copiii noştri), a însoţit paşapoartele cu câteva cuvinte. Grănicerul a dispărut în cuşca lui, apoi a revenit cam încurcat, ne-a spus în germană „veţi avea dificultăţi” şi a plecat din nou. Timpul trecea, cele câteva minute păreau ore. În fine, într-un elan de curaj şi generozitate, ne înapoiază paşapoartele şi, parcă eliberat de problemă, ne salută zâmbind, totuşi, Europa! Aşa am depăşit prima vamă spre lumea liberă, din care se zicea că facem şi noi, de acum încolo, parte. Mult timp de la acest început, la controlul paşapoartelor ni se strângea inima la gândul că „ceva” nu e în regulă şi suntem nevoiţi să facem cale întoarsă.

După două zile, la ieşirea spre Italia, am trăit un alt episod. Se întuneca, vântul aducea un miros de pământ umed, după ploaia de după-amiază. Ne-am oprit să ne adunăm gândurile. Eram obosiţi şi abătuţi. Tot drumul am vorbit, de la despărţirea de fiul nostru şi de Sandu Mateescu, asistent universitar, coleg. Îi lăsaserăm în vârful unui deal, într-o pensiune, cazaţi de autorităţi, împreună cu alţi est-europeni şi asiatici, azilanţi sau refugiaţi politici. Părăsiseră ţara, îngroziţi de evenimentele din 13-15 iunie, bătuţi şi fugăriţi în Piaţa Universităţii.

Era un timp straniu, un alt început sau un sfârşit? Şi un teritoriu neobişnuit, locul unde se întâlneau trei ţări, Austria, Italia şi Slovenia, într-o intersecţie ciudată. Aveam o hartă veche şi prea puţină experienţă. Am desfăcut harta pe capota maşinii şi, în întunericul care se lăsase, încercam să localizăm punctul în care ne aflam, la lumina unei lanterne. Eram ca în unul dintre filmele clasice, despre spioni paraşutaţi în spatele frontului, care îşi căutau partenerii de rezistenţă franceză. Şi, ca în aceste filme, am fost surprinşi de o patrulă de frontieră austriacă, desigur vigilentă, care ne-a interpelat şi ne-a încolţit cu întrebări asupra scopului şi destinaţiei călătoriei noastre. Am arătat invitaţia Consiliului Naţional, pe care au examinat-o cu atenţie, probabil fără a înţelege conţinutul, dar, impresionaţi de antet, ne-au indicat, în final, direcţia către frontiera italiană, mulţumiţi că plecam de pe teritoriul păzit de ei.

Italienii, încă nesufocaţi la acea vreme de dezorientaţii din Est, generoşi din fire, ne-au ştampilat cu lejeritate paşapoartele.

Ulterior, am întreprins o călătorie în Portugalia, pentru un contract de trei luni. A fost o perioadă cu multe bucurii şi experienţe pe plan uman şi social. Ţara intrase sub aripa protectoare a Uniunii Europene. Am aflat că se poate plăti cu un card bancar şi ce reprezintă mallul în viaţa societăţii capitaliste. Am călătorit cu o cursă Lufthansa, cu escală la Frankfurt, unde schimbam avionul. Aeroport mare. Mii de oameni tălăzuiau într-o hală imensă, în vederea controlului paşapoartelor. Lumea era împărţită, pentru o primă simplificare, în două grupuri: cetăţeni EU şi ceilalţi. Noi eram dintre cei din urmă. Un fel de copii din afara căsătoriei. Nu aveam probleme de orgoliu, dar timpul era limitat. Înaintarea mergea greu, limbi diferite se împleteau într-un murmur confuz. Dificultatea rezida din diversitatea situaţiilor apărute în mulţimea călătorilor veniţi din diferite colţuri ale lumii. Ne-a salvat din nou „limba de Germania”. Disperaţi de perspectiva pierderii legăturii, ne-am adresat domnişoarei de la ghişeul companiei şi, conduşi de ea, luaţi peste rând, am reuşit să ne îmbarcăm în ultimul moment, vezi cursa spre Lisabona din filmul *Casablanca.*

Mai plăcută a fost întoarcerea pe acelaşi aeroport. Stăteam liniştiţi pe scaunele din faţa porţii de îmbarcare, când o stewardesă a venit direct la noi, ne-a cerut tichetele de îmbarcare şi paşapoartele şi a dispărut. Am retrăit momentul austriac. Vreo ştampilă, vreo eroare de... de...? Domnişoara se întoarce zâmbind, cu alte tichete şi locuri la clasa business. Misterul a fost apoi dezlegat. Doi cetăţeni români îşi făcuseră „safteaua” la furat şi, prinşi, făcuţi pachet, erau trimişi acasă. Neavând locuri la clasa economic, s-a făcut această rocadă, beneficiind de mai multă comoditate, dar şi de emoţiile create de situaţia neaşteptată.

Azi considerăm cu detaşare întâmplările din acea vreme, emoţiile, supărările, revoltele, incertitudinile. Am trecut prin toate vămile şi am plătit cu naivitate iluziile despre lumea liberă. Acum, mai mult decât oricând, ştim că unii sunt mai egali decât alţii şi că noi suntem tot în categoria „ceilalţi”, după 25 de ani. Tornada pornită din Orient, care ne ameninţă civilizaţia, developează situatia precară a celor care s-au suit la tribună fără a avea orientarea şi viziunea necesare. S-a deschis poarta pentru o clipă şi sute de mii dintre „ceilalţi” au intrat fară paşapoartele, vizele şi invitaţiile cerute nouă odinioară.

Acesta este oare mersul firesc al istoriei?!...

Lacrima Anei

Smaranda Jelescu (n. 15 decembrie 1942, Murfatlar, judeţul Constanţa) este poetă, prozatoare şi eseistă. Şcoala primară şi liceul la Constanţa, Facultatea de Filologie la Universitatea din Bucureşti (1958-1962). Lucrează ca redactor la Editura Meridiane (1964-1966), *Scânteia tineretului* (1967-1974), apoi la Televiziunea Română. Debutează cu versuri în *Contemporanul* (1964), colaborează la *România literară, Luceafărul, Vatra* etc. Editorial, debutează cu volumul de versuri *Totdeauna marea,* în 1969. Alte cărţi publicate: *Coloană dorică* (1972), *Eroii verii* (1978), *Patimi* (1978), *Impact* (roman, 1987), *Alo, televiziunea! Un „jurnal de front” pe programul 1* (1992), *Măcar un singur foc de armă* (roman, 1994), *Angela – cântec şi rugă* (1998).

Poemul alăturat este reluat din volumul *Cifrul pierdut,* Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1996.

Legendă

În apa verde cu miros de izmă
Privirea mea e sclipăt şi e boare
Şi fulgerele ei curate, rare,
Ascund luceferii, de pizmă.

În apa rea, cu verdele ucis
O sfântă Ană din baladă
S-a îndemnat grăbit să cadă
Frumoasă ca un manuscris.

Cu poftă-o caut, liniştindu-mi frica.
Din lacul greu ţâşni primul luceafăr
Şi-n sufletu-mi cel temerar şi teafăr
Se cuibăreşte tandru mucenica.

Dialoguri esențiale

Acad. Eugen Doga (II)

Raia ROGAC

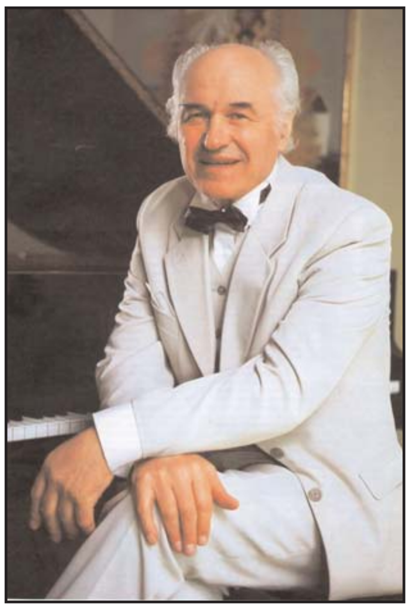
Creația este o taină, la fel ca inspirația, ca dragostea. (Eugen Doga)

Să facem un apel către muzicanții bătrâni, poate vreunul mai ține minte melodiile și ne va contacta.

La noi, iertăciunea, cum se numea scena descrisă mai sus, era cântată la bariton de acel țigan lăutar orb, pe care l-am pomenit, moș Fedot Murga. El i-a învățat să cânte pe o mulțime de băieți tineri, din care au rămas foarte puțini, mulți au fost luați la război și nu s-au mai întors, iar copiii lor n-au apucat să deprindă pasiunea părinților. Cu doi dintre aceștia am venit la Chișinău să învăț muzică, dar n-am reușit, pentru că mama a rămas văduvă de război, de unde să aibă bani pentru școala mea, când și bunica era cu noi. Chiar nu-mi pot imagina cum a reușit mama singurică să ne salveze din ghearele foametei, de moarte, de tifos, fără niciun ajutor, fratele ei fusese ridicat și s-a pierdut fără urmă, unele dintre surori, de asemenea. Motivul era că aveau rude în străinătate, adică în Basarabia! Bunica fiind basarabeancă, rezulta, nu-i așa, că unchiul și mătușile aveau rude în străinătate! Am fost martor la toate suferințele acestea, o vedeam și pe mâca Nadea, sora mamei – așa i se spunea la noi mătușii – suferind la rând cu mama și cu bunica. Mult amar, multe necazuri le-au copleșit pe toate trei, au vărsat multe lacrimi grele. Dar plânsul lor îl auzeau numai pernele din pat, în casa mare, și pereții casei, rămași și ei orfani. Nici una nu ieșea în stradă să bocească, măcar această durere să rămână cu ele, fiindcă era a lor, legată de ființele scumpe ale celor pierduți pentru totdeauna. Și bunica rămăsese văduvă de război, încă din 1914, din primele zile ale războiului. Soțul ei, Nichifor Vizer, bunelul, luat în armată și dus pe front, nu s-a mai întors. Erau mulți ca el, neinstruiți militar, folosiți drept carne de tun. A rămas bunica cu șase copii în casă, al șaptelea era încă în burtă, și a fost să fie mama mea, care nu a avut norocul să-l vadă pe tăticul ei. Așa cum și bunelul Nichifor a murit fără să știe că are încă o fetiță. Erau două văduve, bunica și mama, vai de capul lor! Toată dragostea neîmplinită a mamei, a acestor două femei, cu tinerețea furată, au concentrat-o asupra mea, unica lor nădejde și iubire. Eu mă străduiam să le ascult, pentru mine orice vorbă a lor era lege. În genere, la moldoveni exista această tradiție strămoșească de ascultare a părinților, a celor mai mari, tradiție care azi, firește, nu mai funcționează ca lege nescrisă. Părintele era ceva sfânt pentru noi. Acum, copiii își permit multe, fiindcă sunt influențați din exterior, de societate, de televiziune, de internet. Și e multă lume needucată, obraznică, sălbatică, cu trăsături asiatice în sânge, care pe noi nu ne caracterizează. Mă neliniștește mult acest lucru și mă supăr când nu sunt înțeles corect de mulți. Chiar azi am avut un moment neplăcut, o întâlnire într-un birou, unde secretara, ațintindu-și asupra mea ochii pustii, m-a întrebat candid cum mă cheamă, de parcă picase din lună. Probabil că cei șapte ani de acasă i-au scăpat, au trecut pe lângă ea, și nici școala nu prea a împovărat-o. Nici tu scuze, nici tu sfială, de rușine nu mai vorbesc, măcar un colț de obraz să se fi înroșit. Ce o fi în capul unei asemenea individe? Dar și ce plăcere are ea de la o astfel de viață stearpă?

Îmi amintesc de o scenă asemănătoare, petrecută într-o bibliotecă din Chișinău, când funcționara l-a întrebat pe Spiridon Vangheli cine este, iar reputatul scriitor i-a răspuns că dacă bibliotecarele nu-i cunosc pe scriitori, degeaba mai lucrează în templul cărților.

Eu aș mai adăuga că degeaba mai scriem noi dacă avem astfel de semeni. Îmi pare rău, dar trebuie să recunosc că sunt multe alte lucruri bizare și paradoxale, și nu nutresc multă speranță că ele se vor schimba în bine, în viitorul apropiat, în această țară rătăcită. Aici este nodul gordian, gândiți-vă că s-a ajuns să pară normal faptul că nu sunt invitat la TV de zeci de ani, iar dacă se transmit emisiuni cu muzica mea, sunt imprimări din concertele mele. Nu sunt nici măcar anunțat despre aceste programări, practic un furt intelectual, un anonimat deplin, fără genericul emisiunii, fără o minimă informație despre autorul muzicii și despre contextul în care au fost făcute filmările. Bunăoară, apar *Dialogurile dragostei,* care nu sunt un lucru de glumă, sunt programul vieții mele, iar televiziunea dă o simplă imagine, de parcă ar fi vorba de un preș așternut la ușă, de care te ștergi pe picioare. Spectatorul se uită și nu-și poate da seama ce se întâmplă. Nu mai zic că cinstit și normal ar fi ca autorul să fie invitat să prezinte respectiva emisiune înainte ca ea să își ia zborul în eter, să explice, să comenteze. Dar și să-l vadă lumea, de ce nu? Ca să nu se mai întâmple cazuri când autorul, cunoscut în lumea întreagă, să audă, la el acasă: „Nu vă știu, nu am auzit de dumneavoastră". De unde să știe, în asemenea condiții? Și mai era și premiera unui proiect, trăit de mine de un șir de ani!

Aveți și exemplul urât când a fost folosit incorect celebrul dumneavoastră vals din coloană sonoră a filmului Gingașa *și tandra mea fiară, drept generic la deschiderea Jocurilor Olimpice de la Soci, din 2014, vals care a fost recunoscut de UNESCO ca a patra capodoperă a secolului XX. V-au respectat drepturile de autor?*

Parțial, da. Au dat vreo șase-șapte minute de film, poate mai mult… Balul Natașei Rostova este o frumusețe, un adevărat spectacol. L-au privit și ascultat trei miliarde de oameni de pe tot globul pământesc. Revin. Nu mi-au fost respectate toate drepturile de autor, așa cum erau ele stipulate în contractul încheiat cu Direcția Olimpică. Și-au permis, fără acordul meu, să scoată din partitura *Valsului* cel mai frumos element, contrapunctul la viori, fără care lucrarea a sărăcit. E ca și cum ai scoate tiara de pe capul Papei de la Roma. Parcă n-ar mai fi Papă! La Olimpiadă s-au jucat mulți bani și s-au interferat multe interese personale ale celor din echipa organizatorică. Pe site-ul meu de internet mi-am manifestat nemulțumirea provocată de această întâmplare, ceea ce, firește, nu le-a fost pe plac autorilor afacerii. Dar oricum eu mă bucur de faptul că la două Olimpiade, cea de la Moscova, din 1980 și cea de la Soci, din 2014, a răsunat muzica mea. Păcat că „vârfurile" au rămas indiferente la acest eveniment și nu s-au ridicat în picioare, în tribune, să onoreze țara pe care o reprezentau, așa cum au procedat ceilalți conducători din alte țări. O sportivă, mă rog, a ridicat vreo 70 de kg și este onorată de guvern, primește și mașină, și premii, de toate, inclusiv apartament, ca pe urmă s-o șteargă în Azerbaidjan. Acestea ne sunt operele de patrimoniu? Ceremonia de deschidere și închidere a Sărbătorii Limba Noastră s-a petrecut tot pe muzica mea, pe tot parcursul jocului de artificii, dar faptul n-a fost menționat nicăieri. Așa că atunci când aud vorbindu-se de țară, sunt foarte precaut, cum zice moldoveanul rusului, „tișe na povorotah".

Adică, mai încet la cotituri.

Aceasta este tot educația mamei, nu pot să mă împac cu umilința, căci umilință este să te folosești fără permisiune de munca unui om, nu mai zic de remunerare. Ca să nu umilești pe cineva, trebuie să știi ce este demnitatea omului și să o respecți, dar dacă nu cunoști aceste reguli, de unde să știi de umilință? Într-o scenă din copilărie, eram de față când a venit mama și ne-a spus simplu: *Ne-au furat vaca.* La sărăcia noastră, vaca era o adevărată avere, ea ne hrănea pe toți ai casei. Dar mama nu s-a înveninat, nu s-a supărat pe lume, spre deosebire de mine – eu mă înfurii deseori, mai ales când constat cum sărăcește memoria în societatea noastră, nu se poate așa… Mie nu mi-a secat memoria și mă înfurii pentru mama, pentru apărarea demnității mamei, pentru că ea a fost tot timpul umilită, înjosită, furată, prădată... I s-au furat și tinerețea și viitorul. Ce și-or fi zis făptașii când ne-au furat vaca: *asta-i văduvă, hai să-i furăm vaca, n-are cine s-o apere!* În 1946, punându-și viața în pericol ca să ne scape de foame, mama a procurat niște porumb, dând în schimb tot ce era mai de Doamne-ajută în casă. Dar a venit un soldat, un nemernic în uniformă sovietică, și a măturat totul, umbla cu automatul la piept și până n-a scos ultimul grăunte, n-a plecat. Chiar dacă eram mic, nu mi-au dispărut din memorie aceste momente dureroase. Sub aceste semne am crescut. Fiindcă m-ați întrebat de copilărie – atunci mi s-a format caracterul, în cei șapte ani de acasă, de aceea nu mă pot împăca cu multe nedreptăți, dar nici nu le pot repara pe toate, din păcate, nu pot lupta cu ele, nu-mi stă în fire. Eu am altă vocație. Să vă dau un exemplu: cu ce sunt de vină că până acum nu primesc pensie, că n-am dreptul la niciun fel de indemnizație socială? Bine că mă ajută altă țară, dar numai pentru perioada petrecută acolo, deci la un nivel minim. Dar pentru țara mea, unde am lucrat și creat în cea mai activă perioadă a vieții, unde am lăsat o sumedenie de lucrări de rezonanță mondială, eu nu însemn nimic? O fi așa, de vreme ce nici măcar o singură dată în viața mea nu am fost peste hotarele Republicii Moldova în numele ei, ca reprezentant al ei, cu toate că am vizitat zeci de țări de pe aproape toate continentele. Din asemenea călătorii au rezultat baletul *Venancia* pe teme din America Latină, muzica în stil chinezesc ori în stil arab. Bine măcar că Ministerul Culturii ne-a acordat câtorva oameni de creație niște indemnizații.

Și cine v-a condus mâinile pe portativ?

Nu cred că vocația este un dar numai de la Dumnezeu, eu cred că Dumnezeu îți dă un caracter creativ și atât, restul depinde de tine.

Tocmai asta și este: Dumnezeu îți dă, dar în traistă nu-ți pune, sau ca în parabola cu undița, Sfântul Petru îți dă undița, dar nu-ți prinde peștele…

Asta este – Dumnezeu îți dă firea creativă, ea este dominantă în orice domeniu, pe urmă începe specializarea, developarea. Eu sunt absolut convins că dacă alegeam domeniul tehnic ca specialitate, sau altceva, aș fi obținut rezultate remarcabile. V-am spus că am construit un aparat de radio, iar în domeniul meu am inventat un sistem de note înainte de a merge la școala muzicală. În calculatoarele de azi, acest sistem este în programele muzicale sută la sută, fiindcă și eu și savanții electroniști ne-am folosit de aceleași surse: intuiția și universul. Pentru noțiunea de *compus* spuneam că „răzgândesc" muzica, nu cunoșteam termenul „a compune". De fapt, și acum sunt împotriva lui. Eu scriu muzică, nu compun. Scriitorii scriu, de aceea se și numesc scriitori. Eu, la fel, scriu, numai că nu cuvinte, ci sunete muzicale. Am scos din vocabularul meu sintagma *compun muzică,* folosesc termenii *scriu muzică*. Nu poți compune ceea ce există deja în natură. Dovadă este și sistemul meu de note, de care am amintit. Dacă atunci eram deștept și dacă era cineva să mă orienteze ca să-mi înregistrez invenția și să-mi asigur astfel dreptul de autor, poate altă făină se măcina la moara mea... Dar nici nu se poate merge înaintea naturii, ea ne descoperă secretele sale foarte bine dozat, la vremea și locul de ea știute. O face chiar cu zgârcenie, aș putea zice.

Nu vă mai chinuiți cu aceste gânduri, chiar dacă erați deștept și chiar dacă vă orienta cineva, pe atunci, în RSSM, persoanele fizice nu aveau dreptul să înregistreze invențiile pe numele lor, nu exista în genere AGEPI. De exemplu, tatăl regretatului regizor, actor și director de teatru Valeriu Cupcea și al scriitoarei Argentina Cupcea-Josu a inventat vinul Negru de Purcari, preferat până și de regina Angliei, însă invenția aparținea Institutului de Vinificație, iar după 1990, urmașii nu și-au mai putut revendica drepturile.

→

Dialoguri esențiale

Am ajuns la acel sistem de note fiindu-mi insuflat din subconștient. Universul este o taină și noi suntem elevii lui, care încercăm să descifrăm câte ceva din marile lui enigme. Dacă ne e dat. Eu am avut norocul de a încerca și a reuși să descifrez unele taine muzicale, ascunse în imensitățile astrale. Când scriam muzica la baletul *Luceafărul,* în 1983, am simțit că sursele mele muzicale depășesc spațiul satului Mocra, unde m-am născut, spațiul dintre Nistru și Prut, chiar și tot spațiul românesc, ba și pe cel pământesc.

N-a fost mai devreme, în 1957?

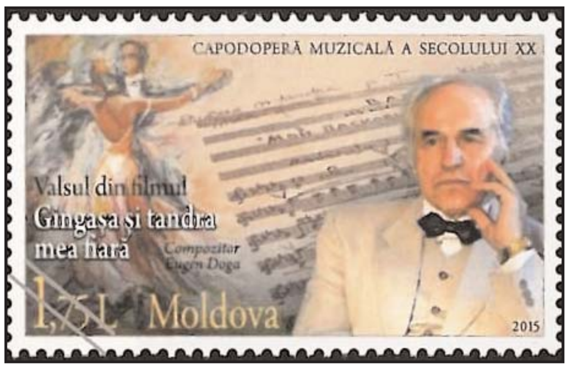
Atunci a fost prima-prima rândunică, am scris cântecul *Floare dalbă de livadă* pe care l-a cântat pentru prima dată, la radio, colega mea de conservator, Maria Bieșu. Ea ar fi împlinit anul acesta 80 de ani, ediția curentă a Festivalului Internațional de Operă și Balet a fost dedicată acestui jubileu post-mortem.

Si când v-ați întâlnit cu George Enescu?

Subiectul Enescu merită o discuție aparte. Eu am spus undeva că am învățat de la marele Enescu să caut muzica pretutindeni, în folclor, în natură, fără prejudecăți snoabe. Degeaba râvnești să atingi înălțimile, să experimentezi o modernitate rece, chinuită, forțată, dacă nu ai scris nicio piesă miniaturală, ca un diamant, mai valoros decât îngrămădiri zgomoase de sunete. Am descoperit că oamenii n-au încetat să viseze la muzica muzicală, să se bucure, să se vindece prin ea. Cum se naște muzica, ce este creația, ce este inspirația – eu unul încă nu am reușit să mă lămuresc. Alții se pare ca da. Nu demult, la un simpozion internațional de poezie, un poet dintr-o țară scandinavă s-a urcat pe scenă și, cu un aer victorios, a declarat că el știe ce e creația, ce este inspirația. Bravo lui, dar mai bine s-ar uita mai atent la propriile versuri chinuite. Creația este o taină, la fel ca inspirația, ca dragostea. Eu cred că ele pornesc dintr-un punct aflat la milioane de ani în trecut și, purtate prin genele generațiilor succesive, ajung la noi. Dar genele acestea nu sunt un depozit de unde poți să iei ce vrei și cât vrei. Au nevoie și ele să fie trezite la viață, alimentate, dirijate. Uneori ele se duc pe lumea cealaltă fără să fi fost observate și puse la treabă. Apropo de origini, de rădăcini: Da, eu sunt feciorul mamei și al tatei din Mocra Transnistriei, însă rădăcinile noastre duc departe. Unii țin cu tot dinadinsul să îmi impună alte rădăcini, nu știu de ce o fac, dar e treaba lor, eu îmi dau seama de rădăcinile mele nu numai prin cunoaștere, ci și prin simțire. În neamul nostru s-a păstrat o mărturie veche. Pe vremea cumplitelor persecuții la care ungurii îi supuneau, în Ardeal, pe românii băștinași, aceștia își luau uneori lumea în cap, și unde să caute adăpost? Peste Nistru. De acolo, din Ardeal, a venit un strămoș din vița tatei, iar vița mamei vine de la poalele Dunării. Am informația din scrierile unui unchi al meu din București, care a murit între timp, Dumnezeu să-l ierte! El mi-a lăsat o carte-caiet, în care a reconstituit tot arborele nostru genealogic pe linia mamei, fiecare persoană în parte. Rămâne ca eu să continui și să las documentul fiicei sau nepotului meu, să le rămână ca un testament frumos și scump întru păstrarea acestei vițe. Îmi place vița mamei – ea m-a învățat să muncesc, iar vița tatei să rezist și să creez. Pe cât știm, arborele nostru genealogic a început cu un oarecare Ion, care, cu vreo trei sute și ceva de ani în urmă, își păștea turmele de oi pe la poalele Dunării, apoi, luând-o pe Nistru în sus în căutare de alte pășuni, s-a oprit într-o vale în care s-a încropit localitatea Saharna de azi. Acesta este mersul istoriei arborelui nostru. Strămoșul Ion a lăsat amintirea aproape legendară a unui meșter-mâini-de-aur, înzestrat cu o mare forță creatoare. Făcea de toate, făcea fântâni, făcea cuptoare, făcea sobe, făcea tot ce trebuie la casa omului. El a transmis prin gene aplecarea către actul creației. Eu am apucat să o cunosc personal pe talentata lelea Titiana, care era stareță, toți din familia ei erau slujitori de biserică. Un unchi, nepot de-al bunicii Nadea, era pictor, se numea Toader, am și eu câteva picturi în casă, făcute pentru cabinetul meu, iar casa lui din Saharna e plină de picturi proprii. Dumnezeu să-l ierte, a decedat nu demult, a participat la expoziții unionale de pe timpurile sovietice, dar și la cele naționale, mai în urmă. Un alt unchi, Grigore, slujitor de biserică și el, s-a ocupat, la Patriarhia Română, de dreptul de a prelucra imnurile bisericești.

Mare cinste…

După cum se vede, ocupația mea muzicală nu este o întâmplare, ea a fost pregătită undeva genetic. N-am cunoscut vița basarabeană, ca să pot vorbi de o influență venită de acolo, hotarul de pe Nistru era de netrecut. Mâca și mama, bravele, tot încercau să ajungă la mal și strigau din răsputeri: *tată!,* doar-doar le-o auzi cineva, acolo, însă grănicerii le alungau nemilos cu baionetele, așa că eram înstrăinați total de rudele basarabene. Dar, din gene, n-a putut scoate nimeni esența. M-aș întoarce la gândul despre memorie. Memoria este și ea o parte componentă a genelor, memoria ne aduce acasă, memoria ne cumpără biletul ca să mergem la alinul dorului. Și dorul, ce este? „Un nu știu cum" și „un nu știu ce", vorba lui Eminescu. Dorul este și el o parte componentă a genelor noastre, a acestui „un nu știu cum" și „un nu știu ce", a acestei lumi care stă ascunsă în noi înșine. Noi suntem partea fizică, vizibilă, biologică, dar partea spirituală stă ascunsă și așteaptă să fie descoperită. Eu sunt sigur de asta și cunosc multe cazuri despre care aș putea vorbi în mod special, când această energie ascunsă, așteptând în zadar să fie trezită la viață, a plecat în altă lume odată cu cel care n-a știut sau n-a putut să o valorifice. Din copilărie – atunci se formează caracterul omului – simțeam că nu mă satisface modul de viață pe care îl duc, voiam mai mult, știam că trebuie să-mi asigur o existență decentă, nu numai mie, ci și celor de lângă mine, știam că trebuie să fac ceva ca să fiu observat. În serile de la club, la danțuri, cum li se zicea la noi, ascultându-i pe muzicanți, mă gândeam că tare bine ar fi dacă aș putea născoci *ceva* și orchestra să cânte acel ceva, iar lumea să mă laude: *Uite la el, un năpârstoc, și ce frumos a născocit!* Visam la o rezonanță a născocelilor mele mai largă decât casa noastră, decât satul nostru.

Decât țara...

...despre țară am vorbit deja, să nu mai revenim. Deci, de pe atunci voiam să fiu învingător. Era cât pe ce să merg la școala de meserii și sunt sigur că n-aș fi învârtit șuruburile și n-aș fi manipulat șurubelnița mult timp. Aș fi mers cu certitudine mai departe, aș fi inventat ceva. Și aici genele și-ar fi spus cuvântul, vă spuneam că am făcut un cărucior care să meargă singur, dar am aflat că așa ceva a fost făcut încă din sec. XVII, apoi un fel de clavecin, dar cu el am întârziat și mai mult.

Și cum s-au petrecut lucrurile?

…Căutând niște roți, rămase, presupuneam, de la bunelul, pe care nu l-am cunoscut, se spunea că era tare bogat: avea mașină cu aburi!, o mare bogăție pe-atunci – desigur, s-au dus toate. Eu cu vecinul Vanea „săpam" pe-ncercate, eram foarte interesați, și când găseam roți, el le vedea ca atare, iar eu le vedeam ca magice, numai bune să fie folosite la căruciorul meu mobil. Am mai făcut și o bicicletă, e drept că am apucat doar o dată să urc în șa că s-a și risipit, am meșterit și un patefon la care se mai auzea câte ceva. Multe lucruri mă interesau, pe linie muzicală putem vorbi de radio sau de mandolină, am cântat și la o nuntă și am primit primul meu onorariu: m-au pus la masă, ceea ce pentru mine, flămând cum eram, era lucru mare. Și acum îmi place să meșteresc și să construiesc câte ceva la casa mea. Multe lucrări, dacă n-au fost proiectate de mine, au fost cel puțin dirijate, iar pe alocuri și realizate de mine. Vedeți scara aceea originală? – eu am construit-o. Pe-aici au trecut foarte mulți arhitecți și toți se întrebau cum să facem scara pentru mansardă. Eu am făcut o machetă și am pus-o în cabinet, lângă sobă. Când a mai venit și un grup de proiectanți, care au început tot cu discuția despre scară, au văzut macheta mea de carton și au strigat bucuroși că de așa ceva e nevoie! Așa am ajuns la această scară, care e și un frumos element arhitectural. S-au adunat acum de toate, doar timp nu am. După două conservatoare, doi ani n-am scris nimic, credeam că e pentru totdeauna, fiindcă nu-mi plăcea să scriu așa cum m-au învățat – așa procedează Bach, așa procedează Chopin etc. M-am gândit că nu se poate așa, ei și-au îndeplinit misiunea, eu trebuie să fac altceva. Dar nu prea știam ce e acel *altceva.* Astăzi scriu *altceva*, nu mai bine decât ceilalți, pur și simplu *altfel.* Nu m-am străduit niciodată să fiu la modă. Cred că în artă nu trebuie să existe modă, în artă trebuie să existe sinceritate. Când eram la Conservator, Mozart sau Chopin mi se păreau foarte simpli, cu aroganța tinereții îi credeam chiar primitivi. Dă Doamne să ajungă cineva dintre noi, trăitorii de azi, la acel „primitivism", la acea „simplitate", fiindcă aceasta din urmă este suprema calitate, care face ca piesele date să ajungă să fie simțite de fiecare om, din orice colț al globului. Și nu contează cât de sofisticată este o compoziție, câte acorduri ori modulații are. Contează încărcătura ei emoțională, forța energetică pe care a transmis-o compozitorul. Beethoven n-a completat nici măcar acordul, a scris numai două trepte din acord: ta-ta-ta-ta... și a intrat în istorie!

Dacă mai adăugăm o notă muzicală, „mi", la numele de familie Enescu, avem Eminescu. Se spune că aveți un proiect muzical legat de Doina.

Enescu a apărut… tot din gene muzicale, ambii părinți sunt români moldoveni.

Eu întrebam de Eminescu…

Încă un moldovean. Eu mi-am creat lumea mea muzicală, în care trăiesc și mă simt foarte confortabil. Folclorul este creație a lumii, iar eu sunt o parte din această lume, din acest folclor. Dacă nu iubești lumea, nu poți să creezi, numai dragostea stimulează creația, inclusiv dragostea de viață. În ultimii ani, sunt preocupat sută la sută de Veronica Micle și de Mihai Eminescu. În 1971, am început să lucrez cu Emil Loteanu la baletul *Luceafărul,* dar am abandonat proiectul fiindcă s-au implicat niște persoane care erau absolut străine de cultura noastră și în special de Eminescu. Peste 11 ani, am revenit și am scris un ciclu de șase romanțe pe versuri de Eminescu, care au fost publicate sub genericul *Ochiul lui iubit;* am mai scris și șase lieduri pe versuri eminesciene, dar s-au pierdut, am rămas numai cu unul. Cineva le-a luat, din neglijență a uitat să mi le înapoieze și s-au pierdut aiurea. În 1996, doamna Iuliana Gorea-Costin, după ce îi dăruisem un CD care tocmai apăruse, mi-a răspuns cu o cărțulie micuță-micuță, prima ediție, după 1914, a poeziilor Veronicăi Micle.

Chiar cartea de anticariat?

Nu, cea retipărită după 1990. Atâta dragoste, atâta ură, atât devotament cât a avut ea, nu știu să le mai fi avut o altă femeie scriitoare, de exemplu, dintre cele cunoscute, George Sand, Marina Țvetaeva, Anna Ahmatova ș.a

Cum ați ajuns totuși la Doina?

La *Doina* încă n-am ajuns, *Doina* stă deoparte, eu aș face-o și azi, dar încă nu i-a venit vremea. Chiar ieri dimineață am terminat *Rugăciunea* lui Eminescu, este extraordinară, îmi place foarte mult. Am deja 45 de numere muzicale eminesciene. Îmi mai lipsesc cinci – vreau să fie 50 – pentru a le așeza într-o carte, sub genericul *Dialogurile dragostei.*

...eminesciene?

…nu, Eminescu-Micle, vor fi publicate într-o singură carte, ori poate că voi împărți-o ca să nu fie prea voluminoasă. Când doamna Gorea-Costin mi-a dăruit acel *Dor nemângâiat,* am rămas încântat de titlul frumos, puteam să-l păstrez, dar cred că *Dialogurile dragostei* este mai adecvat, mă satisface acest titlu pentru că nu l-am găsit nicăieri. Unii mari cunoscători de limbă română încearcă să-mi corecteze titlul și propun *Dialoguri de dragoste,* ceea ce este cu totul altceva, ori *Dialoguri de-a dragostea,* asta-i direct o aiureală. Îmi mai schimonosesc, la Chișinău, și numele, în special la TV ori la Radio, adăugând la sfârșitul prenumelui meu, Eugen, un „iu", adică Eugeniu, care li se pare mai moldovenește. Și dacă mă chema Ghiță Cloșcă, ce făceau?

(Va urma)

Podul de reviste

Literatură şi cultură românească dincolo de Prut

Marian NENCESCU

În februarie 1944, maiorul (pe atunci) Dumitru Th. Pârvu susţinea la Universitatea Regele Ferdinand, din Cluj-Napoca, teza de doctorat cu titlul *Problema Basarabiei în lumina principiilor actelor juridice internaţionale,* în care afirma, între altele, că istoria Nistrului „rămâne o problemă ce ne poate pasiona", întrucât acest fluviu nu reprezintă doar o linie de demarcaţie între două ţări şi popoare, ci „hotarul ce separă două lumi profund deosebite, două concepţii de viaţă" (*Problema Basarabiei,* ed. a II-a, Bucureşti, Ed. B.M.B., 2013, p. 44). Pentru îndrăzneala acestor afirmaţii, fostul ofiţer al Armatei Regale a fost demobilizat, în 1945, considerat „de prisos" pentru nevoile armatei, sfârşind în mod trist, ca zilier pe şantierul viitorului sediu al Radiodifuziunii Române. Ideile sale continuă însă să rodească atâta vreme cât istoria cetăţilor româneşti (moldoveneşti) de pe malul drept al Nistrului – Cetatea Albă, Tighina, Soroca şi Hotin – şi, implicit, a populaţiei locale de pe aceste meleaguri reprezintă o parte din istoria Moldovei, iar cronicarul moldovean Miron Costin (1633-1691) recunoştea cu durere că: „Mare nevoie avem a scrie de dânsele, de cine ar putea fi făcute; cu cât am nevoit şi cât am cercetat să ştiu câte ceva, de ce neam sunt făcute, un cuvânt de pomenire n-am putut afla..." (v. Mihail Kogălniceanu, *Letopiseţul Ţării Moldovei, publicat pentru întâiaşi dată,* Iaşi, 1845-1852, vol. I, p. 23).

A scrie, aşadar, despre istoria culturală a acelor popoare romanizate, care au stăvilit cu sânge proaspăt puhoiul invaziilor barbare, venite dinspre stepele slavilor şi ale mongolilor, se pare că este şi astăzi o îndrăzneală de neiertat pe ambele maluri ale Prutului. Iar dacă istoriografia noastră este încă datoare urmaşilor locuitorilor de la gurile fluviilor Dunărea şi Nistru, se pare că savanţii ruşi nu au avut prejudecăţi atunci când au purces a culege şi preda, încă din veacul al XIX-lea, Societăţii Imperiale de Istorie şi Antichităţi de la Odessa, dovezi arheologice inestimabile, din epocile pre şi romană, inclusiv o statuie de marmură reprezentând un taur, care a împodobit, cu siguranţă, un templu local al Demetrei şi al lui Dyonissos. Din fericire, ce n-au putut să transporte ruşii în muzeele lor, sunt chiar urmele *valurilor lui Traian,* care trec, şerpuind, de la Leova, pe Prut, pe la Căuşeni, Chircaleşti, până la Vadul lui Isac, apoi, spre nord, către lacurile Ialpuc, Cotlabug şi Chitai, construite, se pare, după opinia lui Xenopol, de împăratul Tiberius Silvanus, pentru a apăra Moesia Inferioară de atacurile populaţiilor barbare.

Vorbind, aşadar, despre etnicul românesc, cu rădăcini multimilenare în realitatea geto-dacă ancestrală, intelectualii luminaţi de la Chişinău, ori de la Bucureşti, nu au privit *fenomenul frontierei* ca pe un fapt izolat, menit a despărţi religii, ideologii sau civilizaţii, ci l-au analizat ca pe un fenomen producător de sinteze culturale, altfel spus, ca pe un *hotar fecund,* creator de viaţă, după fericita expresie a sociologilor Ilie Bădescu şi Dan Dungaciu (*Sociologia şi politica frontierei,* Bucureşti, Ed. Floare Albastră, 1995, p. 6). În termeni strict ştiinţifici, ne situăm, aşadar, în cadrul unui *limes* cultural romanizat, cu totul vast şi distinct faţă de clasicele hotare politice, în care specificul unui popor se manifestă plenar, căci, aşa cum constata acelaşi Ilie Bădescu, „Fenomenul frontierei este ocazia unui popor de a-şi verifica puterea de conservare a identităţii" (*ibidem,* p. 2).

În cadrul acestui fenomen cultural strict al unei generaţii, sau chiar al unei etape istorice, se situează şi cartea lui Nicolae Dabija *Pe urmele lui Orfeu* (ediţia I, 1983, Chişinău, Literatura artistică, ed. a II-a, 1990, Chişinău, Ed. Hiperion), un „abecedar" cultural pentru adulţi, o carte, la prima vedere, despre „popi" şi voievozi, care, se ştie, „tot un fel de mari feudali au fost", menită să testeze deopotrivă vigilenţa funcţionarilor culturali neoimperiali, dar, mai ales, să-i lumineze pe intelectualii locali orbiţi de prea multă admiraţie filorusă. Aşa s-a născut prima ediţie a *Orfeului,* o carte care n-a văzut lumina tiparului decât după o intervenţie „în forţă" a unui scriitor şi activist sovietic, Pavel Boţu (1933-1987), originar din Buceag, fost preşedinte al U.S. din Moldova, ajuns, ulterior, Preşedinte al Sovietului Suprem din R.S.S.M. şi decedat, tot în stil „sovietic", la o partidă de vânătoare. Apărută, aşadar, în plină epocă dogmatică, scrisă parcă anume într-un stil saturat de pioşenie la adresa trecutului cărturăresc al neamului, bruiat de spiritul concesiv şi conciliant în faţa popoarelor vecine, rus şi ucrainean, ale căror rădăcini de colaborare „sunt adânc înfipte în negura veacurilor", cartea se dovedeşte, în timp, un adevărat mijloc de recuperare a trecutului, prin readucerea în actualitate a culturii şi identităţii vechi româneşti.

Împreună cu *Antologia poeziei vechi moldoveneşti* (1988), carte distinsă cu Premiul Naţional al Republicii Moldova, şi cu eseul *Moldova de peste Nistru – vechi pământ strămoşesc* (1990), lucrarea *Pe urmele lui Orfeu* (republicată în 2015, la Editura Detectiv Literar, din Bucureşti) desăvârşeşte o viziune politică şi culturală egală, în spaţiul românesc, cu opera marilor spirite vizionare, de la Eminescu la Nicolae Iorga şi Constantin Stere. Într-o formulă narativă metaforică, utilizând cu succes conceptele *intuiţiei* şi *inconştientului,* Nicolae Dabija reuşeşte nu doar să înşele cenzura epocii, dar mai cu seamă să stimuleze şi să alimenteze un tip de informaţie *remanentă,* prezentă în conştiinţa cititorului, în special a scriitorului de dincolo de Prut. Este o carte deopotrivă explicită şi persuasivă, scrisă „cu pistolul la tâmplă", căci marile adevăruri nu se strigă în piaţa publică, ci se picură încet în conştiinţa generaţiilor de cititori, veşnic seduşi de un trecut prezentat oficial ca pe o formă de vacuum istoric.

Orheii Vechi, Basarabia

Scrisă la vârsta de 35 de ani (Nicolae Dabija s-a născut în localitatea Codreni, raionul Cimişlia, la 15 iulie 1948), pe când lucra ca redactor la gazeta *Nistrul,* cartea *Pe urmele lui Orfeu* anticipează, prin viziune şi patos patriotic, viitoarele realizări publice ale autorului, inclusiv proiectul său de suflet cel mai cunoscut, săptămânalul *Literatura şi Arta,* pe care îl conduce neîntrerupt din 1986 şi care în anii '90 a atins un record publicistic greu de egalat în tot spaţiul european, având un tiraj oficial de 260.000 de exemplare.

Preocupat, ca mulţi alţi cărturari români, de identificarea unui *probabil* „act de naştere" al literaturii noastre, localizat fie în *Scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung* (1521), aşa cum a procedat G. Călinescu, fie în *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (circa 1516-1521), lucrare considerată de Constantin Noica drept „întâia mare carte a culturii româneşti", Nicolae Dabija se îndreaptă direct către izvoare, lansând teza cu totul fascinantă, dar încă nedovedită pe deplin, anume că primul nostru poet a fost... tracul Orfeu. Teza nu este nouă şi nici atât de îndrăzneaţă cât pare, câtă vreme profesorul Mihail Diaconescu dedică un volum întreg *Istoriei literaturii daco-romane* (ed. a II-a, revizuită, Fundaţia Internaţională „M. Eminescu", Bucureşti, 2013), e adevărat, scrisă recent, dar bazată pe o documentare temeinică, la baza căreia stă colecţia *Părinţi şi scriitori bisericeşti,* publicată încă din 1983 de Editura Institutului Biblic al B.O.R. De altfel, chiar Mircea Eliade admite, în lucrarea sa *De la Zalmoxis la Genghis-Han* (traducere de Maria şi Cezar Ivănescu, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980), că „proza narativă tradiţională este considerată a fi o relatare *veridică* (s.n.) despre ceea ce s-a întâmplat într-o vreme îndepărtată", astfel încât include legendele, miturile şi istoriile animaliere moralizatoare într-o amplă structură narativă care poate fi considerată drept creaţie literară. Fenomenul, susţinut asiduu de adepţii tezei că *oda, peanul, imnul* ori *bocetul,* într-un cuvânt, creaţiile de tip *belagines* practicate de strămoşii noştri reprezintă specii literare subsumate esteticului, au în Nicolae Dabija un reazim consecvent. Indirect, este invocat şi anticul poet Ovidiu (43 î.Hr. – 18 d.Hr.), cel care, exilat la Tomis între anii 8-18 d.Hr., confirmă că versurile scrise în limba getică de poetul rege Cotys I, transcrise, *probabil,* cu caractere greceşti, „Dovedesc că nu le-a scris un tânăr trac" şi că „în acest ţinut Orfeu nu e singurul poet" (Ovidiu, *Scrisori din Pont,* în *Izvoare privind istoria României,* I, p. 30). Teza, dezvoltată de Mihail Diaconescu (*op. cit.*, p. 327) confirmă ideea că pe pământul getic arta versificaţiei, inclusiv susţinută de efecte muzicale, era la mare cinste. În acest caz, mărturia lui Nicolae Dabija că, pe malul Nistrului, „în localitatea Rudi, nu departe de Râpa Lupilor, s-ar afla o orgă naturală de piatră, un fel de naiuri uriaşe ale naturii care, atunci când vântul trece peste ele, bătând dintr-o anumită direcţie, ai impresia că scot sunete ciudate... „ce par a fi lira lui Orfeu", este veridică (*Pe urmele...*, ed. a III-a, Ed. Detectiv Literar, 2015, p. 22).

Demonstraţia, seducătoare, asupra spiritului orfic în cultura noastră tradiţională este umbrită de unele afirmaţii nedovedite ştiinţific, anume că *Mioriţa* ar fi, la origine, un poem orfic, iar *Căluşul* un vechi *dans păgân practicat de iniţiaţi* „cu tălpile rănite, fumegând pe ruguri", acompaniaţi la liră de miticul poet Orfeu. Altfel, intuiţia poetică după care „din arta şi literatura veche a dacilor au rămas în folclorul nostru *descântece, cimilituri, oraţii*... inclusiv *obiceiul priveghiului*" (*op. cit.*, p. 30) este cu totul verosimilă şi în spiritul demonstraţiei, cu argumente temeinice, a lui Mihail Diaconescu, şi anume, că „istoria noastră, a românilor, începe cu multe milenii înainte de epoca romană" (*Istoria...*, p. 323).

Mai aproape de adevărul istoric este însă Nicolae Dabija atunci când călătoreşte şi cercetează spaţiul ex-sovietic, mergând pe urmele cronicarilor, a tuturor cărturarilor moldoveni, valahi şi ardeleni pe care destinul i-a purtat pe meleaguri îndepărtate, de la Lvov la Kiev, apoi în Crimeea şi chiar mai departe, până în China. Parcurgând cu pasul spaţii culturale cvasinecunoscute călătorului român, cu atât mai puţin cărturarului comod, N. Dabija aduce la lumină detalii, multe deja dispărute, altele pe cale să se piardă, despre prezenţa românească în aceste locuri. Iată, de pildă, un detaliu din vechiul Lvov, azi oraş din Ucraina, unde încă poate fi văzută cea mai de seamă biserică locală, Uspenia, zisă şi Volosovskaia, adică Moldovenească. Aici s-a aflat, confirmă Grigore Ureche, „un semn, unde au lovit cu suliţa craiul leşesc atunci când Bogdan Vodă, fiul lui Ştefan cel Mare, a refuzat să-i dea de nevastă pe sora sa..." şi adaugă N. Dabija: „Azi semnul a dispărut, cu tot cu poartă, şi a rămas doar biserica, împodobită cu elemente moldoveneşti, create de meşteri aduşi din Moldova" (*op. cit.*, p. 43). Tot la Lvov este şi locul unde domnitorul Alexandru Lăpuşneanu a ordonat să i se taie capul „Tomşii şi lui Moţoc Vornicul, şi lui Spancioc spătarul, şi lui Veveriţă Postelnicul", după cum confirmă, pe urmele lui Grigore Ureche, şi Costache Negruzzi în nuvela *Alexandru Lăpuşneanu.* La Lvov au mai locuit, între alţii, şi Dosoftei, mitropolitul, care a scris în pribegie şi cu inima amară *Psaltirea pre versuri tocmită* (1673), dar şi unul dintre feciorii lui Dimitrie Cantemir, Matei, student la universitatea pe care o vor urma mai târziu şi Gheorghe Asachi şi Alexandru Hîjdeu (Haşdeu). La Lvov, ne mai spune N. Dabija, a locuit şi a scris *Ţiganiada* şi Ion Budai-Deleanu (1760-1820), consilier la Forum Nobilium, dar şi „Daniil cel trist şi mic", cum îl numea Eminescu în *Epigonii,* respectiv Daniil Scavinschi (1805-1837), recuperat şi el literar de Mihai Eminescu, cel care trecea, în 1874, prin Lvov pentru a vizita Biserica Moldovenescă. Iar cercul se închide...

→

Cărți și autori

Prins în lumina metaforei, Poetul

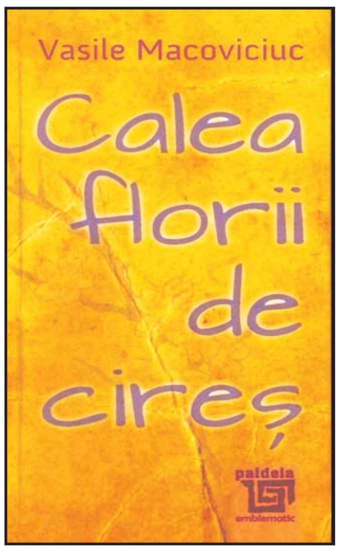

Lina CODREANU

Apărută la Editura Paideia, în 2015, într-o ediție plăcută vederii, cartea lui Vasile Macoviciuc *Calea florii de cireș,* așa cum este notat în subtitlu, cuprinde *33 probe de muțenie poetică.* Micropoemele se asamblează pe osatura unor tematici eterne, oricând moderne: iubirea și condiția artei și artistului în lume.

Cunoscut ca filosof, Vasile Macoviciuc este un autor polivalent, cu lucrări de filosofie, manuale și studii de profil apărute în volume colective. Totodată, ca poet are publicate multe volume, între care amintim: *Versuri pentru caii sălbatici* (1994), *Raftul cu insomnii* (1995), *Azilul de aripi* (2005), *Poeme de-o clipă* (2015), ori *Calea florii de cireș,* despre care facem vorbire.

Nu de mult timp, sosind dintr-un oraș zgomotos, cu asfaltul încins și construcții haotice, ne-a vizitat grădina un artist plastic. Impresionat de tihna patriarhală a urbei Hușilor, completată cu armonia culorilor din grădina noastră, acesta a exclamat cu admirație: „Aici, se aude liniștea!" Ei, bine, surprinzător, cu o asemenea imagine se pășește pe „calea" cărții lui Vasile Macoviciuc. Prins în vârtejul Cuvântului, artistul aude liniștea înnoptării și chemarea Muzei „la ospățul cel tainic". Poemul are cheie oratorică, în fapt, deosebirea *fericiți-nefericiți* detașează destinul aparte al creatorului de cel al oamenilor comuni:

„fericiți cei care înnoptează departe
de cuvinte și nu
aud liniștea în care se îmbiază urletul,
chemarea de fiară la ospățul cel tainic" (I).

Prin arderea clipelor, eul liric se topește în adiere „împuținat/ neștiut", urmele „se ascund în canale", emoția se ofilește „într-un ierbar". Devine vulnerabil, însă, în fața iubirii ce-l tulbură pe neașteptate, nedumerindu-i tinerețea („smerit aștept cu tine în brațe/ un prag/ fără amprente/ nu știu încotro sau dacă", IV).

Cele 33 de probe propuse de poet sunt trepte ale unei singure scări poematice, în care predomină meditația gravă asupra dimensiunii existențiale patronate de iubire. Metafora centrală este inclusă în titlul cărții, *floarea de cireș* fiind imaginea metaforică a iubirii, surprinsă în plenitudinea devastării intime umane. *Iubirea* este neliniștea sublimă care îl conștientizează, îi dă puteri uitate și-i picură idealuri, încât îndrăgostitul devine semeț, are privirea necruțătoare, „stârpește bezna" între copertele vieții. Se luminează, așadar. Cum totul stă sub puterea clipei, iubirea se trece, sărutul trădează, „abatorul de fluturi" dispare și „cortina cade", până când „cenușă e-n toate". Toată armătura sentimentală (speranță, dezamăgire, fior, nostalgie) îl doare și-l maturizează, simultan.

După al zecelea micropoem, substanța textelor arată că, prin eros, se ivesc curburi de percepție a universului. Experiența erotică îi deschide calea autocunoașterii, a meditației asupra problemelor existențiale: „trecerea" prin lume, valențele timpului, moartea:

„lângă floarea de cireș
cad brusc în starea de trup" (XI);
„[…] viața mea nu-i
cum arată calendarul frunzei de dud
nici cât umbra de stârc pe luciul apei
ochii se holbează dincolo
de ceea ce văd" (X).

Sporadice ezitări îi accentuează învinsului și neînțelesului „nerodit" sentimentul zădărniciei pe care nu-l pot îndepărta nici așteptările, nici reveriile asupra trecutei clipe de dragoste. Pe alocuri, concentrările stilistice esențializează versul, apropiindu-l de haikuul japonez. Adunate, sintagmele metaforice îi strigă tumultul îndurerat:

„Soarele-i tot mai bolnav" (XIII);
„simt că vii
se retrag zăpezile, respiră izvoarele
mări și oceane se întorc acasă" (XV);
„surâsul tău serafic tocește pumnalul
primește-te
primește-mă" (XVI);
„uită zăpezile vom dormi în
alte păduri și vom inventa nicăieriul" (XX).

Concentrat și maleabil, limbajul poetic atestă stări de interioritate aflate sub fragilitatea sentimentelor. Rănit în freamătul iubirii, înșelat în așteptările sale „în care nimeni nu vine// doar liniștea mai bântuie" (XX), eul liric aude semnalele apusului: „timpul pocnește din încheieturi". Sporește golul din clepsidra vieții, chiar focul pe vremelnica vatră metamorfozându-se din starea de *flacără* în cea de *jar* și *scrum,* apoi.

Numărul *probelor de muțenie poetică* – treizeci și trei – are încărcătură mistico-religioasă, corelându-se cu anii hristici de viață omenească. E o similitudine care conduce la ideea sacrificiului unei vieți întru iubire de semeni, dar și la treptele trudnice ale căutării și atingerii idealului absolut în artă.

Unică, doar năzuința în absolut îi absoarbe energiile împuținate:

„să facem către ceruri o roată
și-apoi spițe să trăim pentru ea" (XXIV).

Cercul respirării se închide către finalul cărții în aceeași magică poveste a Cuvântului, eul liric nedezmințindu-și condiția de artist creator de frumos, în micropoemul XXVII:

„căci zic trebuie să port oboseala
o arșiță de sferă sau un îngheț
o veghe până se-ntoarnă
înțelesul în cuvintele pe care le strig".

În literatură, sentimentul contopirii cu universul e ancestral și, de la mitul mioritic, s-a strecurat în creațiile poeților Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, Grigore Vieru ori Vasile Târâțeanu. Metamorfoza în alte forme este dorită în semnul materiei imediate: pământ, copac, iarbă, aer… Înscriindu-se în această serie, „în somn anonim" ar dori să se „formuleze" Vasile Macoviciuc dincolo de viață, fapt întărit de ultimele texte din *Calea florii de cireș.*

Aflat într-o singurătate dincolo de orice închipuire, eul liric percepe alte chemări, într-o lume a zborului fără urme în neant, încât, scrie poetul, „mie însumi/ îmi sunt în plus". Aici e spațiul propice pentru evadarea de pe calea florii de cireș, prin afundare „în brațele ierbii", „în brațele unui somn anonim" până la contopirea cu întunericul:

„azi mi-e frică să te îmbrățișez
sunt chiar întunericul de la capăt
întocmai trufie de mugur,
iubito" (XXXIII).

Linia estetică îl așază pe poet între neomoderniști, cu toate că instrumentarul textual este tangent postmodernismului, iar dorința de absolut, tristețea și neliniștea dincolo de fire sunt aspecte de coloratură expresionistă (îmbiată fiind de substratul filosofic al metaforei). Oricare dintre valențele estetice ar fi răspândite în poemele sale, Vasile Macoviciuc rămâne un nume rezonant în lirica românească.

Alte mărturii vin de la Kiev, unde a slujit, ca mitropolit „a toată Rusia", Petru Movilă (1596-1646), fiu de domn moldovean, înmormântat în soborul Bisericii Uspenia, de la Lavra Pecerka, monument distrus și el „în timpul ultimului război" (*op. cit.*, p. 53). Din această cetate kieveană trimitea, în 1642, Petru Movilă tiparniță la Iași, însoțită de gravorul Ilie și tipograful Mihail și la care Varlaam va tipări *Cazania* („O avem gata și scrisă, numai să ne dee tipar să se tipărească", îi spunea călugărul învățat domnului său, Vasile Lupu, în 1637). Rememorând străduințele unor învățați din vechime de a tâlcui „pre stihuri valahe" gravele întrebări ale lumii și „de ce sunt vremile hiclene?", poetul Nicolae Dabija este cuprins de o melancolie cvasieminesciană: „Stând sub unul din uriașii arbori din ograda Lavrei, nu departe de porțile numite ale lui Movilă, începu să plouă și aerul se umplu de miros de iarbă zdrențuită. Auzeam parcă sub acoperișul de frunze murmurul timpului, nu al ploii" (*op. cit.*, p. 58).

Pagini cu adevărat tulburătoare despre istoria românilor rătăciți prin imperiul de la Răsărit regăsim în capitolul „Eminescu la Odessa", care evocă o vizită, din 1885, a poetului la stabilimentul medicului Felician Iahimovici, din Kuialnic. Peste ani, reporterul poposește chiar la Hotelul „Strasburg", unde a locuit cândva poetul (o clădire care „își trăiește și ea ultimele zile") și are surpriza să constate că, în camera unde se presupune că a fost cazat Eminescu, trăiește, ironia sorții, tot o moldoveancă, o anume Liuba Perjan-Pavlova, cu care N. Dabija are o convorbire „în graiul *Serii pe deal* despre Eminescu și Odessa de ieri și de azi".

Iată descrierea, unică și irepetabilă, a fostului han: „Mi-arată camerele înguste, în care abia încap un pat și un scaun, cu un hol comun... Localul arată azi ca în 1885. Aceleași scări late de fier ce urcă în spirală, aceiași stâlpi de piatră ce sprijină terasa și de unde se deschide o panoramă largă spre curte, unde își moare ultimele zile un salcâm bătrân..." (*op. cit.*, p. 299).

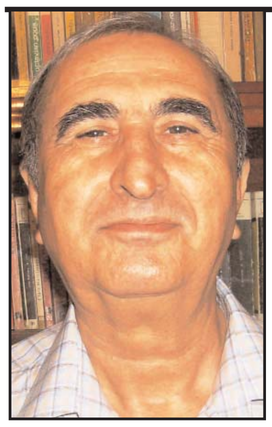
Amănunte inedite aflăm și despre Alexe Mateevici (1888-1917), poetul mort de tânăr și a cărui capodoperă *Limba noastră* este, după N. Dabija, „*Luceafărul* lui Mateevici". Când, în 1968, autoritățile au decis, în sfârșit, să-i facă o casă memorială poetului, la Căinari, un „ștab" local, cu numele de Mort („Nejivoi"), ar fi exclamat: „Numai popilor nu le-am făcut muzee", astfel că, în curând, casa respectivă a căpătat statut de filială a Muzeului republican de ateism științific(!). Și adaugă N. Dabija, ca pentru a-i liniști pe vigilenții săi oponenți: „Nu pentru că a fost preot i s-a deschis muzeu, ci pentru că a fost scriitor" (*ibidem,* p. 310).

Valoarea și originalitatea acestei cărți, scrisă parcă cu limba lipită de cerul gurii, ca o confirmare a versurilor rostite cândva de poetul ucrainean Taras Sevcenko, anume că, în Imperiul Țarist „De la moldovean și până la finlandez/ În toate limbile toți tac", stă și în versurile care însoțesc, discret și apăsat, fiecare capitol. Voi cita un singur catren, din poemul *Orfeu,* o mostră de măiestrie metrică: „Nemaiștiind în vechi lumine/ O, îndoieli atâtea cernu-l/ Etern – din urmă-i cine vine:/ Euridice sau Infernul?!"

Față de atâta bogăție informațională, câtă cuprinde cartea lui N. Dabija, câteva precizări se impun: oricât de seducătoare ar fi teza că miticul poet Orfeu ar fi murit și ar fi fost înmormântat la Orhei, pe râul Răut, de unde, *întărește* N. Dabija, ar veni și numele localității, izvoarele antice indică mai degrabă opinia, susținută de mai multe surse, că lira și capul lui Orfeu ar fi fost aruncate în râul Hebru, Marița de azi, respectiv în Bulgaria; la fel, teza că istoriografia noastră nu ar ști de urmele manuscriselor și miniaturilor medievale aflate în biblioteci și arhive rusești este infirmată de masivele lucrări monografice scrise în perioada interbelică de Nicolae Cartojan (1883-1944), respectiv *Istoria literaturii române vechi* (3 volume, Ed. Fundațiilor Regale, 1940-45), lucrare reeditată la noi inclusiv în anii '80 și care a constituit baza tezei susținute de mulți universitari bucureșteni, anume că, literar vorbind, am avut „un suflet românesc în limba slavonă". Din păcate, și aici ar trebui să reflectăm mai mult, această literatură scrisă în slavonă, sau, după caz, în polonă, ori, după cum dovedește N. Dabija, chiar în gruzină, este azi ocultată, pe motivul, discutabil, că acest gen de creații ar fi mai degrabă *ocazionale* și că, în niciun caz, nu pot trece *proba esteticului.* Din acest motiv, discutăm azi de numai „cinci secole de literatură (critică)", iar nu de șase sau chiar șapte, dacă ne raportăm la *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, sau, dacă plecăm de la Orfeu, chiar de mai bine de două milenii de literatură autohtonă. Ori, ideea păguboasă că o literatură se exprimă, obligatoriu, în limba oficială, este în sine perimată.

Însoțită de un bogat repertoriu iconografic (fotografiile aparțin marelui patriot basarabean Vasile Șoimaru), cartea, ușor revizuită tehnic, ar merita să stea în orice bibliotecă publică din România. Este o dovadă că, alături de Biblie, Memoria merită să fie a doua carte a națiunii.

Cărți și autori

Caligula de Albert Camus, nebunia puterii

Marian MIHĂESCU

Termenul de tiranie nu avea la început conotațiile negative de astăzi. De pildă, epoca numită la grecii antici în secolul al VI-lea î.Hr. *Tirania lui Pisistrate* însemna, într-adevăr, o epocă autoritară atât prin obținerea puterii, cât și prin reformele dure (limitarea marilor proprietăți și împroprietărirea cu pământ a țăranilor din Atica, reorganizarea sistemului de impozitare etc.), dar necesare societății de atunci. Tirania capătă conotații negative în momentul în care conducătorul autoritar devine absurd și ia măsuri împotriva poporului.

Grecia antică este spațiul în care s-a născut și s-a dezvoltat democrația, preluată apoi de Roma antică în perioada ei republicană și mai apoi de popoarele moderne. Nu puțini au fost însă conducătorii lumii, din timpurile vechi până în cele moderne, care au încălcat regulile democratice și au dus la grave și absurde accidente ale istoriei.

Albert Camus (1913–1960), scriitor francez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1957, atinge *„poetica" absurdului* prin romanele *Străinul* și *Ciuma*, prin piesele de teatru *Caligula* și *Neînțelegerea* și prin eseul *Mitul lui Sisif*. Două dintre operele citate, *Caligula* și *Ciuma,* ilustrează consecințele nefaste ale tiraniei individuale sau colective, prima – expresie a absurdității până la nebunie a împăratului roman Caius Iulius Caesar Germanicus, orbit de vanitate și putere, a doua – alegorie a răspândirii ca o boală colectivă a ideologiei naziste.

Caligula (reprezentată în 1945; traducere în românește de Laurențiu Fulga, în vol. *Teatru,* Editura Univers, București, 1970, pp. 21-90), ca întreg teatrul lui Camus, poartă marca unei viziuni tragice asupra lumii, izvorâtă din absurdul existențial, idee vehiculată în epocă de filosofia lui Nietzche, dar, în același timp, textul camusian relevă frământările chinuitoare ale personajului în lupta cu sine, pentru a-și motiva făptura în rău, amintind de personajele dostoievskiene. Întruchipare a tiraniei date de puterea sa fără limite, Caligula exersează o „lecție" în care încearcă lupta cu imposibilul, cu absurdul existențial, ceea ce-l înnebunește și mai mult, abolind principii morale, negând valorile umane consacrate, distrugând totul, dar, în final, privindu-se în oglindă, își recunoaște înfrângerea, de unde emană mesajul pozitiv al tragediei.

Piesa are o structură clasică: 4 acte. *Actul întâi* prezintă *expozițiunea* și *intriga.* Acțiunea se petrece în secolul I d.Hr., la palatul lui Caligula, împăratul roman Caius Iulius Caesar Germanicus, frate al lui Nero, care luase această poreclă încă din copilărie (*caligula = cizmuliță*, diminutiv de la *caliga,* încălțăminte purtată de soldații romani), când îl urmase pe tatăl său în luptele cu triburile germane. După moartea sorei sale, Drusila, cu care avusese o relație incestuoasă, dispare mai multe zile din palat, iar patricienii din suita sa îl caută zadarnic peste tot. Când, în sfârșit, reapare, îi mărturisește lui Helicon, confidentul său, că în toate aceste zile a căutat să obțină pentru sine, numai pentru sine, luna de pe cer, adică un lucru imposibil. Este primul semn al nebuniei sale. Încercând să-l aducă la realitate, intendentul palatului îi cere să rezolve „câteva chestiuni privitoare la tezaurul public". Dar tocmai acest detaliu îi amplifică nebunia. Conștient de puterea pe care o are, dă ordin să-i deposedeze de avere pe toți patricienii imperiului, ba, mai mult, îi va trimite pe toți la moarte, după o listă întocmită arbitrar. Poeții din anturajul său, Scipion, căruia îi executase tatăl, și Cherea, precum și Caesonia, soția sa, încearcă să-i schimbe hotărârea, fiindcă nu poate fi egal cu zeii. Dar și acest detaliu îl înnebunește. Negându-i pe zei, își arogă drept de creație și distrugere, după bunul său plac: „Vreau să amestec cerul cu marea, să confund urâțenia cu frumusețea, să fac să țâșnească din suferință râsul. /.../ Și, când totul va fi netezit, imposibilul stăpânind în sfârșit pământul, *luna aflându-se în mâinile mele* (subl.n.), atunci e posibil ca eu însumi să fiu transformat, și lumea odată cu mine, atunci, în sfârșit, oamenii nu vor mai muri și vor fi fericiți." Și, la sunete repetate de gong, cere să i se aducă „vinovații" absurd condamnați la moarte, pe care-i aliniază în fața oglinzii, apoi, cu un ciocan sparge oglinda și cu un râs sarcastic le arată cum imaginea lor din oglindă dispare, în timp ce el „se înfige în fața oglinzii într-o atitudine dementă".

Actele următoare derulează acțiunea după trei ani, în același spațiu al palatului imperial.

Începând cu *Actul al doilea,* nemulțumiți de tirania lui Caligula, patricienii se revoltă, dar Cherea le cere să acționeze cu înțelepciune, să-l facă pe Caligula să cadă în propria-i cursă: „Da, să-l lăsăm pe Caligula să continue. Ba chiar să-l încurajăm pe această cale. Să-i organizăm nebunia. Fiindcă va veni o zi când se va trezi singur dinaintea unui imperiu plin de morți și de rude ale morților." Gesturile tiranice ale lui Caligula se amplifică treptat: Celui mai bătrân dintre patricieni i se adresează cu „scumpa mea", o necinstește în văzul lumii pe nevasta lui Mucius, pune pe senatori să-l servească la masă, mănâncă intenționat urât zvârlind sâmburii de măsline în farfuriile celorlalți și scuipând resturile de carne pe tavă, poruncește lui Lepidus să râdă, deși îi omorâse pe fiul cel mic, poruncește tuturor să râdă, iar ei ajung simple marionete ale voinței lui: „Poftim, Caesonia, uită-te la ei. Totul s-a răsturnat. Cinste, respectabilitate, opinie publică, înțelepciunea națiunilor, nimic nu mai are sens. Totul dispare în fața fricii." Intendentului îi cere închiderea hambarelor publice, iar lui Helicon să redacteze un „mic tratat de execuție: Execuția ușurează și eliberează. Ea e universală, întăritoare și dreaptă. /.../ Omul moare pentru că e vinovat. Și e vinovat fiindcă e supusul lui Caligula..." Instituie „Ordinul Eroului Civic", care va recompensa pe cetățenii care vor frecventa cel mai des „casa de toleranță a lui Caligula", iar cetățeanul care, după douăsprezece luni, n-a obținut decorația, va fi executat sau exilat. Când bătrânul Mereia scoate un flacon cu o băutură contra astmei, Caligula îl bănuiește că are un flacon cu contraotravă, prin urmare Mereia este vinovat că nu are încredere în împăratul său, așa că îl silește să bea otravă adevărată, cu toate că se dovedește ulterior că Mereia avea, într-adevăr, un flacon cu un medicament contra astmei.

Actul al treilea continuă seria aberațiilor izvorâte din nebunia puterii: Caligula se crede zeu, în fiecare zi îmbracă veșmântul altui zeu, obligându-i pe toți supușii să-l adore și să se prosterneze. (Iată-i pe patricieni siliți să rostească rugăciunea în fața zeului Caligula-Venus: „Zeiță a durerilor și a dansului. /.../ Tu care ești ca un râs și un regret. /.../ Dezvăluie-ne nouă că adevărul acestei lumi e lipsa oricărui adevăr. /.../ Copleșește-ne pe noi cu darurile tale, luminează-ne nouă chipurile cu nepărtinitoarea ta cruzime, cu ura ta absolut obiectivă. /.../ Îmbată-ne pe noi cu vinul nepăsării tale și satură-ne pe noi pentru totdeauna în inima ta neagră și sărată".) În ciuda nebuniei evidente, Helicon îi cultivă lingușitor setea de imposibil, promițându-i luna de pe cer, poetul Scipion îi înțelege setea de absolut, compătimindu-l totuși pentru singurătatea în care se zbate, iar Patricianul bătrân, deși disprețuit și umilit de Caligula, nu se poate abține de la a nu-l preveni de complotul pus la cale de patricieni în frunte cu Cherea. Iar Caligula îl iartă pe Cherea, nu din bunătate, ci pentru a-și sublinia puterea de a transforma vinovăția în nevinovăție.

Actul al patrulea redă *punctul culminant* și *deznodământul.* Caligula pregătește metodic scena uciderii tuturor complotiștilor. Se anunță un spectacol în centrul căruia se află Caligula: „pe o muzică stranie, stridentă și săltăreață de sistere și țimbale, Caligula, în rochie scurtă de dansatoare, mimează câteva mișcări de dans și disperare..." Sunt chemați patricienii, chipurile, să-și exprime părerea despre dans. Apoi organizează un „un concurs de poezie pe tema morții": la semnalul de fluier, poeții încep să recite și sunt opriți doar după primul vers, semn al nemulțumirii nebunului arbitru, numai Scipion reușește să rostească trei versuri întregi, singurul care-i atinge conștiința lui Caligula („Goană după fericirea care purifică făptura,/ Ceruri peste care soarele inundă,/ Sălbatice și unice serbări, delirul meu fără speranță!..."). Poruncește tuturor să plece. Rămâne doar cu Caesonia, pe care „o strangulează puțin câte puțin", în timp ce-i șoptește la ureche: „Trăiesc, ucid, exercit puterea delirantă a nimicitorului, față de care aceea a creatorului pare simplă maimuțăreală."

Scena finală, cea a *deznodământului,* reia scena oglinzii din primul act. Dar, de data aceasta, Caligula își simte singurătatea și își asumă, în sfârșit, vinovăția. Iată-l vorbind cu propria-i imagine din oglindă: „Caligula! Și tu, de asemeni, și tu, de asemeni, și tu ești vinovat. /.../ Știu, totuși, după cum și tu știi (întinde mâna spre oglindă, plângând), că mi-ar fi de ajuns ca imposibilul să existe. Imposibilul! L-am căutat între hotarele lumii, între propriile mele hotare..." Și, în timp ce aude strigătul lui Helicon să se păzească și în timp ce acesta e înjunghiat de conjurați, Caligula sparge oglinda, urlând la dublul său din oglindă („În istorie, Caligula, în istorie!"), conjurații îl lovesc în față, în spate, iar nebunul urlă hohotind și horcăind („Tot mai sunt viu!").

Piesa este dură prin tiradele lui Caligula, încât pe alocuri replicile par adevărate blasfemii. Dar tocmai această duritate este un avertisment pe care Albert Camus îl adresează umanității: iată până unde poate ajunge delirul puterii, iată de ce puterea nu trebuie să devină o boală. Concentrată în mâna unui singur om, ea devine tiranie, cu toate conotațiile negative implicate, și nu mai poate fi controlată.

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Un autor în oglinda timpului

Ion C. ȘTEFAN

Într-un articol de prezentare a poetului Radu Cârneci, cu prilejul aniversării zilei sale de nastere, apărut în revista *Curtea de la Argeș* (februarie 2012), academicianul Solomon Marcus scria: „Poet în ceea ce scrie și în modul cum se comportă, Radu Cârneci nu s-a afișat niciodată cu emfază, am avut întotdeauna impresia că fuge de centrul scenei, se retrage mereu în culise. Poezia sa nu strigă, ci șoptește, iar modul în care și-a ales scriitorii din care a tradus în limba română este și el elocvent pentru sensibilitatea sa de un deosebit rafinament și curajul de a-și încerca puterile cu valori majore ale poeziei universale."

Mi-am amintit de această afirmație-sinteză cu prilejul parcurgerii volumului *Amintiri din Paradis – interviuri* (Editura Nico, Târgu-Mureș, 2015), alcătuit cu discernământ și profesionalism de criticul și istoricul literar Constantin Călin și Rodica Lăzărescu, redactor-șef al revistei *Pro Saeculum,* doi condeieri de frunte ai literelor românești, cu o bogată experiență în arta editorială.

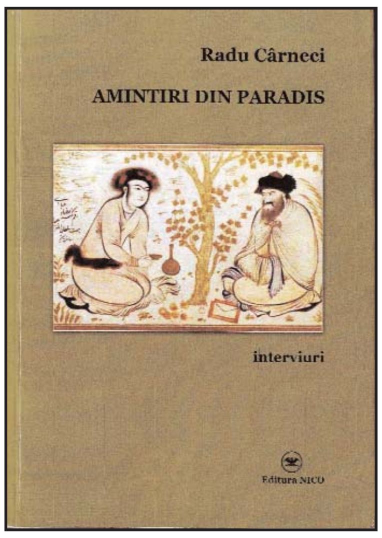
Cu un conținut caleidoscopic, bogat în idei și sugestii, împodobit cu alese expresii artistice, volumul acesta pare reprezentativ pentru activitatea de-o viață, nobilă și generoasă, a poetului Radu Cârneci: o apariție de sinteză, însumând interviurile mai importante, acordate sau luate de autorul analizat, pe-o durată de peste o jumătate de secol, desfășurată la diferite reviste și edituri.

Acest bogat material informativ (și formativ, pentru tinerele generații de scriitori) a fost cules de cei doi editori principali din diferite reviste unde articolele respective au fost publicate, ca *Ateneu, Pro Saeculum, Steagul roșu, Flacăra, Sud* și altele, precum și din arhiva personală a scriitorului, sub două secvențe: „Stimate domnule Radu Cârneci" și „Vă mulțumesc pentru această convorbire".

În prima parte, întâlnim 26 de interviuri, luate lui Radu Cârneci de scriitori, critici literari și reporteri, diferențiați ca vârstă și cultură, dar reuniți, și uneori apropiați, prin înțelegerea și verva comunicativă a celui întrebat, poetul devenind personajul principal al unui parcurs sentimental convingător și instructiv, pilduitor pentru cititorii de astăzi, după cum el însuși o mărturisește: „Am simțit nevoia de-a strânge între copertele unei cărți unice o serie de întâlniri culturale. Interviuri, convorbiri, mărturisiri, amintiri, care, ca într-un panopticum, adună și oglindesc momente esențiale din cele opt decenii de viață" (*Amintiri din Paradis*, p. 7).

Deși unii dintre numeroșii curioși, care întreabă și publică în diferite reviste, au rămas în anonimat, ca o iederă care încearcă să se înalțe către soare, încolăcindu-se în jurul trunchiului viguros al unui copac (inginerul silvic Radu Cârneci, devenit cântăreț al iubirii și al codrului „frate cu românul"), totuși firul comun este susținut de razele luminoase ale unui singur om, ca repetatele răsărituri de soare într-o succesiune constantă spre culmile culturii românești, desprinzându-se modele de-o rară pătrundere, remarcate de anumiți profesioniști, la care mă voi referi în continuare.

Vom observa și că unele date biobibliografice, câteva idei, sugestii sau elemente de istorie literară sunt reluate, sub forme diferite, lucru inevitabil, ținând seama de specificul revistelor pentru care scriau autorii respectivi și de momentele obișnuite sau festive ale interviurilor, de aceea mă voi opri doar la câteva dintre ele, cum ar fi cel declanșat de Constantin Călin, îngrijitorul de bază al acestei ediții, referitor la apariția și evoluția revistei *Ateneu,* înființată la Bacău, de Radu Cârneci, care reliefează efortul de a-l relansa pe Bacovia în circuitul național de valori. Cel intervievat mai mărturisește că și-a legat destinul cultural de acela al evoluției literare a creatorilor din zona geografică respectivă, unde Radu Cârneci a îndeplinit și munca de președinte al Comitetului Județean de Cultură și, mai ales, cel de îndrumător al colectivului redacțional al revistei amintite.

M-am oprit apoi asupra unui interviu luat de talentata poetă Victoria Milescu, publicat în *Cronica fundațiilor,* în anul 2011, cu referire la poetul basarabean Grigore Vieru, despre care cel întrebat afirmă că „Prima venire a Poetului mi-a încălzit dragostea față de țara mea" (p. 192) – ca o sugestie a ideii de reunire națională.

Iată și un minunat text-cadru, realizat de prozatorul Gheorghe Marin, în vremea aceea redactor la Editura Albatros: „Ne deschide doamna Emi – cum îi spun toți soției poetului; se aude glăsciorul celui mai mic dintre cei doi nepoți. Locuința dă cu ferestrele spre Cișmigiu; un rai în toamnă! Înăuntru e o mireasmă patriarhală: gutui, da! Tablouri, cărți; multe cărți deschise, altele cu semne de lectură; o imensă masă de lucru încărcată cu dicționare, reviste, manuscrise: biroul poetului." (p. 106) Acest tablou de familie este de pe vremea când Radu Cârneci se transferase în București, ca șef al Secției de Literatură și Artă la *Contemporanul.* Ambele momente m-au impresionat în mod special, fiindcă și eu l-am vizitat pe maestru la redacția acestei reviste, precum și în locuința sa, cu ferestre spre marea grădină din inima Capitalei, unde am fost întotdeauna bine primit și îndrumat cu prietenie.

Cea de a doua parte a cărții reprezintă o altă viziune artistică, fiind alcătuită din interviurile pe care Radu Cârneci însuși le-a luat unor creatori români sau din literatura universală, unde cel care conduce dialogul este marele poet român, aflat la un nivel superior de informare și cunoscând bine câteva limbi de circulație mondială.

Mi-am ales, de asemenea, trei exemple: cel cu poetul Nichita Stănescu, apoi cu prozatorul Dumitru Almaș și cu un creator din literatura universală, Léopold Sédar Senghor, luat la Dakar, pe vremea când acesta era președintele Republicii Senegal, din versurile căruia Radu Cârneci tradusese, de-a lungul timpului, și căruia, la începutul acestui volum, îi dedică un citat de recunoștință: „În amintirea eminentului scriitor și om politic, Léopold Sédar Senghor (1906–2001), primul Președinte al Senegalului independent, membru al Academiei Franceze, a cărui creație lirică am așezat-o, cu prețuire, în limba română".

Fiecare dintre aceste interviuri are un specific evident, după profilul interior al celor doi parteneri.

De exemplu, dialogul cu Nichita Stănescu devine o îmbinare de trasee luminoase între doi creatori de talie: „R.C.: Nu cumva limba română, cu marea-i tinerețe, a fost șansa principală care ți s-a oferit? N.S.: Nu eu am dat viață și frumusețe cuvintelor și necuvintelor, ci ele mi-au dat mie viață și frumusețe!"

Dialogul cu Dumitru Almaș e structurat pe simbioza dintre istorie și literatură, sub replica fericit aleasă a lui Dumitru Almaș; „Parcă m-aș fi născut între zidurile Cetății Neamțului sau ale Sucevei…(...) Unii spun că vina-i numai a mea: am călărit întotdeauna pe-o șa dublă – istoria și literatura, profesoratul și scrisul, educația și arta."

Interviul cu Léopold Sédar Senghor a fost tipărit în anul 1978, în *România literară,* în urma unei vizite a lui Radu Cârneci la Dakar, Senegal. Aici câmpul vizual și politic este mult mai larg: Președintele Senegalului afirmă că „Principala cauză a luptei noastre pentru libertate și independență a fost de ordin cultural". Putem deduce prețuirea acordată traducătorului său în limba română de președintele Senegalului și membru al Academiei Franceze, cu prilejul acestei întâlniri istorice, nu doar între doi mari poeți, ci și între două popoare dornice de libertate.

Măiestria artistică a lui Radu Cârneci constă și în sugestia că, în gândirea umană, arta predomină politicul, asigurându-i stabilitatea și durata în spațiu și timp.

Am parcurs astfel o carte completă, pe care v-am prezentat-o doar parțial (fiindcă altfel nu se putea, în condițiile unor interviuri diverse și uneori repetabile), o culegere bogată în conținut și idei, distinsă prin citate, mobilă prin diversitate și nobilă în sentimentele reliefate, cunoscând adevăratul profil moral al unui scriitor de mare prestigiu, despre care am aflat atâtea date noi.

Îi felicit, deopotrivă, atât pe Radu Cârneci, cât și pe cei doi harnici alcătuitori ai acestei minunate culegeri de interviuri, două profile luminoase, care se completează. Iată un succes deplin, ca arcul unui curcubeu peste sufletele noastre de pasionați cititori!

Ascultându-l pe Florea Firan

Maria Mona VÂLCEANU

Încerc cu uimire impresia că sub acest titlu am început să schimb „porecla în renume", în zilele de sărbătoare ale lui decembrie, când am avut ocazia să ascult, în cadrul *Conferințelor Municipiului Pitești,* organizate la Centrul Cultural, prelegerea prof. univ. Florea Firan, redactorul-șef al revistei *Scrisul românesc* și directorul Editurii Scrisul românesc de la Craiova, despre tendințe și orientări în literatura română contemporană.

Prezența unui public numeros, studenți, elevi, profesori, jurnaliști, scriitori, reprezentanții confraților de la revistele *Argeș, Cafeneaua literară, Curtea de la Argeș* au imprimat evenimentului un aer de entuziasm, aș putea spune, de sărbătoare spirituală. Prin ce miracol în acest prea plin de întâmplări secol elita intelectuală a orașului venise să asculte o conferință despre literatură? Și, ca pe un ecran proiectat în fața mea, văd chipul academicianului Solomon Marcus începându-și un discurs: „Matematica și literatura sunt fiice ale mitului..." Sunt zilele de sfârșit și început de an, despre care Mircea Eliade afirmă în jurnalul său că sunt zile sfinte, când cele două lumi, văzutele și nevăzutele, se întrepătrund, când sacrul se dezvăluie inițiaților, când miracolele sunt posibile... Mă trezește din visare vocea moderatorului: *Florea Firan este un mare prieten al Argeșului, el însuși o instituție, sala plină va avea multe de ascultat...*

Cu bucuria firească a iubitorului de literatură care poate să vorbească despre tema sa predilectă, Florea Firan face o retrospectivă a ultimului sfert de secol.

Evenimentele din decembrie au determinat schimbări în societatea românească. Au existat foarte multe câștiguri, am câștigat libertatea de expresie, putem acum comunica fără constrângeri, liberi în scris. Edituri, reviste, radio, TV, internetul au cunoscut o dezvoltare fără precedent. În anul 2000 erau 600 de edituri, se pare că numărul lor a scăzut. Această fluctuație este determinată de trecerea la economia de piață. Până în 1989 erau 17 reviste. Se dădea voie unor scriitori să scrie, să publice cu anumite scopuri. În prezent sunt sute de reviste. Erau benefice acele centre de librării care coordonau difuzarea de carte. Din cauza lipsei unor agenții care să studieze și prognozeze producția de carte nici nu se pot realiza tiraje mari. Eu nu cred în dispariția cărții.

Multele titluri publicate pierd însă din cauza tirajelor tot mai reduse. Totuși, chiar dacă regele secolului acesta, internetul, este pentru informație, cartea tipărită este pentru cultură. De aceea, la Craiova, de 10 ani, se derulează în lumina aurie a lui octombrie Colocviile revistei *Scrisul românesc,* care dezbat probleme de cultură.

Cărţi şi autori

Conştiinţa critică şi romanul experimental

Aureliu GOCI

După ce s-a exprimat în mai multe domenii artistice, teatru, literatură ficţională, s-a dovedit, de la un moment dat, şi un poliscriptor: poet, prozator umorist, dramaturg, cronicar teatral, eseist, comentator literar, satiric – şi, cel mai recent – romancier postmodernist, mai subliniat postmodernist decât romancier în sensul tradiţional al termenului; Emil Lungeanu a devenit o conştiinţă pronunţat reflexivă a actului scriptural.

Enigma (Editura Betta, Bucureşti, 2015) nu se propune ca un simplu roman, ci ca „roman asimptotic”, ceea ce trebuie că-l năuceşte pe bietul cititor.

Dar ambalajul conceptual e încă tangibil, pe când ceea ce urmează îl ameţeşte bine de tot. Explicaţia autorului ar vrea să ne spună că ne aflăm în faţa unui roman deschis: *Acesta e un roman asimptotic. Istoria scrierii lui tinde la nesfârşit să-l înceapă, în vreme ce povestea propriu-zisă tinde la nesfârşit să-l termine. Astfel, enigma biografică din culisele cărţii şi enigma diegetică din scena ei rămân deopotrivă să-şi aştepte perpetuu dezlegarea de la cititor.* Înceţoşat, dar dacă îşi ridică privirea, în fine se luminează cu motto-ul din Walt Whitman: *Aceasta nu e doar o carte: cine o atinge, a atins un om.* Explicaţiile autorului sunt permeabile, iar romanul e, mai degrabă, o construcţie gideană, din „fărâme” unificate de discursul reflexiv auctorial unificator.

Asimptota este o dreaptă care se apropie de o altă linie, dar nu o atinge niciodată, dar colecţionarul de poveşti şi-a asumat vocaţia şi blestemul Şeherezadei de a se exprima continuu, ca şi cum încetarea poveştii ar echivala cu sfârşitul lumii. Dezinvoltura narativă nici nu mai lasă întrebări despre valoarea poveştilor sau despre aderenţa lor narativă la trama convenţiei epice.

Mereu interesant, mereu cu antenele deschise spre a capta poveştile cosmosului, incorigibil. Alcătuit din secţiuni contradictorii, din poveşti-divergente, romanul totuşi coagulează sub acţiunea centripetă a rezoluţiei stilistice, a discursului auctorial elegant şi personalizat, care păstrează o distincţie clasică reală sub orice act insurgent.

Autorul este degajat – uneori, prea degajat – şi face un fel de transmisii în direct ale legendelor Olimpului. Ca să nu vorbim şi de erudiţia monstruoasă, niciodată inutilă, precum eseurile integrate despre binecuvântare şi blestem, despre Biblie ori Balzac.

Dacă Sartre la nivel de „moi” putea să devină „altul”, Emil Lungeanu la nivel de „însuşi” nu poate deveni „El”. Părăsirea eu-lui rămâne imposibilă.

Nucleul narativ în *Enigma,* o construcţie virtuală care concurează realitatea pe diferite structuri şi niveluri, într-o arhitectură din fărâme, coagulează toate centrele de acţiune, fireşti în conştiinţa autorului, ridicând povestea la rangul de ficţiune a ficţiunii lor şi combinând elemente din diverse tehnici narative: policier, roman de dragoste, roman mitologic, roman social şi istoric, roman psihologic şi parapsihologic în care se simte o adiere a fantasticului, a misterului.

O menţiune şi pentru faptul că, deşi dezvoltă o acţiune atât de diversă şi vastă amplitudine, nu uzează de un număr mare de personaje, toate conturate în rezoluţia lor de umanitate ficţională.

Şi, în timp ce scrie romanul, autorul nu se sfieşte să adauge multe pagini despre condiţia romanului, despre tipologia umană, raporturile cu realitatea şi proiecţia ficţională, ca în acest incipit al capitolului 18: *Transportul epic al unui roman e ca zborul unui avion de pasageri. După ce-ţi urci în el toate personajele, cu bagajele lor, te asiguri că toate sistemele funcţionează normal şi că ai suficient combustibil pentru a ajunge la destinaţie. Apoi, dacă turnul de control al Parnasului ţi-a dat autorizarea de decolare, pui în mişcare naraţiunea rulând pe piste de hârtie, pagină după pagină. Cu cât povestea e mai masivă şi mai grea, cu atât pista va trebui să fie mai lungă, iar viteza de lansare mai mare. Romanul acesta, bunăoară, cu enigma blestemelor: dacă am estimat eu corect că va trebui să aibă pe puţin trei sute cincizeci de pagini, atunci, ca s-ajungă la punctul V2 unde hardughia să se înalţe în aer, aş avea nevoie s-o accelerez la 160-170 de pagini, respectiv să scriu deja 45%. Iar dacă totuşi mi se va părea că ceva nu e în regulă, (...) va trebui să frânez şi să abandonez decolarea înainte de a fi prea târziu, înainte adică să ajung până la „punctul fără întoarcere” V1, dincolo de care inerţia devine prea mare ca să te mai poţi opri din scris.*

Romanul are conformaţia genului detectivistic clasic: care este motivaţia celor trei sinucideri recente din garsoniera 113? Întrebarea la care trebuie să răspundă Al. Struba devenise o superstiţie macabră printre locatarii blocului respectiv, care convieţuiau cu spaţiul blestemat impregnat cu informaţia negativă a păcatului care se exprimă ca o accelerare bruscă a entropiei.

Ca orice „policier”, are mai multe straturi ale acţiunii care devin convergente şi se întâlnesc într-un punct care este soluţia acţiunii sau identificarea infractorului. Autorul, motivat de erudiţia sa, pune în mişcare o întreagă maşinărie narativă în care poate să-şi exprime nu erudiţia, ci bogăţia informaţiei şi enciclopedismul lecturilor. Şi mai există o diversitate halucinantă de „voci” care se suprapun ori interferează în spaţiul malefic al garsonierei. Iar romanul se încheie cu un dialog între profesori, în limba… latină, fără să lămurească lucrurile decât printr-o aproximaţie asimptotică. Dinamica narativă provine din diversitatea mediilor şi eflorescenţa tipologiilor umane, din eleganţa şi expresivitatea intelectuală a discursului auctorial, din „deschiderea” canalelor narative spre o continuitate flexibilă care poate convenţionaliza finalul oriunde sau îl poate amâna la nesfârşit.

File de Jurnal, Note de Documentare, Declaraţii la Poliţie, povestiri paralele, *Istoria blestemului* se încheagă într-o construcţie romanescă amplă şi complexă, dar nu complicată, adăugând şi romanul paralel *Acoperişurile oraşului.*

Lui Emil Lungeanu i se potriveşte o maximă a lui Aristotel: „Arta, prin faptul că transfigurează viaţa, seamănă cu jocul”. Jocul său superior e atât de grav şi profund, încât a intuit magistral că după acţiunea deconstructivă a absurdismului nu poate urma decât viziunea funebru-reconstructivă a literaturii apocaliptice, pe care o poţi presimţi în retortele fumegânde ale creaţiei sale.

Unanimitatea – nu pozitivă, ci superlativă – a referinţelor critice asupra operei lui Emil Lungeanu m-a pus pe gânduri. Prieteni de drum lung, ne vedem destul de des, dar nu avem deloc obiceiul de a vorbi sau scrie despre textele noastre, deşi fiecare are toate cărţile celuilalt.

El este, cum am arătat, un poliscriptor în efigie – poet, dramaturg, prozator, romancier, eseist, istoric literar ş.a. – şi autor de performanţă în toate domeniile în care se exprimă, deşi amplele disponibilităţi nu pot estompa suspiciunea unui insidios veleitarism, deşi, dacă aceste variante de portrete personalizate nu sunt acceptabile, putem să aminitm că există destul de multe alte exemple de scriitori care scriu de toate şi rămân pe toate planurile la cel mai înalt nivel – de exemplu, Marin Sorescu. Dar există şi polul celălalt, al scriitorului supraspecializat, care nu se exprimă decât într-un singur mod, de exemplu, Nichita Stănescu, care a scris numai versuri. În operele polivalente e mai greu de descoperit centrul creaţiei şi mesajul esenţial al scriitorului, distribuit egal şi cu intensitate identică, şi într-o sintagmă simplă de două versuri şi într-o carte de mare complexitate, ca *Necuvintele.* L-am surprins uneori acordând importanţă disproporţionată unor lucruri nu foarte importante. Dar nici măcar asta nu i se poate reproşa, când ştim bine că jocul, instinctul ludic superior este dominanta sa specifică.

Erudiţia monstruoasă, pusă la lucru pentru strălucirea romanului – pentru că tehnicile narative postmoderniste achizitive propun acumulare şi aglomerare de informaţie diversă sub cupola aceleiaşi trame epice – nu devine supărătoare, pentru că autorul ştie să se detaşeze de propriile calităţi şi prejudecăţi prin autoironie şi sarcasm, ca să nu mai vorbim şi de atitudinea subtextuală. În schimb *Note de documentare. Dosar 5483/… Definirea blestemului. Blestem c.f. atac magic. Blestem c.f. blasfemie. Specii de blestem,* este un adevărat curs de antropologie cu implicări sociale şi etnografice.

Evident, nici narativa ludică nu e un lucru nou sub soare, ea pornind de la bătrânul Cervantes până în secolul XX, la Pirandello, Unamuno şi mulţi alţii, ca să nu mai vorbim de Ulisse-le lui James Joyce, care e mai latin decât multe personaje de la Paris.

Tema conferinţei fiind amplă, vorbitorul s-a referit numai la genuri şi specii literare – jurnalul literar, proza memorialistică, literatura din închisori. Rezistenţa prin cultură a existat, există literatură de sertar, care cuprinde opera unor mari creatori.

Profesorul Florea Firan parcurge etapele literaturii cu o siguranţă de profesionist, seniorul creatorilor din Argeş, Mihail Ghiţescu, împreună cu valul de minţi tinere din sală ascultă vrăjit: *Au fost scriitori care n-au cedat, n-au făcut compromisuri. Această listă o deschide Lucian Blaga, cu romanul* Luntrea lui Charon.

Trăiesc şi eu alături de ceilalţi cu intensitate momentul şi mă gândesc la filosoful Petre Ţuţea, ale cărui cuvinte mă nelinişesc, ar putea deveni crezul unui proiect spiritual al oamenilor de azi: *Ştiinţa, unită cu religia şi cu arta, înseamnă libertate şi nemurire* (Petre Ţuţea, *Mircea Eliade,* Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2007).

Mă voi opri mai mult la Vintilă Horia, fiindcă este centenarul naşterii lui. S-a născut la 18 decembrie în oraşul Segarcea, oraşul domeniilor Coroanei. Vocea vorbitorului se înaltă, discutând despre romanul *Dumnezeu s-a născut în exil,* distins cu prestigiosul Premiu Goncourt, în competiţie cu alte 300 de romane. Cu această carte, el a devenit unul dintre cei mai mari scriitori din lume. Romanul s-a vândut iniţial în 125.000 de exemplare, s-a ajuns la 300.000 de exemplare, tradus în patru limbi. Conceptul de exil capătă o semnificaţie profundă. Mircea Eliade îi scria lui Vintilă Horia: *cât sunt de mândru şi de fericit pentru triumful d-tale, pentru această intrare a spiritului românesc în literatura universală.* Un text al lui Vintilă Horia arată că Măiastra lui Brâncuşi este simbolul heraldic al Valahiei, că de pe clopotniţa de la Cozia se poate sări direct în fiinţă. Se citează şi o frumoasă poezie, *Olteneasca,* în care se păstrează intactă limba acestei regiuni atât de misterioase, impregnată de mituri, leagănul unei dispărute şi străvechi civilizaţii.

Bătălia din jurul Premiului Goncourt continuă în *Cavalerul resemnării,* carte care reia autobiografia din jurnalul lui Ovidiu. Convins că omul are rădăcini în cer, Vintilă Horia este conştient că *aparţine unui popor de ţărani şi de poeţi,* al cărui contact cu istoria a fost totdeauna *dureros şi tragic,* popor care s-a retras din istorie *în pădurea miturilor sale... Datoria scriitorului, astăzi, ca şi în timpul lui Ovidiu, Boeţiu, Thomas Becket sau Pasternak, este aceea de a reda oamenilor conştiinţa libertăţii, de a-i elibera de teamă, de a-i scoate din ghearele corupţiei, de a-i întoarce la fiinţă.*

Cuvintele lui Vintilă Horia se ridică parcă deasupra sălii: *Noi avem un suflet naţional care ne vine de la daci şi care n-a fost niciodată friabil sau lipsit de vigoare. Purtăm acest suflet ca pe un talisman şi-i rămânem mereu credincioşi... Am stat deci cu toţii la dreapta României, şi nu la stânga ei, cum stăteau cei greşiţi cu duhul...*

Lista scriitorilor luptători continuă cu nume deosebite. Constantin Noica, *Jurnal de idei,* apoi I.D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal,* cele două volume tipărite în mai multe ediţii la Editura Scrisul românesc, ultima ediţie cu foarte multe fotografii. *Sîrbu a fost adus la Craiova cu domiciliu forţat, eu l-am ajutat să fie secretar la Teatrul Naţional.*

Cherchez la femme

Lizica Codreanu în lumina lui Brâncuşi

Paula ROMANESCU

Prin anii '90 ai veacului din urmă, Muzeul Naţional de Artă al României începea să dea semne că ar vrea să aducă „acasă" nişte prea de multă vreme ignoraţi artişti aparţinători neamului nostru, oameni care-şi luaseră lumea-n cap din felurite pricini şi care prin talentul lor s-au impus cu asupra de măsură în lumea artelor fără frontiere.

Un astfel de artist a fost sculptoriţa Irina Codreanu, elevă a lui Brâncuşi în Parisul acela sofisticat de după Primul Război Mondial, mereu prezentă în atelierul din Impasse Ronsin, unde fierbea ceaunul de mămăligă pe plita de fontă, iar Meşterul îşi cioplea coloane dintr-un fără de saţiu dor de infinit ori îşi şlefuia îndelung Măiastrele sale, spre a face spaţiile să cânte sub ochii de cer ai Domnişoarei Pogany. Tot pe acolo, Amedeo Modigliani încerca să schimbe penelul pe daltă, fascinat de geniul românului din Gorj. Irina Codreanu învăţa piatra să devină himeră, metalul să se unduiască în trup de fecioară, lemnul să cânte, Eric Satie cânta la vioară, Marcel Mihalovici ţinea hangul, iar Lizica Codreanu, neastâmpărat spiriduş, dansa printre lucrări ale Magului, unele abia începute, altele complet finisate, cu care se mândresc astăzi mari muzee de pe toate continentele.

Despre surorile Codreanu am auzit vorbindu-se pentru prima oară în locuinţa din strada Sf. Constantin – un adevărat muzeu de artă – a pictorului-sculptor-poet-colecţionar de artă Dragoş Morărescu, nepotul lor. Acesta tocmai aduna material (scrisori, fotografii, mărturii ale unor mari artişti – muzicieni, coregrafi, cronicari, plasticieni) pentru o monografie – *Lizica Codreanu şi avangarda pariziană*, lucrare care avea să fie publicată în 2002.

Trei ani mai târziu, Dragoş Morărescu s-a adăugat umbrelor celor pe care, prin scrisul său, le-a adus în lumină cu o evlavie pe care doar iubirea o poate genera.

La Paris, cercetătoarea Doina Lemny de la Muzeul de Artă Modernă „Georges Pompidou", cea care s-a ocupat de inventarierea moştenirii Brâncuşi (pe care reprezentanţii puterii politice din România din „obsedantul deceniu" au refuzat cu impertinenţă stalinistă s-o primească, spre a nu „dăuna" realismului socialist cel cu secera şi ciocanul înălţate agresiv întru nimicirea visului nostru de libertate şi credinţă în geniul neamului românesc!), avea să descopere printre fotografiile realizate de marele artist un număr deloc neglijabil reprezentând-o pe tânăra Lizica Codreanu – o dansatoare neîncadrabilă în canoanele dansului clasic – înveşmântată în geometrizate costume de scenă reprezentând personaje din Commedia del Arte, costume purtând toate semnătura lui Brâncuşi.

Această adevărată Colombină/Pierrot era, potrivit spuselor Soniei Delaunay, o „eliberatoare a imaginaţiei care se elibera pe ea însăşi prin dans".

Plecase din România la vârsta de 17 ani, după ce urmase la Bucureşti ceva studii de pictură şi coregrafie. Sora ei Irina era deja în capitala Franţei, făcând serioase studii de sculptură sub atenta îndrumare a Magului de la Hobiţa.

Când s-a trezit la ea cu Lizica, aceasta împuindu-i capul cu proiectele ei de revoluţionare a dansului, primul gând al Irinei a fost s-o prezinte Idei Rubinstein, cea căreia Maurice Ravel i-a compus celebrul *Bolero* doar urmărindu-i mişcările prin care încerca ea să-i sugereze compozitorului o muzică în măsură să „ţină pasul" cu ritmul ei nestăvilit. Aşa a fost compusă fraza aceea muzicală obsesivă şi răscolitoare ca o poveste fără de sfârşit şi fără de cuvinte a unei Şeherezade moderne pe care, văzând-o/ascultând-o, niciun sultan-rob al frumuseţii n-ar mai dormi în veci de veci.

După câteva repetiţii cu trupa Idei Rubinstein, mica pasăre măiastră deghizată în Pierrot a refuzat „colivia" aurită, dar prea strâmtă pentru aripile ei nevăzute. Aflase şi ea despre acel „La umbra marilor copaci..." al nu mai puţin mândrului sculptor gorjean, care refuzase propunerea lui Rodin de a-l adăuga „armatei" lui de ucenici truditori la transpunerea în marmură sau metal a modelelor în lut create de Magistru. Lizica voia să-şi creeze singură dansul, Eric Satie compune pentru ea muzică, Jean Cocteau îi schiţează portretul prins din mişcări şi atitudini, Tristan Tzara îi „traduce" mişcările în vers, Delaunay compune pentru ea *Gymnopediile* pe care la rândul ei le „interpretează" prin diverse teatre şi cafenele pariziene, după ce le va fi repetat de câte ori a considerat că era nevoie în chiar atelierul Meşterului care-i desena costumele şi care nu pregeta să se prindă în dansul ei cu mişcări de urs (Delaunay dixit!) ieşit din catedrala de sub munte de la Polovragi, spre amuzamentul lui Eric Satie, care mărturisea fermecat: „Ce-mi mai rămâne de făcut decât să cer naţionalitate română?!"

Frecventând cu graţie şi dezinvoltură cercurile avangardei pariziene, Lizica Codreanu a devenit o adevărată revelaţie în lumea dansului. Cochetează şi cu cinematografia, interpretând (cum altfel!) rolul lui Pierrot din filmul *Le Petit Parigot,* realizat de Le Somptier.

La împlinirea unui sfert de secol din viaţa ei care avea să-i fie bogată în ani (1901-1993), Lizica Codreanu dispare din viaţa pariziană de dragul unui jurnalist – Jean Fontenoy – cu care pleacă în China. Devine mamă şi cunoaşte micul infern al unei căsnicii în care „Făt-Frumosul" ei „poza" foarte convingător în expert în alcooluri (nu din cele apollinairiene!), degustător fervent de ierburi şi prafuri de iad, făcătoare de paradisuri artificiale, consumator de femeiuşti uşurele (evident cât mai multe, spre a ajunge astfel la o greutate convenabilă a noţiunii de FEMEIE!), bref, o lichelută.

Cei câţiva ani petrecuţi în China îi prilejuiesc însă Lizucăi noastre minuţioase şi aprofundate studii ale dansului din acea parte de lume: India, China, Japonia.

Revine la Paris fără Jean Fontenoy, rămas în paradisul-iad care-i devenise existenţă, şi, ca să-şi poată întreţine copilul, înfiinţează prima şcoală de Hata Yoga în cadrul căreia creează programe de mişcare–dans–repaos, adaptate fiecărui cursant în parte în funcţie de mobilitatea/lipsa de mobilitate a acestuia, în care combină dans clasic, gimnastică suedeză, acupunctură, gestică egipteană, dansuri ţigăneşti (că doar nu era să ignore cea mai colorată manifestare a bucuriei de a trăi a acestor prea liberi trecători sub cerul înstelat, pe un pământ de ale cărui frontiere nu s-au sinchisit niciodată).

Dacă amintim doar pe câţiva dintre frecventatorii şcolii de Hata Yoga a Lizicăi Codreanu, vom înţelege uşor că nu de neajunsuri financiare se putea ea plânge. Veneau la „şcoala ei", cu frecvenţă regulată, Coco Chanel, Jean Cocteau, Eliazar Lothar (un foarte talentat fotograf, care cocheta şi cu cinematografia pe lângă un Jean Renoir sau René Claire, prima „operă" vie creată de călugăraşul acela de la Mănăstirea Văcăreşti, în căutare de Cel pe care ar fi vrut să-l pipăie şi să urle „Este!", şi care, începând prin a pipăi „coapsa fină de alăută florentină" a unei june profesoare, a lăsat de izbelişte şi sutană, şi mătănii, plecând după viitoarea mamă a primului său născut la Paris, apoi în Elveţia, cât să înveţe cum să facă un mecanism de ceasornic să măsoare secunda de veşnicie a omului muritor; că se va fi întors mai apoi la Mărţişor, într-o livadă-catedrală unde a tot potrivit cuvinte, asta e altă foarte frumoasă poveste românească!). Mai veneau deopotrivă să experimenteze poze şi gestică de Yoga Olivia de Havilland, Tristan Tzara, ducele şi ducesa de Windsor etc. Drept e că Brâncuşi nu prea avea timp să facă pe mumia egipteană, în schimb Lizica ajungea frecvent în atelierul lui, când i se făcea dor de un borş de urzici cu mămăligă, de o şedinţă foto, urmând cu sfinţenie ca model indicaţiile Maestrului fotograf, îmbrăcată în costumaţia aleasă/creată de el, realizată în atelierele de modă ale genialei croitorese Coco Chanel...

Una dintre aceste realizări fotografice brâncuşiene, reprezentând-o pe Lizica Codreanu în costum de Pierrot, a fost cotată de curând la casa de licitaţii Sotheby's cu cea mai mare sumă din toate timpurile oferită vreodată pentru o fotografie.

Lizica Codreanu, dansatoarea avangardistă, care a trecut ca un meteor (i se spunea şi Fulgerul!) prin lumea pariziană interbelică, a plecat din lumea ca lume la 92 de ani, iar pământul Oraşului-Lumină a primit-o, recunoscându-i spiritul cu lumină însemnat.

Nu pot uita cu câtă bucurie vorbea despre ea nepotul său de la Bucureşti, Dragoş Morărescu. Mi se părea că o văd aievea (doar privindu-i fotografiile) şi că, undeva, în văzduhul în care se vor fi mutat „les voix chères qui se sont tues", răsună hohotul de râs al lui Brâncuşi, printre acordurile de vioară ale lui Marcel Mihalovici şi Eric Satie, străfulgerate de mişcările originalei dansatoare–spiriduş–Şeherezadă –gheişă–faraoniţă–Colombină–Pierrot, care a fascinat protipendada intelectuală şi artistică a Parisului.

***Am fost stigmatizat pentru treaba aceasta.** Sîrbu era un om extraordinar, era un iubitor de tineret,* mărturiseşte Florea Firan, citind cu emoţie vizibilă textul care încheie jurnalul: *...Joia Mare 1989, realizez că am pierdut părinţii, rudele, prietenii, dar şi cerul, iar Europa o consider fum şi amăgire în acest sfârşit de veac. Numai încrederea în limbă, bunătate şi jertfă nu le-am pierdut.* Sunt numele scriitorilor recuperării noastre – Nicolae Balotă, *Caietul albastru,* Nicolae Steinhart, *Jurnalul fericirii.* Această proză, jurnalul, este una specială, naratorul este autorul, sunt amintiri dramatice din închisori, ale unor intelectuali care au vrut să trăiască într-o ţară normală. Alice Voinescu are un jurnal prefaţat de A. Paleologu. Ea şi-a susţinut doctoratul în Franţa, e un altfel de jurnal. Un asemenea scriitor este un ambasador cultural pentru România.

Marin Sorescu mi-a fost prieten, avea pentru mine o deschidere extraordinară, afirmă profesorul Florea Firan, prezentând *Romanul călătoriilor – Jurnal inedit,* ajuns deja la volumul VII, în care Marin Sorescu prezintă mişcarea transcendentală. Postum i s-au publicat *Poezii alese de cenzură,* ediţie publicată de fratele său, din care s-a citat: *Această zonă o-nsemnăm cu-o cruce/ Loc blestemat de oameni şi de astre/ Şi fiecare-n cârcă o va duce/ Făcând din crucea-i punte-ntre dezastre.*

Sunt prezentaţi scriitorii detenţiei comuniste, Theodor Mihadaş, cu *Pe muntele Ebal,* al cărui manuscris a fost luat de Securitate, Nicolae Mărgineanu, Ion Pantazi, cu *Am trecut prin iad,* antologia *Poezia în cătuşe,* alcătuită de Aurelian Popescu, în care apar 25 de scriitori, Ion Omescu, cel care pentru un volum dedicat lui Hamlet a primit un premiu francez şi care afirma: *în ţara mea mai liber sunt cu mâinile legate.*

Tot la Scrisul Românesc, C. Zărnescu a publicat aforismele sculptorului mondial Brâncuşi, la fel Sorana Gorjan. S-au tipărit de curând cărţi de memorii, fresce ale societăţii româneşti. Recomandă cartea lui Dumitru Radu Popescu *Scrisori deschise.* Sunt recuperaţi şi scriitorii altui val, printre care Nina Cassian, care în America a fost foarte preţuită.

Închei cu o lansare de carte, ne face un dar de despărţire scriitorul profesor Florea Firan. *Am descoperit în una dintre bibliotecile Vaticanului un manuscris al lui Ioan Inocenţiu Micu-Klein, întemeietorul Blajului spiritual, mica Romă de care vorbeşte Eminescu. A fost 25 de ani în exil la Roma. După Revoluţie, osemintele sale au fost aduse în ţară. În exil a scris o antologie de poezie clasică latină, de care sunt legat sufleteşte pe deplin, care a primit şi Premiul Academiei Române:* Carte de înţelepciune latină: Illustrium Poetarium Flores.

Poezie fără frontiere

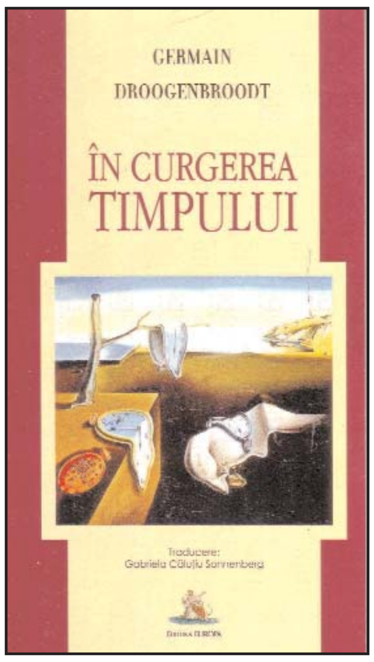
În curgerea timpului

Rafael CARCELÉN GARCÍA

Cititorul care cunoaște, chiar și numai în treacăt, poeziile anterioare ale lui Germain Droogenbroodt va reîntâlni încă din primele pagini ale acestei cărți (Editura EUROPA, Craiova, 2015, traducere de Gabriela Căluțiu Sonnenberg) tematica, stilul și, mai ales, tonul inconfundabil al vocii sale poetice. Încununare a ciclului început cu *Drumul,* publicat în 1998, și continuat prin *Contralumină,* în 2002, *În curgerea timpului* presupune un pas decisiv în vederea atingerii – în ritmul scrierii și al procesului creator, așa cum a semnalat deja critica – un gen de cunoaștere mai plenar și mai integrator al realității care ne înconjoară și al tuturor celor care, vizibile sau nu, ne transcend.

Scris în două momente diferite, dar în același spațiu, la Niglath – un sat mic din inima lanțului muntos himalayan – se impune de la bun început constatarea importanței peisajelor în aceste poezii și calitatea definitorie a prezenței constante, pe parcursul întregului text, a râului care, prin vocea sa aparte, îmbracă uneori forma sunetului (glasului) apei ca atare, iar alteori e o chemare de oracol, vocea conștiinței sau, spre final, vocea transcendentului, care, de asemenea, se strecoară către noi. Dar e un râu care, în al său permanent du-te-vino, în curgerea sa, în agitația sa, ne redă – real sau simbolic – vieții. Această senzație conferă continuitate și ritm întregului ansamblu. În contrast cu *Drumul,* fost protagonist al ciclului poetic anterior, aici apa este cea care, prin ritmul ei regulat, muzical și atât de sugestiv, ne poartă spre meditație (uneori neliniștită, dar în majoritatea cazurilor senină și veselă). Meditațiile se distanțează treptat, progresiv, de cadrul lor cel mai criptic și abstract – în special în cea de-a doua parte, scrisă în anul 2007 – pentru a pătrunde, asemeni apei, într-un teritoriu care adună mai mulți curenți într-unul singur, contopindu-se cu natura într-un proces mai degrabă mistic decât filosofic, mergând dinspre sine spre ceilalți, dinspre imanent spre transcendent.

Comparativ cu volumele anterioare, mi se pare importantă incidența unui aspect: elementele naturii domină întregul ciclu poetic; dinspre sau din interiorul lor se produce întreaga meditație, tentativa de înțelegere integratoare. E o trăsătură care îl apropie, mai mult decât cele două cicluri menționate aici, de nucleul creator al culturii și liricii orientale. Iar dacă e cert că, așa cum bine constata profesorul chinez Yang Hongshen, „în recuperarea unei poezii epice și filosofice rezidă aportul major al poeziei contemporane la evoluția liricii actuale, iar acesta este aspectul cel mai merituos al poeziei lui Germain Droogenbroodt”, în cartea de față poeziile se decantează lent spre un lirism reținut, sobru și de o rotundă receptivitate, în care natura și poetul se confundă într-o voce comună, unică, o voce care accede spre înscrierea pe orbita *înțelegerii neînțelesului* sensului mistic, clădindu-și locașul pe teritoriul în care „Totul se explică/ în inexplicabil”.

O voce care, în definitiv, tânjește să cumuleze diverse glasuri și să fie, *în curgerea timpului,* purtată de fluxul și refluxul care curg neîncetat, ca un dialog fără sfârșit. Iar acesta este elementul care, după ce și-a pus amprenta și pe ciclul poetic inițiat prin *Drumul,* în acest volum se manifestă mai pronunțat, transformându-se în definitoriu. Este un dialog între culturi: mărturie stă prezența poeților și filosofilor orientali (Lao Tse, Chuang Tzu, Li Po sau Wang Wei), a poeților occidentali (Celan, Holderin, Petrarca, Valente...) sau sufiștilor, cum este Rumi etc. Nu mai puțin important este dialogul permanent al acestei poezii cu pictura, un dialog prezent în toate activitățile pe care le desfășoară poetul: ca traducător al altor poeți contemporani, din și în numeroase limbi; în recitalurile sale care îmbină poezia cu muzica și cu pictura; în călătoriile sale, unde participă la congrese, festivaluri etc., prin diferite țări și culturi; sau de-a lungul întregii sale opere, cu acei poeți și creatori de pe un continent sau altul, aparținând unei tradiții sau alteia, ale căror voci i-au fost dintotdeauna aproape de suflet, familiare.

Dar dialogul cel mai important, cel care contează cu adevărat aici, este cel pe care fiecare dintre aceste poezii îl stabilește cu cititorul. Un dialog profund, cu semnificații vaste, în care suntem cu adevărat capabili să ne îmbibăm și să ne lăsăm purtați de fluxul versurilor, realizând că acea mică *picătură de ulei* pe care o întruchipează fiecare poezie continuă să crească în interiorul nostru până când se contopește cu noi, permițându-ne să ne scufundăm în fluviul de dimensiuni maiestuoase, pe care-l vedem deschizându-se în fața noastră, într-un mod natural și emoționant, înspre alteritate. Această constatare ne-a fost lăsată în scris de Hans-Georg Gadamer, în textul intitulat tocmai *Poezie și dialog:* „Poezia ne călăuzește mai bine decât dialogul care se desfășoară pe direcția sensului intangibil”. Sunt cuvinte care se potrivesc de minune ca frază concluzivă a acestei introduceri la recentul volum al lui Germain Droogenbroodt, îndemnându-ne să facem loc momentului întâlnirii dintre cititor și poeziile sale.

(Traducere în limba română de Gabriela Căluțiu Sonnenberg)

Ce altceva caută cuvântul?

Ce altceva caută cuvântul
în străfundul ființei
dacă nu insondabilul
care totuși există?

Ca apa râului
ce mâinii îi scapă
dar în ulcior
își știe limita
forma i-o păstrează
și răcorește

precum uneori
poemul.

Totul se schimbă, totul rămâne

Cel făr' de nume e originea
cerului și pământului. Lao Tse

Așa cum la suprafață
uneori totul pare altfel
decât ce-a fost cândva

abia
sau chiar nevăzută
cărarea șerpuindă
ce duce la râu
chiar vag de se prevede
rămâne ascunsă
mai mult decât
doar privirii.

Trezire

Potirele deschise în perechi
sorb ciumăfaia zorilor
răcoarea înghețului dimineții

clopotele templului
cu liniștea lor albă anunță
sfârșitul nopții

pe albastrul cerului
traiectoria remanentă a păsărilor
imprimă întâile versuri
ale unui nou poem.

Amurg

Susurul apei spune ce gândesc.
Chuang Tzu

Soarele
aprins din flacăra răsăritului
se scufundă în propriul sânge

prin crengărișul copacilor
vântul își dă ultimul suspin

perceptibil e susurul râului

dar ochiul ce caută alinarea
se îmbată cu vinul
pe care așa generos
îl împarte amurgul.

Poemele lui Germain Droogenbroodt au o profunzime specială și par a fi de un gen fără asemănare în poezia universală de astăzi. Numai R. Tagore se apropie de maniera în care Droogenbroodt meditează cu privire la cuvinte. (Thachom Payil Rajeevan, India)

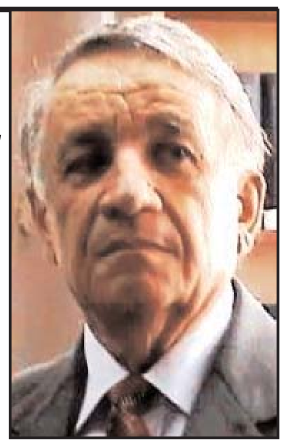

Din învățături...

Și atunci Domnul nostru va chema cu multă blândețe pe cei drepți către dânsul, zicându-le astfel: „Veniți la mine, moștenitorii mei, cei care ați urmat întotdeauna cuvintelor mele și pe mine m-ați iubit! Primiți acum darurile pe care vi le-am pregătit!” Cu câtă bucurie vor merge cei drepți și vor primi slava de la Domnul nostru. Și va zice atunci și celor păcătoși: „Plecați de la mine, cei care nu m-ați urmat, care niciodată n-ați urmat cuvintelor mele, nici pe mine nu m-ați iubit! Mergeți în întunericul cel din afară și în focul cel veșnic, pe care îl pregătisem diavolului și îngerilor lui, iubiților voștri, pe care întotdeauna i-ați iubit și a căror voie ați urmat-o. Căci eu vă izbăvisem de fața lui; iar dacă v-a plăcut fața lui, locuiți cu dânșii în întunericul cel din afară și în tartarul cel rece, în veci. Și de acum să fiți despărțiți de fața mea și de toate binefacerile mele să fiți lipsiți, ca să nu vedeți fața mea în veci, ci să fiți blestemați și întotdeauna înfricoșați de fața diavolului, pentru că de voia voastră singuri l-ați iubit.”

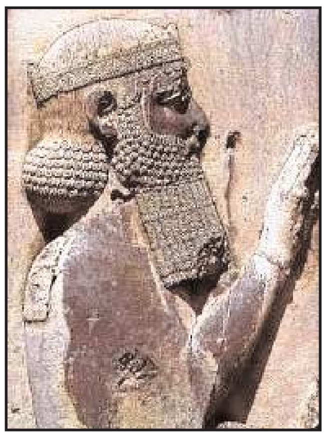
Astfel, cei drepți vor merge în bucuria Domnului lor, ca totdeauna să se veselească de fața Domnului nostru Iisus Hristos. Iar noi, păcătoșii, vom rămâne blestemați ca să nu mai vedem fața Domnului nostru, nici a drepților lui. Atunci se va despărți Domnul nostru împreună cu drepții săi, iar noi vom striga cu multă umilință, zicând: „Bucură-te, raiule, că a intrat în tine Domnul tău cu drepții săi! Bucurați-vă și voi, drepților și prietenii noștri, că acum ne despărțim unii de alții, noi cu multă plângere, iar voi cu multă veselie. Pentru că am fost prieteni împreună în această viață, iar pentru că ați iubit pe Domnul vostru, de aceea vă numiți astăzi iubiții lui Dumnezeu și prietenii lui, ca să vă veseliți întotdeauna de fața lui. Iar noi înșine ne-am pierdut și ne-am lipsit de fața lui și de binefacerile dumnezeiești, pe care Dumnezeu le-a pregătit celor ce-l iubesc; noi înșine ne-am dat satanei. De aceea se numește el Dumnezeul nostru.”

Darius al lui Istaspe

Ion PĂTRAȘCU

Am pornit tot de la Shiraz pentru întâlnirea noastră cu unul dintre cei mai de seamă suverani ai Asiei antice, Darius al lui Istaspe, cum îl numea Eminescu. După circa 60 de kilometri, am ajuns la poalele *Muntelui Îndurării* (Kouh-e Rahmat). Autocarul ne-a lăsat aproape de o platformă dezolantă prin ruine, dar măreață prin renumele său. Acolo se află urmele celui mai frumos și mai bogat oraș al antichității, ale cărui baze au fost puse de Darius cel Mare, începând de prin anul 518 î.Hr. De aici am mers în căutarea celui care a ridicat un edificiu statal grandios și solid, cum nu mai cunoscuse Antichitatea până la el. Istoricii vorbesc chiar de *primul Imperiu Mondial,* o (co)federație cu 23 de națiuni, care se întindea de la Valea Indului până în Libia și de la Marea de Aral până la Dunăre. Pe răbojul victoriilor sale se află și cucerirea Egiptului, unde s-a proclamat chiar faraon. De numele lui se leagă și o lucrare inginerească de neimaginat pentru acele timpuri, respectiv construirea canalului care lega Nilul de Marea Roșie, adică strămoșul actualului Canal de Suez. Dimensiunea nemaivăzută a imperiului său pare să adeverească legenda despre viziunea lui Cirus cel Mare cum că *Darius avea aripi pe umeri și trona deasupra Europei și Asiei.*

Scopul acestui articol nu este prezentarea palmaresului de cuceritor al lui Darius cel Mare. Ar fi imposibil. Trebuie, însă, amintită ambiția cuceritorului persan de a face din Dunăre granița de Nord a imperiului său. Istoricii greci, în primul rând Herodot, afirmă că Darius s-a pregătit opt ani pentru campania împotriva sciților și geților, pornind la război cu o armată impresionantă (cifra de 700.000 de oameni, menționată de Herodot, pare de domeniul fantasticului). Campania militară de la Dunăre a durat circa doi ani (514-512 î.Hr.). După ce l-a supus pe regele macedonean, Darius atacă (513 î.Hr.) sciții și geții din Dobrogea de astăzi, însă, brusc, în mod aparent inexplicabil, decide să se retragă în grabă, abandonându-și tabăra militară, cu rezerve cu tot, răniți și bolnavi. Motivul acestei hotărâri îl aflăm, mult mai târziu, din *Genealogiile* (454 î.Hr.) istoricului Ferecide din Atena. În acea carte găsim *Legenda lui Idanthuras și umilirea perșilor* care, pe scurt, sună astfel: Darius cel Mare a trimis regelui Idanthuras al sciților o somație, prin care cerea *pământ și apă,* ceea ce în simbolistica persană însemna supunere. Mesajul de răspuns al regelui scit conținea câteva obiecte simbolice: o pasăre, un șoarece, o broască, 5 săgeți și un plug. Din prima tălmăcire, Darius a înțeles că sciții erau de acord să i se supună, cu tot ceea ce le aparținea. A fost, însă, și o a doua traducere, care l-a îngrozit pe Regele Regilor, determinându-l să ia hotărârea unei retrageri umilitoare, care, în perspectivă istorică, prefața, într-un fel, înfrângerea lui de la Marathon, în fața grecilor (490 î.Hr.). Mesajul sciților s-a dovedit înfricoșător pentru Darius, aceasta și în contextul unei declarații anterioare a lui în care se fălea că a purtat 19 războaie și, prin *bunăvoința lui Ahura Mazda* (zeul suprem al perșilor), *am zdrobit nouă regi și i-am făcut prizonieri.* Dar nu și pe Idanthuras, care îl amenința astfel: *Dacă nu vă veți înălța în văzduh ca pasărea, nu vă veți ascunde sub pământ ca șoarecele, sau în apă ca broasca, atunci nu veți scăpa de săgețile noastre, căci noi, sciții, suntem stăpâni (plugari) în această țară.*

Așa că, la Dunăre s-a petrecut ceea ce ne spune Eminescu în a lui *Scrisoare a III-a: Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă/ Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă./ Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt:/ Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ.* Sultanul Baiazid venise și el la Nord de Dunăre tot cu un vis de mărire, vis inspirat de o legendă orientală (poate chiar viziunea lui Cirus cel Mare), în care se făcea că *un pom uriaș creștea vertiginos și acoperea cu umbra lui întreaga lume.*

Este evident că Eminescu cunoștea simbolistica persană a pământului și a apei. În plus, prin manuscrisele sale s-au găsit menționate și simbolurile din solia lui Idanthuras, respectiv pasărea, șoarecele, broasca, săgețile și plugul. Din multitudinea de studii privind viața și opera poetului nostru național se desprinde și ideea cum că Eminescu se gândea să contureze o epopee dacică, pe care s-o încadreze într-o serie de tablouri semnificative din istoria omenirii, legitimându-i, astfel, pe geto-daci între marile civilizații ale lumii. Scurtimea vieții nu i-a permis să ne lase mai mult de câteva poeme de acest gen *(Sarmis, Gemenii, Rugăciunea unui dac*) și unele încercări dramatice. Versurile din *Scrisoarea a III-a,* citate mai sus, fac parte integrantă din același concept. Mircea cel Bătrân este ales de Eminescu drept simbol al continuității neamului nostru, de la Darius al lui Istaspe, în jos, pe firul istoriei.

Revenind la regele persan, nu există dubiu că acesta nu ar fi putut ajunge unul dintre cei mai străluciți conducători ai lumii antice, dacă nu ar fi fost înzestrat cu calități deosebite, fizice și mentale. De reținut, pentru început, modul în care el se auto-definea, cu mândrie: *eu sunt cel mai bun călăreț și cel mai bun arcaș, cel mai bun vânător și sunt în stare să fac orice lucru cel mai bine.* El a probat aceste calități și prin abilitatea cu care a ajuns pe tronul imperiului, deși nu era urmaș în linie dreaptă. Într-o primă variantă, oficială, Darius este prezentat drept vărul regelui Cambyses (fiul lui Cirus cel Mare), asasinat în Siria, pe când se întorcea din Egipt. Darius ar fi avut un rol major în înfrângerea rebelilor de acasă, ceea ce l-a legitimat pentru ocuparea tronului (522-486 î.Hr.). Există și o variantă legendară, cu mai mulți pretendenți la tron, printre care și Darius. Aceștia nu au dat cu banul ca să vadă cine va fi norocosul purtător al coroanei, ci au convenit să lase alegerea în seama cailor lor: rege va deveni cel al cărui cal va necheza primul în dimineața următoare. Povestea spune că Darius a trișat. Grăjdarul lui fusese instruit să ducă mâna pe la partea fătătoare a unei iepe, după care s-o treacă, la momentul potrivit, pe la botul calului lui Darius. Astfel, calul, simțind *chemarea,* a nechezat primul și l-a făcut pe Darius rege.

Oricare ar fi adevărul, Darius s-a dovedit un politician abil și un administrator excelent. El a fost cel care a dat Imperiului Persan o structură solidă, prin îmbunătățirea funcționării instituțiilor statului și a legislației. La baza conceptului său vizionar se afla împărțirea imperiului în 23 de provincii sau satrapii, care aveau o largă autonomie, însă sub conducerea directă a celor trei guvernatori ai lui Darius: satrapul (guvernatorul general), guvernatorul militar și cel însărcinat cu strângerea taxelor. Desigur, el mai avea în teritoriile cucerite și un corp special de control, numit *ochiul* sau *urechile regelui,* care *monitoriza* obediența celor trei trimiși principali ai săi.

La dinamismul vieții internaționale din zilele noastre este greu de înțeles cum marele Imperiu Persan a reușit să se mențină circa două sute de ani, fiind considerat cel mai longeviv din istoria omenirii. Istoricii au găsit o primă explicație în caracterul tolerant, care deosebea acest imperiu de alte imperii, mai vechi sau mai noi. Imperiul Persan era în fond o federație de 23 națiuni, care se bucurau de identitate națională și libertate culturală, națiuni ce se întâlneau la Persepolis, pe atunci un fel de sediu al Națiunilor Unite ale perșilor. Este de reținut faptul că și religia și-a spus cuvântul în privința caracterului mai liberal, tolerant, al imperiului, jucând un rol important în menținerea la un loc a unui număr așa de mare de națiuni. Regii ahemenizi, deci și Darius, credeau în zeul suprem Ahura Mazda, care avea drept principiu central lupta Binelui împotriva Răului. De aceea, Darius cel Mare se simțea dator să apere adevărul și dreptatea. O îndatorire regală pe care Darius o exprima astfel, într-una dintre inscripțiile lăsate de el: *Eu am iubit dreptatea și am urât minciuna, am vrut să nu se facă nicio nedreptate... l-am pedepsit cu asprime pe mincinos, dar pe cel care a muncit cinstit l-am răsplătit.*

Și, cu aceasta, ajungem la justiția din acele timpuri. În calitate de suveran de drept divin, regele era unica sursă de drept. Darius pretindea că hotărârile sale erau inspirate direct de zeul suprem Ahura Mazda. El a fost primul care s-a gândit să dea statului o armătură legislativă adevărată, dispunând ca hotărârile sale să fie consemnate pe tăblițe de aramă, stele de piatră sau papirusuri. Respectul față de lege și ordine era la cote înalte. Pe la noi se spune că *frica păzește pepenii.* În timpul lui Darius cel Mare, cu legea nu era de glumit. Pedepsele erau nemiloase, chiar barbare. De exemplu, pentru ofense mărunte se dădea o amendă sau se aplicau de la 5 la 200 de lovituri de bici. Maximum de lovituri era prevăzut pentru cel care otrăvea câinele unui păstor. Pedepsele cele mai grele se aplicau celor care aduceau atingere, într-un fel sau altul, persoanei suveranului și regalității. Întrucât nu mă încumet să dau amănunte despre acest gen de pedepse, îl las pe Darius să ne explice una dintre hotărârile lui în materie: *Am pus să i se taie nasul și urechile, am pus să i se taie limba și să i se scoată ochii. Apoi am pus să fie omorât și răstignit.* Legile se aplicau tuturor supușilor regelui, fără discriminare. Astăzi am putea califica acest lucru drept *egalitate în fața legii,* instituită în urmă cu două milenii și jumătate.

Din analele istorice rezultă că, atâta timp cât respectau legile și ordinea autorităților centrale, își plăteau taxele stabilite, națiunile supuse imperiului erau libere să urmeze propriile legi și tradiții religioase și cultural-artistice, să-și păstreze limba și scrierea, să mențină sistemul social tradițional și chiar ereditatea regală. De aceea, Darius mai era numit și *Marele Rege* sau *Regele Regilor.* Taxele/tributul, în monedă de argint și în natură, de dimensiuni *ciclopice,* explică cum a ajuns Persepolis cel mai frumos și bogat oraș din lume. Să vedem ce obligații aveau doar trei dintre cele 23 de națiuni ale imperiului: Media (țara mezilor) trebuia să verse la Trezoreria din Persepolis 400 talanți de argint (15.120 kg), iar în natură să dea 100.000 de oi pe an și nutreț pentru 50.000 de cai; Egiptul – 700 talanți de argint (23.520 kg), plus pescărie și grâu pentru hrana a 150.000 de soldați de ocupație; Babilonul – 1.000 talanți de argint (33.600 kg) și 500 de băieți pentru a deveni eunuci.

Urmărind această poveste fascinantă a Imperiului Persan și a regilor săi, apare încă o nedumerire: cum au putut perșii, care erau doar o mână de oameni, să conducă și să aducă pe culmi înalte de civilizație o federație cu 23 de națiuni (cu 50 de milioane de supuși, reprezentând circa 44% din populația Terrei)? Sigur, politica liberală explică multe, după cum am văzut, însă mai sunt și alte componente care au contribuit la menținerea unității statului. Să ne referim doar la drumurile și comunicațiile perfecte de pe întreg teritoriul imperiului, la încurajarea comerțului, agriculturii, construcțiilor civile, artei și culturii. De mare însemnătate a fost organizarea armatei pe baze noi, dar și pregătirea tineretului – chiar foarte dură – pentru funcții administrative și militare.

Însă, despre toate acestea și multe alte minunății, în următoarele povești persane din paginile revistei.

La curtea epigramei

Ion Ionescu-Quintus (1875-1933)

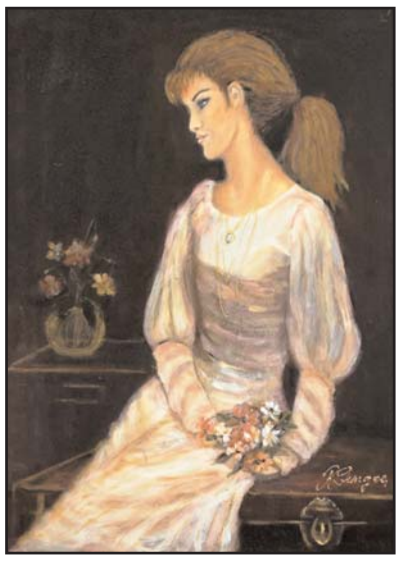
Elis RÂPEANU

În amurgul de veac XIX, după „uimitoarea densitate calitativă, își face apariția un fenomen de decompensare, de relaxare", urmașii lui Caragiale scriind „pe placul unui public dornic să râdă și mai ales să trăiască într-o atmosferă destinsă. […] Predominau specii precum *madrigalul, epigrama, schița, monologul, anecdota, romanța,* unele dintre ele afirmându-se acum în literatura noastră" – produse literare de formă scurtă, cu impact imediat asupra publicului, prin deznodământul amuzant (Valeriu Râpeanu, în *Cuvântul înainte* la *Ion Ionescu-Quintus, Scrieri,* colecția Restitutio, Ed. Minerva, 1981).

Într-o asemenea atmosferă, epigrama găsește mediul propice de manifestare, Ploieștiul devenind, de timpuriu, unul dintre centrele epigramistice ale țării. Marea contribuție în acest sens a avut-o Ion Ionescu-Quintus, care a pigmentat viața culturală și a întărit statutul literar al epigramei ca specie a genului liric.

S-a născut pe 29 iulie 1875 în această urbe, ca „fiu al proprietarului și bancherului ploieștean Ghiță Ionescu, primar și deputat". Acesta se născuse în comuna Meteleu din județul Buzău, la 14 octombrie 1833; prin forțe proprii, a ajuns negustor și bancher în Ploiești. A intrat în politică în 1862 (la 29 de ani), ca membru al Partidului Liberal. A fost în mai multe rânduri consilier și primar al orașului. „A construit cea mai luxoasă și impunătoare casă particulară din oraș, actualul palat al prefecturii, precum și localul de bancă din Piața Unirii, astăzi Banca Centrală din Ploiești. […] A fost ales prima dată în Parlament ca deputat la Colegiul III în Constituantă, votând pentru lărgirea colegiilor electorale. A fost reales în toate legislaturile, până în 1887. A făcut parte și din Parlamentul din 1895, *ca membru statornic al partidului național liberal.*" (M. Sevastos, *Monografia orașului Ploiești,* 1937, pp. 429…)

Ion Ionescu-Quintus urmează liceul la Ploiești, apoi se înscrie la Facultatea de Drept din București. După o scurtă ședere la Brăila, ca ajutor de judecător, se întoarce în orașul natal. Apoi pleacă la Berlin (1902-1903) pentru doctorat. „Făcea parte dintr-o generație de intelectuali care îmbrățișaseră, în special, cariera juridică, dar dovedeau largi și entuziaste disponibilități pentru scris. O generație care numără pe Cincinat Pavelescu (n. 1873), Radu D. Rosetti (n. 1874), I.G. Periețeanu (n. 1879). Oameni cultivați și oameni de spirit, în același timp, ei vădeau aptitudini pentru aproape toate genurile literare, cu o evidentă plăcere de a culege din spectacolul vieții nu aspectele tragice, dramatice, crispate, ci pe cele legate de existența cotidiană și mai ales întâmplările ei amuzante." (Valeriu Râpeanu) Condițiile sunt favorabile pentru ca Ploieștiul să devină gazdă de epigramiști. Și dacă Bucureștiul, cu viața lui tumultuoasă, unde nota definitorie o dădeau politicul și cancanurile diverselor grupuri, oferea condiții, publicații și o tradiție în scrierile umoristice, într-un oraș mult mai mic, situația este sensibil diferită. Astfel, locuitorii orașului cu târgoveți și negustori, aflat în apropierea dealurilor „dogorâte" de podgorii, erau oameni comunicativi, cu inima deschisă, veseli, buni creștini. Niciun cartier nu era lipsit de cârciuma sau cafeneaua sa. Aici era locul de întâlnire al bărbaților, unde se punea țara la cale ca-ntr-un alt parlament, unde se aflau noutățile, se încrucișau replicile, vorbele de spirit și glumele care înveseleau mesenii. Întreprinzători ca târgoveți, isteți, se arătau ingenioși și la petreceri. M. Sevastos, în *Monografia orașului Ploiești* (p. 393) consemnează: „Un fruntaș ploieștean, la chef, avea obiceiul de a urca lăutarii, pe care-i plătea regește, în pruni, spunând că cioara trebuie să stea în copac." Viața de orășean, altoită pe fundalul tradițional țărănesc, precum și amestecul de populații atrase de înflorirea comerțului (printre care și așa-zișii „bulgari slivneni", de fapt, aromâni), au ascuțit simțul de observație al locuitorilor, dorința de a percepe semnificațiile ascunse ale manifestărilor existențiale și ale aspectelor social-politice. De aici, înclinarea spre umorul bonom, dar și spre ironie, adesea cu valori de sarcasm. Ca om al timpului său, Ion Ionescu-Quintus a ilustrat la cea mai înaltă cotă specificul momentului – social și politic, deci și tendința spre creațiile spirituale care să deconecteze, dar și să îndrume. De altfel, aceasta este și noua orientare a publicațiilor de profil, revistele umoristice transformându-se în *magazine.*

Debutează în 1896 cu *Epigrame,* care, în evoluția acestei specii, constituie un eveniment: un tânăr de 21 de ani realizează un volum cu un mare număr de epigrame valoroase, multe rămase antologice. Însuși G. Călinescu îl reține „din marea ceată a epigramiștilor", alături de *Cridim* (Christu Dimitrescu, 1878-1956), specificând doar atât: „adesea norocos în jocurile sale de cuvinte", exemplificând cu două catrene:

Din două inimi și-o bătaie,
Țâșnește-o dragoste nebună;
Din două inimi și bătaie…
Răsare-o căsnicie bună.

și

În politică devii
Om de frunte dacă știi:
Sau să sperii,
Sau să perii.

Volumul este ilustrat de Nicolae Vermont – 60 de ilustrații – și e prefațat de Alceu Urechiă, în stilul unei scrisori cu întrebări pline de umor, care l-ar anima și pe cititorul de astăzi. De fapt, întreaga prefață poate fi comparată cu o „mare epigramă": glumele și exagerările (proiectează epigrama la scara erelor geologice), falsele nedumeriri, posibila extindere a prefeței la sute de pagini (în felul acesta „trebuie să fii mai nerușinat ca un senator român și eu nu-s nici deputat") – toate acestea constituie preambulul surprizei finale – cuvintele de apreciere: „să-ți spun că în ele [în epigrame] se găsește observație destulă și spirit cât observație; știi să vezi și știi să spui ce vezi; observația ți-e justă și fină de multe ori, ai știut să pătrunzi multe din slăbiciunile omenești și săgeata-ți ascuțită nimerește deseori în centru, a-ți spune toate astea… e totuși prea puțin". Lăsăm cititorilor libertatea de a hotărî dacă a avut dreptate prefațatorul – doctorul care-și semna creațiile cu pseudonimele Iodoform, I.I.D.

Acest volum din 1896 (cuprins și în cel din 1931 cu unele șlefuiri) cuprinde 59 de epigrame, dintre care 54 de catrene, un distih, 3 cvintete și o sextină, mare parte dintre catrene având două rime, la restul realizând o singură rimă (versul 4 cu versul 2). Drept motto al epigramelor sale, așa cum sugerează însuși autorul, poate servi catrenul cu versul 4 amputat, care figurează în fruntea volumului din 1931: *Plâns și râs*

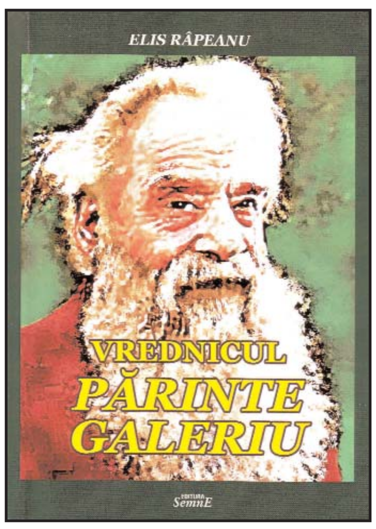
Amar m-au plâns întreaga viață
Și cei deștepți, și cei netoți,
Dar eu, acoperindu-mi fața,
Am râs de toți.

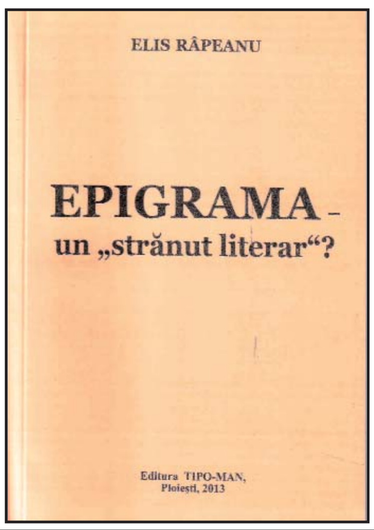
Este râsul interior al zeflemistului care-și pune amprenta viziunii sale satirice asupra unor personaje-tipuri și asupra unor defecte umane care se manifestă în toate straturile sociale. Trăsătura esențială a epigramelor sale nu e atât umorul, cât nota satirică. A evoluat ca scriitor în atmosfera socio-culturală dominată de polemică: presa dezvăluia aspecte din culisele partidelor, condeie curajoase, care atacau politica economică a lui Carol, plătind adesea cu libertatea curajul lor.

→

Semn(al) de carte

Dna Elis Râpeanu (doctor în științe filologice, cu teza *Epigrama în literatura română,* susținută în 1999, sub conducerea prof. univ. Ștefan Cazimir) a publicat de curând o carte cu totul specială, *Vrednicul Părinte Galeriu* (Editura Semne, București, 2015). Titlul este preluat din prefața seniorului epigramei și culturii române, Mircea Ionescu-Quintus, tovarăș de închisoare și de lagăr de muncă, la Canal, cu Părintele Galeriu. „Mi-a fost dat să-i fiu contemporan, să-l cunosc, să-i știu și să-i prețuiesc netărmurita Lui vrednicie și dragoste față de oameni, cunoscuți sau necunoscuți, și, mai ales, slăvirea și credința în Dumnezeu, la care mă închin și-L rog să așeze pe cuviosul și prea bunul Părinte Galeriu de-a dreapta Sa", spune ultima frază a Prefeței.

Capitolele cărții sunt cu totul incitante, de folos minții și inimii deopotrivă – reluăm câteva titluri, pentru a întări invitația la lectură: *Copilăria marcată de harul Părintelui Galeriu; Începutul de drum și afirmarea preotului Constantin; Omul se realizează pe sine dăruindu-se altora; Părintele Galeriu, sfătuitor, îndrumător, profesor universitar; Spiritul divin al adevărului. Relația între religie și societate, religie și științe; Contribuția Părintelui Galeriu privind Eminescu și credința; Adevărul privind boala și moartea lui Eminescu; „Rămâne pentru noi ca o făclie de Paște".*

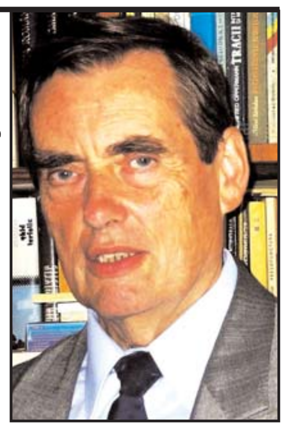
Adăugăm acestui semn(al) de carte alte două titluri recente, de data aceasta „de specialitate":

Elis Râpeanu: *Epigrama – un „strănut literar"?* Ed. TIPO-MAN, Ploiești, 2013.

*** *Cuvinte potcovite. Epigrame. Mircea Trifu – Restitutio.* Volum alcătuit de dr. Elis Râpeanu, Ed. Semne, București, 2014.

Orizont SF

Viața în Sistemul Solar

Dan D. FARCAȘ

În octombrie 2015, oamenii de știință anunțau că viața pe Pământ a apărut mai devreme decât se crezuse până acum. În Australia de Vest, au fost găsite „urme ale unei existențe biotice”, în roci vechi de 4,1 miliarde de ani. Pe atunci, Pământul se formase de numai circa 400 de milioane de ani, iar suprafața sa era încă, aproape în întregime, un ocean de lavă încinsă.

Așa cum scria unul dintre cercetătorii implicați, „Dacă viața a apărut atât de rapid pe Pământ, atunci ea ar putea fi ceva comun în întregul Univers”. Această ipoteză este împărtășită, de altfel, practic, de toți oamenii de știință. De pildă, Carl Sagan sau Stephen Hawking au spus nu o dată că ar fi improbabil ca viața să nu existe și în altă parte decât pe Pământ. Afirmația se bazează pe legile fizice, care par consistente peste tot, ca și pe dimensiunea mare a Universului observabil.

Mai mult ca sigur, molecule organice complexe existau deja în discul protoplanetar, format din grăunțele de praf care se roteau în jurul Soarelui, înainte de nașterea Pământului. Și, la fel cum au ajuns pe Pământ, aceste molecule au ajuns în orice alt colț al Sistemului Solar.

Nu are rost să reproducem istoriile puse pe seama presupușilor „marțieni”, „venusieni”, sau a unor ființe din locuri și mai exotice. Discuția pe acest subiect este foarte veche și binecunoscută. Avansul științei, mai ales în ultimii 50 de ani, ne-a făcut să înțelegem însă că viața, dacă există și în alte locuri din vecinătatea noastră, nu depășește probabil stadiul de microorganisme.

Pe de altă parte, însă, în aceeași perioadă, s-au adus dovezi că germenii vieții primitive, odată apăruți, se adaptează și rezistă la condiții inimaginabil de vitrege. În Antarctica s-au găsit bacterii capabile să se înmulțească la minus 70^{0}C. Tot acolo, s-au extras de la sute de metri adâncime eșantioane de gheață vechi de 12 mii de ani, conținând bacterii care au putut fi readuse la viață. Pe Pământ, în izvoarele sulfuroase de pe fundul mării, s-au descoperit bacterii „extremofile”, care se simt bine la temperaturi de 200-250^{0}C și la presiuni de peste 200 de atmosfere. Surate ale lor pot trăi în saramuri, în acizi, în interiorul reactoarelor nucleare, la 80 de kilometri altitudine, la o temperatură de minus 196^{0}C ș.a.m.d.

Din păcate, condițiile de pe alte planete sunt, adesea, și mai aspre. Ca volum și compoziție, Venus este o planetă foarte asemănătoare cu Pământul. Fiind însă mai aproape de Soare, temperatura la suprafața ei a fost, de la bun început, ceva mai mare. Se pare că în urmă cu 2,5 miliarde de ani viața apăruse și aici, sub formă de microorganisme, în adâncul unor oceane întinse, care s-au evaporat însă treptat. În felul acesta a apărut o pătură groasă de nori, care a accentuat efectul de seră, ducând la creșterea în continuare a temperaturii. S-a intrat astfel într-un cerc vicios, din care planeta n-a mai putut ieși. La ora actuală, pe Venus stratul de nori se întinde în mod compact, de la 30 la 80 de kilometri altitudine (pe Pământ rareori urcă mai sus de 10 kilometri), fiind format în principal din... picături de acid sulfuric. Dedesubtul lor temperatura este de peste 400^{0}C, atât la poli, cât și la Ecuator. Atmosfera conține 96% dioxid de carbon și 3% azot. În aceste condiții viața – cel puțin una de o oarecare complexitate – este practic imposibilă.

Cel mai „clasic” candidat pentru găzduirea vieții este planeta Marte. Există dovezi că ea a avut un trecut mai cald și mai umed. Imaginile obținute de sondele marțiene au evidențiat albii uscate ale unor râuri și calote polare. Robotul Curiosity a găsit în 2013 patul secat al unui lac cu apă dulce. Toate acestea puteau găzdui odinioară viață microbiană. Dar, în timp, apa s-a evaporat și chiar s-a risipit în spațiu, laolaltă cu majoritatea gazelor, gravitația planetei fiind prea slabă ca să le rețină.

→

Deși e convins că omul poate ierta tot, dar nu și faptul de a fi ridiculizat, motiv pentru care „oamenii de spirit au avut totdeauna specialitatea de a-și crea vrăjmași”, epigrama sa exprimă setea de moralitate, nevoia de bun-simț, dreptate și adevăr, caracteristice structurii sale psiho-comportamentale. Defectele umane care constituie ținta săgeților sale sunt diverse și nuanțate: prostia, prefăcătoria, minciuna, zgârcenia, răutatea etc. Jonglând cu unitățile lexicale, pe un *om de neam* nu-l iartă că nu e și *neam de om*, prostia – temă care va fi deosebit de frecventă în epigramistica românească – e considerată *Ciudățenie* a comportamentului social (după cum rezultă chiar din titlu), căpătând nuanțe de paradox, cu valoare aforistică:

De omul prost ne batem joc,
N-având nici cea mai mică stimă,
Pe când prostia anonimă
Ne ține cu respect pe loc.

E neîndurător cu zgârciții și cu oamenii răi. Chiar din titlu, *Unui zgârcit,* personajul incriminat pune în circulație alt motiv care va fi reluat de diverși epigramiști, efectul umoristic constând în interpretarea dublului sens al expresiei *a da ortul popii* care conține cuvântul *ort* – având sensul propriu de *ban, monedă* care trebuie dată preotului (credință care perpetuează, la creștini, obolul dat lui Caron pentru a trece Styxul), dar și sensul figurat de a muri:

Groază de adâncul gropii
Nu i-a fost lui Nicu, dar
Nu voia să dea măcar
Nici atâta: ortul popii.

În paranteză fie spus, specificul epigramei românești este evident dacă o comparăm cu cea a lui Lessing, mai rafinată, poate mai puțin profundă, dar plină de umor, în care poetul preferă să nu mai moară decât să asculte discursul funebru al unui „specialist” care-și joacă grotesc rolul: *Unui specialist în discursuri funerare*

Ai fată văicăreață de coțcar,
Iar botul ți se strâmbă-ngrozitor;
Decât să-mi ții discursul funerar,
Prefer, îți jur, să fiu nemuritor.

(Din *Deutsche Epigrame aus vier Jahrhunderten*, 1964, Leipzig, p. 575, trad. E.R.)

Despre *omul rău* nu poate spune decât că, murind, face singurul bine de care e în stare prin natura sa:

Pe un pat de lemn întins,
Foarte chinuit s-a stins;
Pentru prima dată,-n fine,
A făcut și el un bine.

În *Unui om socotit,* titlul adoptă o atitudine aparent favorabilă, pentru a-l lămuri pe cititor cât de *socotit* e personajul care vrea să facă economie până și de hainele de înmormântare:

Tot voind economie,
Dan a spus cu vrednicie,
Când a fost de moarte-aproape,
Fără haine să-l îngroape.

Cu aparentă îngăduință, îl tratează și pe un grad superior în armată, datorită faptului că e prezbit:

Prezbiții văd în depărtare,
De-aceea în războiul mare,
Viteazul colonel Rădoi
Fugea mereu tot înapoi.

Ion Ionescu-Quintus îi înțeapă și pe reprezentanții diverselor profesii sau funcții. În *Unui episcop,* epigramă bazată pe ironie, cel ce deține înaltul rang bisericesc este atât de evlavios încât *pune cruce până și la datorii. Unui preot,* care a aflat că îl înșală preoteasa, îi dă un sfat în care folosește – cum se cade unei fețe bisericești – un îndemn din scriptură:

Ai aflat c-a ta soție
De un timp te-ar înșela;
Fă cum la scriptură scrie:
„Crede, dar nu cerceta”.

Autorul își adaptează limbajul în funcție de personaj sau de situație, știind să profite de expresivitatea limbii române. Astfel, *un casier* care a fugit cu banii în America *a ajuns departe, unui negustor* călcat de hoți averea *i s-a dus cum a venit.*

Nu-i iartă nici pe scriitorii netalentați care vor să iasă în relief cu „opere” lipsite de valoare:

Dacă scapi de sărăcie
Spui că nu mai scrii deloc;
Joacă la o loterie,
Poate c-om avea noroc.

Și epigramiștii sunt vizați. *Unui epigramist* i se adresează direct, cu atac în final:

Scopul epigramei fine
Tu l-ai înțeles greșit:
Râde cel ce te-a citit
Nu de alții, ci de tine.

Necruțător este și față de *plagiator:*

Fără împrumut, socoate,
Traiul nu-i ușor, cum vrei:
Eu iau bani de und' se poate,
Tu, de unde poți, idei.

Nu-l iartă nici pe *adversarul* care nu știe ce e finețea unei poante:

Dacă m-oi lupta cu tine,
Înainte o s-ajungi
Să mă prăpădești pe mine:
Eu te-nțep, iar tu mă-mpungi.

La fel de subtil, dar usturător, este față de *un coleg* „care-mi spunea că suntem o apă amândoi”:

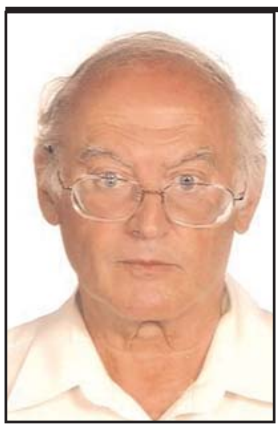
O apă suntem, ți-o repet,
Dar nu te bucura ușor:
O apă curge din izvor
Și alta de la robinet.

Pe *poet* îl învăluie în umor:

Ochii dragei sunt safire,
Gura-i un rubin curat;
Lume-ncepe să se mire
Cum nu le-ai amanetat.

De fapt, acest umor poate fi asemănat cu un râs înăbușit de o lacrimă.

Orizont SF

Space opera la gura sobei

Mircea OPRIȚĂ

Despre Alexandru Hertzug știm câteva lucruri pe care editorul său, Pompei Christescu (directorul obscurei Edituri Ofar din Bucureștii anilor '40), le considera esențiale pentru publicul cititor. Autorul romanului *Dincolo de stele* (1943) pare să fi fost din plămada care l-a dat și pe Victor Anestin: „tăcut, visător, sideral, privește viața prin optica specifică astronomului", justificând astfel eticheta de „cercetător al spațiilor interastrale". Astronom amator, fără îndoială, era dispus să cerceteze cerul prin binoclu sau lunetă și să fantazeze lejer în jurul fenomenelor și corpurilor cerești, pe care o cunoaștere aproximativă le expune astfel celor mai halucinante interpretări. Spirit rigid și fanatic, îl preocupa, ca și pe Cleant Spirescu, „împăcarea științei cu religia", a universului cosmic cu Creatorul său biblic. De aici, obsesia purificării prin foc divin, precum și investiția de speranță în „mântuire", în redimensionarea morală a omului supus în viață tuturor influențelor corupătoare. Ca formulă, romanul se înscrie în seria SF-ului catastrofic, o notă auctorială prevenindu-ne din timp că acțiunea sa „se petrece în vremea sfârșitului din viitorul îndepărtat". Ca și la Anestin (în *O tragedie cerească*), lumea va fi lovită de un corp ceresc fatal pentru o civilizație dezgustătoare și, totodată, semn magic al unei necesare înnoiri. Nu de un asteroid e, însă, vorba, ci de eterna cometă cu care ciocneau odinioară Pământul un Rosny Aîné, un Conan Doyle, un H.G. Wells.

Un „dinte" împotriva establishment-ului astronomic se face simțit din faptul că apropierea „piratului sideral" (cum își numește Hertzug cometa) este prezisă de cvasi-anonimul Syrius, iar vestea impactului distrugător e difuzată de acesta la radio, pe toate lungimile de undă, în ciuda opoziției incredule și răuvoitoare a întregii bresle astronomice oficiale. În momentul teribilului cataclism, astrul smulge o parte din scoarța terestră și, învelită într-un manșon de atmosferă, o poartă mai departe prin Cosmos, așa cum făcea și Jules Verne în romanul său *Hector Servadac.* La autorul nostru, soluția are rațiuni salutare, întrucât eroii lui, pomenitul Syrius și logodnica acestuia, Ariana, fac parte dintre cei care merită să fie salvați din „prăpădul" general. Trecând pe lângă Soare, fragmentul de planetă își topește piatra de la suprafață, nu însă și pe cea a adăpostului subteran de unde norocoșii deja amintiți pot privi spectaculoasele modificări geologice prin periscop. La Rio de Janeiro, pe rămășițele Pământului zdruncinat, cei doi se întorc cu un „aeroplan", spre a fi martorii pregătirilor unei expediții cosmice în care urgența salvării se îmbină armonios cu obiectivele unei explorări universale. Explicația trebuie căutată în faptul că „persecutații societății", diverși „savanți religioși", s-au refugiat în laboratoare subterane, unde lucrează în taină la proiectele lor admirabile. Netulburați de efectele dezastruoase ale ciocnirii cu cometa, ei poartă mai departe visele fierbinți ale omenirii: vehiculele interastrale, transmutația materiei, „întinerirea și nemurirea corpului material" prin efectele miraculoase ale razelor cosmice, precum și recâștigarea unor forțe psihice și spirituale pe care relele civilizației le-au atrofiat în specia umană. Degenerat și decăzut din grandoarea primordială „mai jos decât gâzele cele mai neînsemnate", omul lui Hertzug se angajează astfel într-un hibrid de utopie regresivă și tehnicism viitorist. Progresul tehnic e văzut ca o soluție pentru recuperarea pierderilor cauzate de abuzurile și nemulțumirea sa continuă.

Cum, însă, regeneratoarea perspectivă utopică nu poate fi pe placul „răilor" planetei, constituiți din principiu în dușmani ai „adevăratei științe", lansarea rachetei interplanetare („vidonava", „matahala feruginoasă") se va produce într-un decor al tensiunilor angajate cu tot restul omenirii. Situația va fi regăsită mai târziu la Ion Mânzatu, ca pretext pentru cursa cosmică din romanul *Paradoxala aventură.* Fără să stea pe gânduri, Hertzug agrementează momentul decolării cu distrugeri pe măsura celor provocate inițial de cometă: atacuri cu raza morții, explozii de insule vulcanice, vapoare scufundate în vârtejuri de apă. Astfel că, înainte de a se angaja pașnic pe rute extraterestre, romanul produce pe Pământ cam tot ce se poate imagina în repertoriul SF-ului catastrofic.

Explorarea Cosmosului se realizează meticulos, după o schemă pe care o vom regăsi, de asemenea, în „romanele astronomice" de mai târziu, cazul cel mai evident fiind *Drum printre aștri* de I.M. Ștefan și Radu Nor. Vizita pe Venus are drept scop găsirea unui teritoriu potrivit pentru implantarea unei colonii umane, alcătuită din emigranții planetei distruse. Pe Pământ se și declanșează, de altfel, o „fierbere nemaipomenită", „zarvă peste tot", cum scrie autorul. Tentația supraviețuitorilor Terrei e sporită de aspectul feeric al planetei vizitate: un Eden al fosforescențelor și efluviilor colorate, cu văzduhul ca o „baie de aburi calzi și binefăcători". Totuși, nu amănuntele renașterii omenirii într-un nou spațiu planetar vor câștiga interesul personajelor. Acestea din urmă sunt mereu disponibile pentru noi și grăbite explorări siderale, lăsându-se fascinate fie de aspectul de Ianus bifrons al lui Mercur (cu o față de metal topit și alta de gheață compactă), fie de marea varietate exotică a ființelor întâlnite peste tot în Univers. Piticii macrocefali de pe Marte, altfel zis „confrații marțieni" răspândiți de-a lungul canalelor observate de Schiaparelli, par, în mod surprinzător, mai îngrijorați de dispariția Pământului decât pământenii înșiși. Seleniții sunt umanoizi înalți, cărora li se străvăd venele prin transparența cărnii. Sensibili și ei la progresul tehnic general, au dezvoltat în subsolul Lunii o civilizație exemplară (pentru pretențiile utopiei figurate în roman, bineînțeles): sunt telepați, au laboratoare, uzine, astronave, iar prin galeriile de termite ale orașului lor subteran se deplasează cu un fel de proiectile acționate magnetic și care alunecă prin șanțuri bine unse cu ulei. În schimb, planetele mai îndepărtate de Soare, Jupiter și Saturn, beneficiază abia de o viață barbară. De o barbarie extravagantă, totuși: localnicii sunt alcătuiri sferice și mono-oculare, răspândite printr-o vegetație cu aspect buretos. Uneori lipsesc cu desăvârșire, lăsând spațiul pradă unei pustietăți dezolante, presărată cu diamante imense. Îmbătați de asemenea descoperiri spectaculoase, Syrius și ceilalți „vidonauți" au proasta inspirație de a se reîntoarce pe Venus, să vadă cum a evoluat în lipsa lor colonia în care își puseseră atâtea speranțe. În locul utopiei morale așteptate, ei descoperă niște inși decăzuți total. Ceea ce vine să întărească mizantropia inițială a autorului, adăugându-i, pe substrat biblic, și o pronunțată tentă de misoginism:

„Deci specia umană alunecă direct în prăpastia primitivismului: beția renaște, crimele se înmulțesc, și nu pentru averi, ci pentru femei, pentru femeile frumoase, cauza tuturor dezastrelor sociale de care a suferit omenirea de la nașterea ei!"

Văzându-și dezamăgită lucrarea în material uman, spiritul utopic ia imediat o distanță astronomică: se refugiază consolator în explorări interstelare. Cu aspectul lor de oameni înaripați și având pielea în nuanțele sidefului, locuitorii unei planete de lângă steaua Sirius ne trimit gândul tot spre *Biblie,* la îngerii imaculați ai Paradisului. Și doar faptul că posedă patru ochi îi coboară din nou între alieni, alăturându-i, ca imagine din panoplia consacrată a anticipației, venusienilor zburători ai lui Victor Anestin.

La ora actuală, atmosfera de pe Marte este de 170 de ori mai rarefiată decât cea de pe Terra, ceea ce, împreună cu temperatura scăzută, face ca puțina apă lichidă, probabil saramuri, care ar mai exista acolo, să înghețe sau să se evapore aproape instantaneu. Totuși, fotografii făcute în 2006 de Mars Global Surveyor au arătat dovezi că recent (cu cel mult 10 ani înainte) a curs apă lichidă în anumite puncte de pe suprafața planetei, iar în iulie 2008 teste de laborator, făcute la bordul lui Phoenix Mars Lander, au identificat apă într-o probă de sol de suprafață.

Se mai știe că pe Marte există mari nișe subterane, de origine vulcanică, în care se speculează că viața microbiană se putea retrage. Gazul metan observat în atmosfera planetei Marte ar putea fi o dovadă. Din păcate, e tot ce știm deocamdată.

Celelalte planete sunt încă mult mai inospitaliere. În anii 1960 și 1970, unii oameni de știință, între care Carl Sagan, au speculat că microorganisme ipotetice ar putea trăi în atmosfera lui Jupiter. Deocamdată, această ipoteză este puțin probabilă, date fiind radiațiile intense și alte condiții care par incompatibile cu viața. Această afirmație este valabilă și pentru planeta Saturn.

Surprinzător însă, o viață primitivă ar putea exista pe câțiva sateliți de mari dimensiuni ai lui Jupiter și Saturn. Satelitul jupiterian Europa (puțin mai mic decât Luna) are, după toate semnele, un ocean lichid de apă sub suprafața sa de gheață. Pe fundul oceanului ar putea exista izvoare hidrotermale capabile să susțină chiar viața unor microorganisme multicelulare extremofile. Nu este imposibil ca pe Europa să existe chiar vietăți ceva mai mari, aerobe, care să folosească oxigenul creat de razele cosmice pe suprafețele înghețate. În 2011, s-a descoperit că există lacuri mari printre banchizele de gheață ale satelitului. Pe această cale, cărămizi ale vieții create în zonele însorite de la suprafață ar putea fi transferate spre interior. În decembrie 2013, NASA a raportat și detectarea, pe crusta de gheață a satelitului, a unor „minerale argiloase", care sunt de regulă asociate cu materiale organice. Există indicii că oceane de apă, încălzite de energia mareelor, ar putea exista și sub calotele altor doi sateliți ai lui Jupiter, Ganymede și Callisto.

Enceladus, satelit al lui Saturn, deși cu diametrul de numai 500 de kilometri, are și el condiții asemănătoare pentru găzduirea vieții, prezentând o activitate geotermală și gheizere cu vapori de apă, în care, în 2005, sonda Cassini-Huygens a detectat carbon, hidrogen, azot și oxigen, toate elemente cheie pentru susținerea vieții. În 2014 s-a pus în evidență existența, sub crusta polară, a unui ocean de apă, adânc de 10 km, încălzit de efectele mareelor.

Titan, cel mai mare satelit al lui Saturn, cu diametrul o dată și jumătate mai mare decât al Lunii, este singurul satelit din Sistemul Solar având o atmosferă semnificativă. Inițial se credea că este acoperit complet de un ocean de hidrocarburi, dar mai târziu s-a dovedit că astfel de lacuri există doar în zonele polare. Acestea sunt, de altfel, primele suprafețe stabile de lichid descoperite în afara Pământului. Aspecte ale chimiei atmosferice de pe Titan sunt în concordanță cu ipoteza că organismele de acolo (dacă există) ar putea fi consumatoare de hidrogen, acetilenă și etan și producătoare de metan.

S-a speculat că și alte corpuri mai mici din Sistemul Solar ar putea găzdui microorganisme extremofile. Fred Hoyle și Chandra Wickramasinghe au presupus că viața microbiană ar putea exista și pe comete și asteroizi. De pildă, prezența apei pe planetoidul Ceres, care orbitează între Marte și Jupiter, având diametrul de aproape două ori mai mic decât al Lunii, a condus la speculații că viața ar putea fi posibilă și acolo. (Va urma)

Ars longa...

Rodica Pungea

În perioada 2-30 septembrie 2015, Sala Constantin Brâncuși a Palatului Parlamentului a găzduit prima expoziție personală în București și cea de-a 15-a în țară, intitulată „Simbioze”, a pictoriței Rodica Pungea, din Aiud, județul Alba. Debutantă în 1983, artista plastică Rodica Pungea (n. la 21 februarie 1957, în com. Drauț, județul Arad), a participat, în ultimii ani, la peste 30 de expoziții de grup, organizate de Fundația Inter-Art, din Aiud, inclusiv peste hotare, precum și la taberele de creație ale UAP, câștigându-și un meritat prestigiu prin maniera personală, puternic individualizată, de abordare a unor teme plastice de mare impact, precum *interpretarea chipului feminin,* în diverse ipostaze, de la modelul suav și inocent, la ființa senzuală și exuberantă, adesea ascunsă sub o mască impersonală.

De data aceasta, artista a prezentat publicului bucureștean o *simbioză plastică* între femeie și floare, asociind eternul feminin cu universul floral, într-o concepție cu totul originală și care reprezintă pentru artista din Aiud un mod cu totul propriu de exprimare a unor opțiuni estetice fundamentale. Dacă tematica, circumscrisă genericului expoziției, este concentrată în jurul ideii de „simbioză”, ceea ce surprinde este tehnica picturală complexă utilizată de artistă, variind de la clasicul acril, la utilizarea unor produse plastice complementare, reunite prin tehnica colajului, care sugerează un univers plastic tridimensional.

Mai nou, unele dintre lucrări par realizate în tehnica vitraliului, sugerată prin îngroșarea și accentuarea liniilor de contur, tablourile din această serie oferind, prin avalanșa coloristică, o adevărată resurecție a luminii. Fundamental însă, pictorița rămâne o *artistă a florilor,* pe care le interpretează plastic în diverse ipostaze și tehnici. Artista recompune profilul fiecărei compoziții florale în parte, îl transpune în alt decor decât cel natural, astfel încât floarea reprezintă, în concepția sa, un pretext pentru un dialog subiectiv cu mediul ambiant. Fie că sunt redate în manieră tridimensională, ori în tehnică mixtă, florile Rodicăi Pungea surprind prin maniera supradimensionată, ca și prin cromatica specială în care sunt reprezentate pictural.

Artist complex, echilibrat și sensibil, pictorița Rodica Pungea a adus pe simezele bucureștene un aer proaspăt, de grădină ardelenească, asezonată cu un mister profund feminin, niciodată suficient descifrat. (Marian Nencescu)

„Expoziția aceasta a fost o provocare pentru mine... Este pentru prima dată când într-o expoziție personală abordez această temă: portretul de femeie. Femeia în diferite ipostaze: misterioasă, senzuală, exuberantă, prințesa din povești, la fel și femeia suavă și inocentă. A doua temă, florile, o tratez în toate expozițiile mele, pentru că este subiectul meu de suflet, care mă inspiră cel mai mult. Desigur, arta cere multe sacrificii, presupune multă muncă, mult studiu, renunțări la multe alte lucruri. A fi femeie artist plastic presupune cu atât mai multe sacrificii, pentru că femeia, prin natura ei, are mai multe obligații. A fi și femeie de afaceri, cum este cazul meu, este cu atât mai greu. M-aș bucura să știu că am reușit să transmit măcar o parte dintre emoțiile pe care le-am simțit în momentul creării lucrărilor mele, celor care le privesc acum și... în timp!”, a spus, la vernisaj, Rodica Pungea.

Număr ilustrat cu lucrări de Rodica Pungea.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Gen. Mihail ORZEAȚĂ – București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Mihai NEAGU BASARAB – scriitor, Germania
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Lina CODREANU – profesor, Huși
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Pitești
- Aureliu GOCI – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Rafael CARCELÉN GARCÍA – scriitor, Spania
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca